

VIỆT CHƯƠNG

Nghệ thuật
THUẦN HÓA
CHIM CÚ GÁY
CHIM VƯỜN

Nhà Xuất Bản Mỹ Thuật

VIỆT CHƯƠNG

NGHỆ THUẬT THUẦN HÓA
CHIM CU GÁY

CHIM VƯỜN

NHÀ XUẤT BẢN MỸ THUẬT

PHẦN DẪN NHẬP

Đối với người Việt Nam mình, trừ những ai cả đời chỉ sống ở thành thị, thì đại đa số không ai xa lạ gì đối với con Cu Gáy. Đây là loại chim rừng, nhưng lại được coi là chim vườn, vì đời sống của chúng gắn bó với ruộng đồng, nơi có người cư ngụ và canh tác hoa màu...

Cu Gáy, có nơi gọi là chim Cu, còn có tên là Cu Cườm hay Cu Đất, có tên khoa học là *Streptopelia chimensis*, không rõ xuất xứ tại đâu, nhưng ngày nay chúng đã có mặt khắp nơi trên trái đất này, trừ Nam và Bắc bán cầu vì quanh năm quá lạnh giá. Có thể nói mà không sợ lầm, ở đâu có Bồ câu sinh sống được là ở đó có sự hiện diện của Cu Gáy.

Trước đây, nhiều nghệ nhân cứ lầm tưởng rằng, đây là giống chim của châu Á, nhưng không ngờ chúng có mặt khắp các cánh rừng ở châu Âu, đến tận vùng duyên hải phía nam California nữa...

Dù sống ở châu lục nào, Cu Gáy vẫn giữ được hình dáng thon thả và sắc lông bình dị pha chút quê mùa của nó như vậy. Chúng cũng ăn những thức ăn hột, cũng làm tổ một cách thô sơ với một ít cành nhỏ và cỏ khô, và tổ lúc nào cũng được giấu kín trong các lùm bụi rậm rạp, nếu không để ý đồ ai phát giác được !

Tại nước ta từ Nam chí Bắc, nơi nào cũng có Cu Gáy sinh sống. Chúng được coi là giống chim có hại cho nhà nông vì tìm ăn lúa, đậu, mè, dù chỉ tìm ăn hột rơi hột rụng ở dưới đất. Nhưng, Cu Gáy cũng được coi là bạn của nhà

nông vì nó biết gáy sáng như gà giúp mọi người dậy sớm đi ra đồng làm việc.

Cu Gáy là hiện thân cho tám gương lao động cần cù nhẫn nại của người làm ruộng làm vườn, lúc nào chim và người cũng có mặt ở giữa đồng không mông quạnh, bất kể nắng mưa, hay sáng, trưa, chiều tốt để mong tìm được cái ăn.

Do Cu Gáy có giọng gáy hay lại dễ thuần hóa, ít tốn kém nên nhiều nghệ nhân rủ nhau bắt Cu Gáy về nuôi, như nuôi nhiều giống chim hót rừng khác.

Càng nuôi lâu ngày, người ta càng nhận ra Cu Gáy có chất giọng tuyệt hay, và không phải giọng con nào cũng giống với giọng con nào. Chúng cũng có con hay con dở. Có con chỉ gáy giọng trơn, nhưng có con gáy được giọng ba, giọng bốn. Đã thế, nó còn “biến tấu” ra bo, ra thúc, ra kèm... luyện lấy đủ bài bản nghe chỉ có mê mệt mà thôi !

Nuôi Cu Gáy đâu phải lúc nào ta cũng chỉ được nghe có ba tiếng Cúc Cu Cu... mà có khi là Grù cù, là Cù cù, hoặc Cúc cu... Cù cù... như tiếng mõ đồn, trống thúc. Đó là chưa nói đến những âm tiết đặc biệt từ giọng gáy phát ra. Nào âm Đồng, âm Thổ, âm Kim, âm Son... mỗi âm có một cung bậc khác nhau nghe riết phải ghiền !

Kinh nghiệm lâu năm trong nghề đã giúp cho ông cha ta không những biết được đây là giống chim quý, một thứ “hương đồng cỏ nội” mà trời đã ưu ban cho mình, mà còn biết được cách để chọn lựa ra được những con chim hay, chim dữ, chim quý mà nuôi, và gạt bỏ ra ngoài những chú chim tầm thường về tài nghệ, nuôi thêm chỉ tốn công, tốn lúa...

Cái câu : “Nhứt huỳnh liên – Nhì liên giáp – Tam quá khốe – Tứ chân khô – Ngũ liên hoàn – Lục cườm rưng” là kinh nghiệm quý báu của các thế hệ nghệ nhân nuôi Cu Gáy

từ xa xưa truyền lại cho đám nghề nhân hậu duệ chúng ta, chứ đâu phải kinh nghiệm đó chỉ được rút ra trong một sớm một chiều mà có được !

Nếu không nhờ vào đó, và những kinh nghiệm khác như chọn cườm, chọn sắc lông, chọn móng, chọn mỏ của người xưa, thì làm sao nhìn qua con chim mà chúng ta biết ngay đó được đó là những con Cu Gáy thuộc loại dữ dằn, sát thủ hiểm thấy trong đời ?

Những cái hay đặc thù của Cu Gáy chỉ riêng ai có nuôi mới biết, có nuôi lâu năm ta mới có nhiều kinh nghiệm, vì “nghề dạy nghề”. Chúng tôi nuôi Cu Gáy từ lúc lên chín, lên mười, nhưng gần già đời vẫn chưa rõ được giới tính của chúng ra sao ! Hỏi những người có kinh nghiệm hơn mình, ai cũng dạy cách coi vóc dáng, coi ức, coi cườm mà mỗi người lại chỉ một cách, nhưng không ai dám đoán chắc một trăm phần trăm là đúng ! Thế là tôi phải bỏ ra nhiều năm mày mò tìm hiểu qua những nhận định và phán đoán riêng của mình, kể cả việc mổ xẻ hàng tá Cu thịt, và may thay cuối cùng tìm ra được cách phân định giới tính của Cu Gáy ra sao ! (Xin xem bài “Cách phân biệt giới tính Cu Gáy”). Cái mà mình cho là bí hiểm giờ mới biết nó sò sò ra trước mắt !

Nói đến cái hay, cái quý của chim Cu Gáy có lẽ nói mãi nói hoài cũng không hết chuyện. Trình bày qua một cuốn sách nhỏ này, tác giả cũng chỉ mới đề cập được những nét đại lược về Cu Gáy mà thôi.

Biết được như vậy chúng ta không còn ngạc nhiên, như có lần tự hỏi :

– Tại sao có người mê nuôi Cu Gáy đến độ quý... như vàng, ai mua giá nào cũng không bán ? Chạy giặc chỉ mang lông Cu Gáy trên tay, còn đồ đặc quý giá bỏ lại mà không hề tiếc rẻ ?

– Tại sao nhiều người lại chịu khó băng đồng lội suối

chịu cực trăm bề đi gác Cu từ ngày này sang ngày khác; từ tháng nọ qua năm kia, trong đó có những ông già tóc đã bạc phơ, chân đi không muốn vững ?

– Tại sao có người cả đời chỉ thích nuôi mỗi một giống Cu Gáy, mà trong nhà lúc nào cũng có hàng chục con, thậm chí bốn năm chục con ? háp lực nào, ma lực nào đã quyến rũ họ đến mê cuồng như vậy?....

Những câu hỏi đó, những thắc mắc với nhiều thôi thúc đó, làm sao có thể giải nghĩa cho tường tận được đây ?

Xin mời quý vị nuôi thử một vài con để biết được những điều kỳ diệu từ con chim mà người ngoài nghề vốn ngộ nhận là... tầm thường này. Cu Gáy rất rẻ tiền, chim bồ chỉ có mười lăm ngàn, chỉ bằng nửa giá con Sáo sậu...

Bình Thạnh tháng Mạnh Thu, năm Mậu Dần

VIỆT CHƯƠNG

(Nguyễn Tú)

TÌM HIỂU CHẤT GIỌNG CỦA CHIM CU GÁY

Cũng như nhiều giống chim rừng khác, Cu Gáy cũng sống với lãnh địa riêng của nó. Mỗi con Cu trống đến tuổi trưởng thành đều tự tìm cho mình một vùng đất riêng để sinh sống.

Để tạo được lãnh địa riêng tư này, con trống phải dùng sức mạnh bản thân để giành giật từ con chim “chủ đất” yếu sức hơn nó, bằng giọng gáy hùng dũng của nó, hoặc bằng những trận đọ sức quyết liệt.

Vì như quý vị đã biết, chim rừng thường dùng giọng hót, giọng gáy của mình vào hai mục đích chính là : dọa nạt kẻ thù, và để... mê hoặc chim mái trong mùa sinh sản. Ngoài ra, Cu Gáy cũng là giống chim hung hăng háu đá, chúng cũng biết tức nhau vì tiếng gáy như loài Gà, nên... khi gặp tay xứng danh kỳ phùng địch thủ, chúng cũng hăng tiết rượt đuổi nhau trên cây, hoặc xoắn lấy nhau đá tuối bụi dưới đất đến nỗi không còn biết trời trăng gì nữa ! Đây chính là lúc “trai cò mổ nhau ngư ông đắc lợi”. Trẻ em ở thôn quê gặp được cảnh này thì còn gì sung sướng hơn, chỉ vô một cái là được nắm gọn hai con chim béo ngậy !

Khi đất đã vô chủ thì đúng là một miếng mồi ngon cho chú chim trống tốt số nào đang... “buồn ngủ mà gặp chiếu manh”, cứ điềm nhiên vào đó mà cư ngụ !

Lãnh địa một chú Cu Gáy rộng hẹp là tùy vào nhiều yếu tố, như do mật độ chim sống trong vùng ít hay nhiều, do sức mạnh bản thân đến đâu. Nếu mật độ chim sống trong vùng đông đảo thì mỗi con chỉ chiếm lĩnh một khu vườn rộng, một vùng rộng chừng một vài mẫu tây. Còn nếu mật độ chim thưa thì có khi lãnh địa của nó ngút ngàn, đi đến mỗi cẳng rá giò vẫn chưa hết ranh đất của nó. Quý vị nào đã từng đi gác Cu đều biết rõ điều này.

Chiếm được đất để làm lãnh địa riêng là chuyện khó, nhưng giữ được đất cũng không phải là chuyện dễ dàng gì. Vì luật rừng là cây vào sức mạnh bản thân, hễ mạnh được yếu thua. Có con vừa chiếm đất được buổi sáng thì lại mất ngay buổi chiều, nếu lỡ gặp phải tay địch chủ sừng sỏ hơn mình ! Chúng cũng có tính “Chó cậy nhà gà cậy vườn”, những chim giữ đất thường hung hăng hơn những chim vắng lai từ xa đến.

Ngoài thiên nhiên, Cu Gáy sống không mấy khi được yên thân. Chúng chỉ kiếm ăn trong vùng lãnh địa của mình, tuy cặm cụi tần tảo kiếm mồi bằng những hột rơi hột rụng dưới đất, nhưng mắt vẫn luôn liên để ý xem có con chim lạ nào đó đến xâm lấn cõi bờ không. Thỉnh thoảng chúng lại bay lên những cây cao hoặc núp mình trong các lùm bụi để quan sát... Miệng nó không lạnh chanh như loài chim sâu, như Kéc, Qua... mà chỉ khi cảm thấy được sống yên

tình nhất mới cất tiếng gáy một thôi một hồi rồi ngưng nghỉ !

Khi ra đồng, hoặc đến bìa rừng nghe một con chim đang cất tiếng gáy đều đặn, nhưng bỗng nhiên nó im bất, nín khe, thì quý vị nên hiểu rằng nó đã phát giác ra có người đang đến gần mức an toàn dành riêng cho nó rồi đó. Giống chim này vốn nhút nhát và đa nghi, mặc dầu chúng sống gần người, ngay việc làm tổ cũng loanh quanh trong vườn tược, nương rẫy.

Sống ngoài thiên nhiên, Chim Cu chỉ cất tiếng gáy khi bầu không khí chung quanh nó thật sự vắng lặng, khi nó cảm nhận được có sự an toàn tuyệt đối cho nó.

Khi tìm mồi ở ruộng lúa hay nương rẫy, giữa chúng và người bao giờ cũng có một khoảng cách an toàn nào đó, ít lắm cũng mười lăm thước. Và khi tìm chỗ đậu trên cây, Cu Gáy cũng chọn độ cao khoảng mười lăm mét trở lên, chứ không đậu ở lùm bụi thấp, nhất là cạnh đường đi có nhiều người qua lại.

Ở thôn quê vào buổi trưa bao giờ cũng yên ắng, vì giờ này nông dân đã rời ruộng đồng về nhà ngơi nghỉ, trâu bò cũng về chuồng, nên đó là lúc chim Cu cảm thấy được yên thân mới cất tiếng gáy. Vì vậy những buổi trưa hè nóng nực, được ngã mình dong đưa trên chiếc võng dưới tàng cây rậm mát ngoài vườn, hoặc bên chái nhà ở một vùng ngoại ô nào đó, quý vị dù khó tính đến đâu cũng cảm thấy vô vàn thích thú khi được nghe tiếng gáy của chim Cu từ xa vọng lại đều đều... như ru ta vào giấc ngủ vậy.

Cu gáy thường gáy nhiều vào lúc gần trưa, khoảng chín mười giờ sáng và lúc giữa trưa. Một số ít con gáy vào lúc chiều, và hiếm khi được nghe chúng gáy vào lúc trăng sáng. Trái lại, khi nuôi nhốt trong lồng, nếu được chăm sóc chu đáo, chim có thể gáy suốt ngày, kể cả lúc đầu hôm, khi có ánh đèn hoặc ngoài trời trăng sáng. Người ta thích nuôi Cu Gáy cũng là do bản tính siêng gáy này của chúng...

– *CHẤT GIỌNG CỦA CU GÁY* : Thành thật mà nói, có nhiều người không thích tiếng gáy của chim Cu, trong số đó cũng có giới nghệ nhân nuôi chim, lý do là họ cho giọng chim quá bình dị và đơn điệu, lúc nào nghe của chỉ Cúc... Cu... Cu... một giọng đều đều và buồn buồn, chứ không được nhiều giọng như chim Khướu, réo rắt như Họa Mi, luyến láy như Chích Chòe...

Thật ra, những ai chê chim Cu có giọng gáy dở là vì chính họ chưa thực sự hiểu đến nơi đến chốn chất giọng đặc trưng quý hóa của giống chim này. Vì không thích nên họ chê không nuôi, nhưng vẫn thắc mắc tại sao lại có nhiều người cả đời lại mê nuôi giống chim này đến thế ! Vì thực tế, có nhiều nghệ nhân cả đời chỉ thích nuôi mỗi một giống chim này, và trong nhà lúc nào cũng có hàng chục lồng, thậm chí năm ba chục lồng chứ đâu phải ít ?

Nhưng nếu ai đó chịu khó tìm hiểu thì chắc chắn phải vỡ lẽ ra là chất giọng của Cu Gáy đâu phải là tầm thường, đâu kém cạnh hơn những giống chim hót rừng khác !

Cu Gáy có cả bảy năm giọng như sau :

– *Giọng trơn* : khi gáy chỉ có ba tiếng Cúc Cu Cu. Chim gáy giọng này ít ai chịu nuôi, vì được đánh giá là giọng tầm thường, vì đa số Cu gáy thường có giọng trơn này.

– *Giọng chiếc* : còn gọi là giọng một. Khi gáy ngoài ba tiếng Cúc Cu Cu ra, còn thêm một tiếng Cu sau cùng nữa. Thí dụ : Cúc Cu Cu... cu ! Cúc Cu Cu... cu !

– *Giọng đôi* : còn gọi là giọng hai. Khi gáy, ngoài ba tiếng Cúc Cu Cu ra, còn thêm hai tiếng Cu Cu sau cùng nữa. Thí dụ : Cúc Cu Cu... cu cu ! Cúc Cu Cu... cu cu !

– *Giọng ba* : Khi gáy, ngoài ba tiếng Cúc Cu Cu ra, còn thêm ba tiếng Cu Cu Cu sau cùng nữa. Thí dụ : Cúc Cu Cu... cu cu cu ! Cúc Cu Cu... cu cu cu !

– *Giọng bốn* : nhiều người còn gọi là giọng cà lăm. Khi gáy, ngoài ba tiếng Cúc Cu Cu bình thường ra, còn nói thêm bốn tiếng cu cu cu cu liền theo sau nữa. Thí dụ, chim gáy giọng bốn như sau : Cúc Cu Cu... cu cu cu cu ! Có lẽ do giọng gáy này khá dài nên nhiều người mới gọi đó là giọng... cà lăm chăng?

Thế nhưng tìm cho được con chim có giọng cà lăm, tức giọng bốn này không phải dễ, vì nó rất hiếm, ngàn con chưa chắc đã chọn ra được một. Ngay chim biết gáy giọng ba cũng được coi là hiếm rồi. Chim gáy giọng đôi cũng quý hơn chim gáy giọng chiếc.

Có một số địa phương, nhất là tại Trung và Bắc, gọi giọng là “lèo” như lèo một, lèo hai, lèo ba, lèo bốn. từ xa xưa, những chim gáy được giọng lèo ba,

lèo bốn đã được các cụ đánh giá là chim có giọng quý hiếm rồi, dù sao nghe cũng vui tai và khác lạ hơn những chim khác cùng giống.

Trong không gian thực sự yên tĩnh, dù ngoài rừng cũng vậy, chim có thể đậu yên một chỗ và gáy liên tục vài mươi phút hoặc cả giờ liền. Có thể nó gáy một lúc độ mười lăm phút rồi tạm nghỉ năm ba phút rồi lại gáy tiếp... Nhiều người phát hiện có giọng gáy của con bổi lạ quý hóa, như gáy giọng đôi, giọng ba ở lùm bụi cách nhà một vài cây số, thế mà vẫn đủ thời gian để mừng rỡ chạy về xách lồng cu mỗi đến nhữ, trong khi con Cu bổi vẫn đậu yên vị tại chỗ cũ mà gay say sưa... Với người nuôi Cu gáy lâu năm thì những con bổi có giọng quý hiếm này không bao giờ họ chịu buông tha, dù cực khổ đến đâu, tốn hao thời giờ đến đâu họ cũng cố bẫy cho bằng được mới khoái chí mãn lòng. Tất nhiên, những Cu bổi chỉ biết gáy giọng trơn không ai ham, nếu chúng sa vào lụp, vào lưới thì chỉ... nhỏ lông ướp sả ớt đem nướng cay đưa cay mà thôi.

Ngoài giọng gáy bình thường ra, Cu Gáy còn có nhiều cách gáy khác nhau như gáy bo, gáy thúc, gáy kèm... Có khi còn gù tiền, gù hậu, phóng, rước... nghe rất vui tai. Tất nhiên, không phải con Cu Gáy nào cũng có đủ bài bản như vậy, chỉ những chim khôn mới gáy được đủ giọng, còn chim bình thường thì biết ít giọng hơn. Giá trị của chim khôn đại, tốt xấu là căn cứ vào cách phô diễn giọng gáy này của chúng có sắc sảo đến mức nào, nôm na là gáy có được nhiều bài bản hay không...

- *Giọng bo* : còn gọi là gù, có vùng gọi là cốt, có

hai tiếng gần nhau, tiếng trước âm cao liền với tiếng sau âm thấp : Cù cù... Cù cù... Cù cù... hoặc Crù... cù... Crù cù... Cù cù... Chim trống gù chim mái cũng bo theo cách này.

– *Giọng thúc* : cũng diễn tả có hai tiếng, tiếng trước giọng hơi cao tiếng sau : Cúc cu... Cúc cu... Cúc cu...

– *Giọng kèm* : Giọng kèm thường có ba cách sau đây :

a) Kèm mắt me : là gáy thúc một tiếng thì gù một tiếng tiếp theo sau đó. Thí dụ : Cúc cu... Cù cù... Cúc cu... Cù cù...

b) Kèm đôi, kèm ba : Nếu là kèm đôi thì hể thúc một tiếng thì gù tiếp theo hai tiếng. Còn nếu là kèm ba thì thúc một tiếng thì kèm tiếp theo ba tiếng. Và cứ thế gáy mãi.

Thí dụ kèm đôi : Cúc cu... Cù cù... Cù cù... / Cúc cu... Cù cù... Cù cù....

Thí dụ kèm ba : Cúc cu... Cù cù... Cù cù.... Cù cù... / Cúc cu... Cù cù... Cù cù... Cù cù...

c) Kèm giây : là giọng thúc và gù liên tục, cứ một tiếng thúc một tiếng gù như kèm mắt me, nhưng giọng cứ dính nhau liên tục thành từng chuỗi dài không có khoảng cách nghỉ.

Tất cả chim mỗi đều phải biết cách kèm này, thế nhưng chỉ những chim vào hàng sát thủ mới biết gáy giọng kèm giây. Gáy theo cách này chỉ làm cho bồi đứng bên ngoài điên tiết lên mà sa chân vào bẫy lụp ! Gáy theo cách kèm giây nhiều nghệ nhân

gọi là “dồn”, tức là gáy dồn dập không ngơi nghỉ.

Còn gù tiền và gù hậu cũng là cách bo trước hay sau khi con bồi xuất hiện.

Khi phát giác được chim bồi từ xa, chim mỗi thường gáy hay gù phóng một vài hơi (nhiều nơi ở miền Nam gọi là đất) sau đó là gáy bo, tức là cách chọc giận cho con bồi bay lại gần. Cách này là gù tiền. Khi con bồi đậu gần kèo thì biết cách gù hậu, phối hợp với kèm, để thúc giục con bồi vào bẫy.

Với những Cu mỗi chưa kinh nghiệm “chiến trường” thường nhát, nhiều con thấy chim bồi từ xa thì con can đảm “gù tiền”, nhưng khi đối thủ đến gần thì cuống quýt lên, không dám gù hậu ! Chúng tôi sẽ trở lại phần này ở phần nói về luyện Cu mỗi ở trang sau...

Nghệ nhân nuôi chim Cu Gáy xưa nay thích nuôi con chim gáy được nhiều giọng, gáy đủ bài bản, nhưng lại ghiền những chim có âm tiết hợp với ý thích của mình.

Giọng Cu Gáy có bốn âm chính :

- Âm Thổ.
- Âm Đông.
- Âm Sơn (còn gọi là âm Chuông)
- Âm Kim (còn gọi là âm Tiểu).

Trên lý thuyết thì giọng Cu Gáy có bốn âm chính như vừa kể, nhưng trong thực tế, âm giọng của chúng thường bị lại căng, khó lòng tìm ra được chim có âm chính để nuôi. Đây cũng là chuyện dễ hiểu, vì sống chung chung ngoài rừng, chúng đâu bị bó buộc vào

khuôn khô chim mang âm tiết nào phải phối giống với chim cùng đặc tính với mình, như phương pháp thuần hóa chim của các nhà Điều học tại “chuồng thí nghiệm... Vì vậy, ta mới có những con lai giọng, nhưng đôi khi nhờ vào những âm bị lai đó mà giọng chim mang âm hưởng hay hơn, hấp dẫn hơn.

– *Âm Thổ* : Chim gáy có âm Thổ thì giọng trầm, thấp, nhưng nghe không đục, không khàn. Giọng chim có âm này xưa nay được đánh giá là chim khôn nhất, ai cũng chọn nuôi.

Xét trong âm Thổ còn có bốn âm khác là :

a) *Thổ Đồng* : giọng chim có âm trầm, thấp nhưng rền vang xa như tiếng chiêng đồng.

b) *Thổ Bầu* : giọng Thổ bầu thì có âm trầm, nhưng không thấp, ồm ồm to vang vang...

c) *Thổ Sấm* : giọng chim tuy trầm nhưng rền rền như tiếng sấm ran.

d) *Thổ Đế* : giọng Thổ đế không ồm to mà nỉ non như tiếng đế gáy.

– *Âm Đồng* : Chim gáy có âm đồng thì giọng rền vang. Âm Đồng có ba loại sau đây :

a) *Đồng pha Thổ* : giọng tuy trầm nhưng lại ngân vang.

b) *Đồng pha Son* : giọng rền rền vang xa như ngân nga trong gió.

c) *Đồng pha Kim* : giọng chim có cường độ vừa phải, nhưng vẫn vang rền.

– *Âm Son* : có nơi gọi là âm Chuông, vì giọng

chim ngân vang chẳng khác gì tiếng chuông rền, càng nghe càng thích. Âm Son cũng có ba loại sau đây :

a) Son pha Thổ : âm tuy trầm nhưng vẫn rền vang như tiếng sấm nổ từ xa.

b) Son pha Đồng : giọng chim vừa to vừa rền như tiếng sấm.

c) Son pha Kim : giọng chim khởi đầu thì to, âm vang, nhưng đến phần cuối giọng lại rền nhỏ dần lại...

– Âm Kim : Cu Gáy nào có giọng âm Kim thì giọng vừa nhỏ vừa vang xa. Âm Kim cũng có nhiều dạng mang âm hưởng nhiều thanh âm khác nhau :

a) Kim pha Thổ : thanh âm này vừa nhỏ vừa trầm trầm.

b) Kim pha Đồng : âm trung bình nhưng có tiếng ngân vang xa.

c) Kim pha Son : âm tuy nhỏ nhưng lại rền vang như tiếng chuông ngân, vang xa.

Trên đây là những giọng chuẩn của những con Cu Gáy đã ở vào tuổi trưởng thành, có tuổi đời từ vài ba mùa trở lên. Chim dưới lứa tuổi này giọng gáy chưa đúng chuẩn, lại chưa có đủ bài bản, nên giọng của nó không hấp dẫn được ai.

Vì như quý vị đã biết, chim Cu Gáy con từ bốn năm tháng tuổi trở lên mới bắt đầu học gáy, giọng lại vừa nhỏ vừa rè như tiếng đế kêu. Tiếng trong nghề gọi là “ém tiếng”. Càng lớn tháng tuổi, nghĩa

là độ một mùa trở di, giọng Cu con mới nổi dần và hay dần. Cũng vì lẽ đó nên từ trước đến nay ít có nghệ nhân nào chịu khó nuôi Cu Gáy bằng Cu con cả. Nuôi vừa tốn công sức, vừa mất thời gian, vì làm sao bảo đảm được tương lai con chim con đó nói được giọng hay ? Do đó, họ có thói quen chọn chim Cu bổi mà nuôi, mục đích là sớm được thưởng thức giọng rừng của nó.

Chim Cu bổi vừa rẻ lại nhiều, quanh năm lúc nào cũng dễ dàng bắt được nên ta tha hồ chọn nuôi. Hễ con nào xét thấy vóc dáng đẹp, giọng lại hay thì lựa ra nuôi tiếp. Còn những chú chàng tài sắc tầm thường thì thả vào rừng cho nó được sống thảnh thơi mà sinh sản tiếp....

Đến đây thì chúng ta đã hiểu tại sao trên đời này lại có nhiều nghệ nhân thích nuôi Cu Gáy đến độ say mê như thế ! Nhiều người không chỉ thích không thôi, mà là ghiền nuôi nữa ! Có thể ngày nào mà họ không được nghe tiếng chim Cu gáy thì ngày đó tâm hồn họ bức rức không sao chịu được.

Có nhiều vị cả đời chỉ thích nuôi mỗi một giống Cu Gáy mà thôi. Họa Mi, Chích Chòe họ đều chê cả. Đã thế họ còn khuyến khích và truyền nghề lại cho nhiều đời con cháu về sau. Trên thực tế, có nhiều gia đình nuôi Cu Gáy theo cách “cha truyền con nối” đến mấy đời liền, và cho đó là điều đáng hãnh diện cho gia đình họ.

Chúng tôi đã nhiều lần tận mắt thấy những chiếc lồng Cu được làm ra từ hơn trăm năm trước, và những chiếc lụp còn tro lại khung sườn từ... đời Cổ,

đời ông cha của họ truyền lại cho con cháu đời sau ! Điều đáng phục là sau những cơn binh lửa dằng dãi ba bốn chục năm liền, mà di vật của cha ông truyền lại cho con cháu đời sau vẫn còn gìn giữ được !

Tuy những “đồ nghề” đó nay đã hư hao không còn sử dụng được, nhưng đó là vật quý giá của gia đình, dù có trả giá cao chắc cũng không ai chịu bán!

Do chim Cu Gáy có nhiều giọng khác nhau mà thanh âm cũng đa dạng nên những nghệ nhân nuôi Cu Gáy lâu năm thường có khả năng phân biệt được dễ dàng giọng gáy của từng con chim họ nuôi trong nhà. Dù trong nhà lúc nào họ cũng nuôi đến vài chục lồng Cu, con treo nhà trên, con treo nhà dưới, con treo phía trước, con treo phía sau... nhưng nếu một con chim nào đó cất tiếng gáy lên, là họ đoán biết đích xác được ngay vị trí con chim đó đang nằm ở đâu trong nhà.

Điều này có thể gây ngạc nhiên cho một số người nhưng thực ra thì không khó khăn gì trong việc giải thích. Tất cả là do người đó đã nghe... quen tai mà thôi. Cũng như trong một gia đình có đông người sống chung đụng với nhau lâu năm, dù giọng của mỗi người mỗi khác, nhưng cũng dễ dàng phân biệt được giọng của người này hay giọng của người kia : giọng nói của anh, của chị, hay đó là giọng của cha, của mẹ... Dù sao thì cách phát âm của mỗi người cũng có điểm khác nhau, như chất giọng khác nhau, trường độ và khoảng cách các âm cũng khác nhau, cho nên không nhìn tận mặt nhưng ta vẫn dễ dàng nhận ra giọng nói của người đó.

Người nuôi chim cũng vậy, sau thời gian dài tự mình chăm sóc chim, được nghe giọng chim gáy mãi nên quen tai, vì vậy mới thuộc lòng được chất giọng đặc biệt của từng con chim một.

Không ít thì nhiều, người nuôi chim nào cũng có khả năng nhớ dai này...

MÙA SINH SẢN CỦA CHIM CU GÁY

Mỗi năm, thường từ tháng hai đến tháng tám, tháng chín Âm lịch là mùa sinh sản của chim Cu gáy.

Trước Tết Nguyên đán chừng một tháng, tiết trời mát mẻ Cu gáy trống mái bắt đầu tụ về kết đôi chồng vợ với nhau. Điều này bất cứ ai ở vùng thôn quê hoặc ven bìa rừng đều dễ dàng nhận ngay ra được. Đi đâu ta cũng thấy chúng sống cặp từng đôi khi bay trên trời cũng như khi sà xuống đất kiếm mồi. Số lượng chim Cu trong mùa sinh sản này tưởng chừng như nhiều hơn bình thường.

Thật ra điều này không đúng thì phải. Sau mùa sinh sản năm trước, thì đôi chim tách bầy sống mỗi con một nơi, cho nên ta thấy chúng đi lẻ chứ không sống theo cặp. Chỉ sắp đến mùa sinh sản thì chúng mới tìm đến nhau để kết đôi kết bạn, từ đó đi đâu mới có đôi. Trong thời gian này, đôi chim thường rủ nhau tìm đến các lùm bụi hoặc các vườn cây trái vắng vẻ để tìm một nơi trú ngụ và nhăm việc xây tổ sau này.

Những vùng tuy có lắm cái ăn trước đây mà chung

quanh chi toàn là đất trống trải, ít có lùm bụi hoặc vườn tược không tiện cho việc làm tổ thì chúng tạm rời bỏ, ví như quý vị đã biết tổ chim Cu gáy tuy đơn sơ, nhưng phải là nơi thật kín đáo yên tĩnh, càng vắng người qua lại càng hay. Do đó, khi chọn một nơi để làm tổ, đôi chim cha mẹ phải lùng sục các bụi bờ trong phạm vi cả cây số vuông mới yên bụng làm tổ để đẻ trứng. Tuy vậy, hễ cảm thấy bị động thì chúng sẵn sàng dời tổ đi nơi khác...

Như vậy là trời đã phú cho giống chim Cu gáy đủ khôn ngoan để bảo vệ luật sinh tồn nòi giống cho chúng. Khi cần tìm cái ăn thì chúng sống vào vùng đất nào cũng được, nhưng khi làm tổ đẻ thì dứt khoát phải chọn cho bằng được những nơi thật sự yên tĩnh, an toàn để mong bảo vệ bằng được ổ trứng và đàn con của chúng.

Do bản tính quá nhất, cặp mắt lúc nào cũng lảo liên nghi ngờ mọi điều mọi chuyện, hễ đậu ở đâu là đậu yên một chỗ như cố giấu tông tích, mà khi đã cảm thấy có thể bất an là sẵn sàng tung cánh bay xa một mạch không hề ngoái cổ lại nhìn, nên cái tổ của chúng làm nơi thật sự kín đáo, ở vùng yên tĩnh cũng là chuyện dễ hiểu. Cu gáy cũng đủ trí khôn ngoan để biết rõ kẻ thù của chúng là những ai ? Dứt khoát chưa hẳn chỉ có con người, mà là nhiều giống khác. Nào sóc rừng, nào chuột, nào trăn rắn, kỳ đà... Những giống thú hoang này hễ gặp ổ trứng là nuốt chửng ngay, hễ gặp chim non là tha hồ ăn tươi nuốt sống, vì đó là thức ăn khoái khẩu của chúng !

Ngay cả những nơi tuy có những lùm bụi rậm rạp lý tưởng, nhưng lại có những giống chim ăn thịt

dữ dần sinh sống như Điều hâu, chim Cắt, Qua... Cu gáy cũng né tránh không dám kéo về làm tổ. Những cây có nhiều kiến càng làm tổ, ta cũng không tài nào “bói” ra được một tổ Cu gáy nào !

Điều đó cho ta thấy những nơi chim Cu gáy làm tổ, đúng là nơi “đất lành chim đậu” thật !

Tổ chim Cu gáy như quý vị đã biết rất là thô sơ, chỉ gồm mười nhánh cây khô cong queo ngấn độ gang tay và mảnh dễ bằng mút dừa. Những cành cây khô nhỏ xiu này được chim cha mẹ nhặt nhanh tha về, rồi chọn một cháng ba cây làm giá đỡ rồi gác bắc chéo qua lại... trông rất cầu thả. Rồi trên đó, chúng bày biện một nắm cỏ khô, rồi chim mẹ vào xoay tròn lại một lóm hơn nông bằng miệng chén làm nơi đặt trứng vào. Đến ngày cho ra đời chiếc trứng đầu tiên, chim mẹ tự rút lông ức lông bụng của mình chùng vãi ba chục chiếc để lót tổ được êm ấm.

Tổ chim Cu gáy đơn sơ như vậy, nhưng nó kỳ diệu ở chỗ là mười tổ như một được chim cha mẹ giấu kín được trước cặp mắt tò mò của thiên hạ một cách tài tình, mà chim con cũng ít khi bị rơi ra khỏi tổ.

Chúng làm tổ cách xa nhau, chứ không rủ rê làm tổ sát cạnh nhau như các giống Két, Sặc ô, Dòng dọc, Sơn Ca... Xa xa, ta mới bắt gặp được một tổ Cu gáy mà thôi.

Cu gáy thường làm tổ ở độ cao vừa phải, cách mặt đất từ ba đến sáu thước mà thôi. Nó có thể làm tổ ngay trong vườn cây trái gần nhà, hoặc

cạnh đường mòn hàng ngày có người qua lại, miễn là nơi đó nó cảm thấy được yên ổn, giấu kín được tông tích của tổ chúng là được. Thật ra, nếu không cố gắng để ý thăm dò thì ta khó lòng phát giác ra được nơi Cu Gáy làm tổ, dù nơi đó hàng ngày ta thường qua lại, hoặc đứng phía dưới trú chân hàng giờ liền.

Cu gáy thường chọn những cây có cành lá giao nhau rậm rạp nhất, kín đáo nhất, đến nỗi đứng dưới đất nhìn lên cũng không tài nào phát giác ra được cái tổ của chúng, mặc dầu cái tổ đó chỉ cách tầm tay với của mình không bao xa. Còn nếu ta đứng từ xa mà quan sát thì lại càng khó khăn hơn nữa. chỉ có trường hợp ta phát giác được từ đầu, khi chim cha mẹ tha rác về xây tổ, hoặc thấy chim cha chim mẹ liên tiếp tha mỗi về nuôi con. Đây là những công việc thúc bách, gấp gáp cho nên đôi chim cứ thay phiên nhau bay đi bay về hàng vài ba chục lượt trong ngày nên không thể giấu giếm được ai ! Khi làm tổ thì mỗi lần về tổ chúng đều tha cành cây hay cộng rác, mà làm xong chiếc tổ ít ra cũng mất hết mười lăm ngày mới xong. Còn thời gian dứt mỗi cho con thì chim cha mẹ cứ thay phiên nhau bay đi bay về như con thoi, làm sao che mắt ai được !

Một cái tổ kín đáo giữ được độ an toàn tuyệt đối cho lứa con đầu, có thể được chim Cu gáy cha mẹ sử dụng tiếp vào lứa đẻ tiếp theo, hay là làm ngay chiếc tổ khác cạnh ngay đó. Trừ trường hợp đẻ ngay lứa đầu bị động, do bất cứ lý do gì khiến chim bị hoảng sợ thì lứa sau chúng tìm nơi khác để làm tổ cho an toàn hơn. Kinh nghiệm còn cho chúng tôi

thấy, có nhiều cặp chim nhiều mùa sinh sản liền cứ trở về nơi cũ để làm tổ, vì chúng cảm thấy nơi đó thật sự an toàn cho chúng.

Trong kinh Thi có câu : “Duy thước hữu sào, duy cưu cưu chi”, có nghĩa là con chim Thước làm tổ, còn chim Cưu thì đẻ nhờ vào tổ chim Thước mà thôi. Thật ra thì người xưa đã quan sát sai sự thật. Bằng chứng như chúng ta thấy chim Cưu gáy tự biết làm lấy tổ mà đẻ, có điều chiếc tổ của nó chỉ làm đơn sơ mà thôi.

Quý vị cũng biết, mỗi lứa Cưu gáy chỉ đẻ được có hai trứng, chưa hề thấy được ba trứng, nhưng thỉnh thoảng chúng tôi cũng gặp có lứa chúng chỉ đẻ duy nhất một trứng mà thôi. Nếu hôm nay trứng thứ nhất đẻ sớm, thì hôm sau trứng thứ hai nó đẻ gần trưa hoặc chiều. Cũng có trường hợp trứng thứ nhất đẻ buổi chiều, thì trứng thứ hai mãi đến cách nhật mới ra được nhưng đẻ vào lúc sáng sớm.

Đẻ trứng đầu, chim mẹ chưa chịu ấp ban ngày, chỉ ấp ban đêm. Nhưng khi trứng thứ hai ra đời thì cả hai vợ chồng Cưu gáy thay phiên nhau ấp suốt cả ngày đêm cho đến lúc trứng nở ra chim con...

Hằng ngày chim mẹ ấp một lều từ khoảng bốn giờ chiều cho đến khoảng mười một giờ trưa hôm sau. Nó cứ nằm lì trong tổ suốt đêm, dù gặp cảnh mưa to gió lớn cũng không hề rời tổ. Ban đêm, chim mái nằm ấp thì chim trống tìm một cành cây gần tổ để vừa ngủ vừa canh chừng. Hễ gặp nguy hiểm thì chúng lo tìm cách bay đi nơi khác để tạm thời lánh nạn, và khi nào thấy thật sự yên tĩnh mới dám quay

trở lại tổ để ấp tiếp. Đối với mọi kẻ thù, chim Cu gáy chỉ biết có cách “tránh mặt”, theo cách “tránh voi chẳng xấu mặt nào”, vì với sức lực quá yếu ớt lại quá nhút nhát chúng đâu có dám chống cự được với ai !

Trong giờ chim mái nằm ấp thì chim trống tự do bay đi tìm mồi cho bản thân nó và mang về mớm lại cho chim mái. Khoảng mười một giờ trưa, chim trống về tổ để “đổi ca” cho vợ, thay vợ ấp trứng để chim mái bay đi tìm mồi.

Mỗi ngày chim mái chỉ có bốn năm giờ để đi tìm mồi, nó chỉ tìm kiếm cái ăn no bụng cho bản thân nó, chứ ít có trường hợp chim mái tha mồi về mớm lại cho chim trống !

Vào khoảng bốn giờ thì chim mái trở về thay chim trống nằm ấp, và chim trống lại lên đường đi tìm mồi cho mình và nếu dư thì tha về nuôi vợ.

Thời gian “đổi ca” này thường không đúng lắm, vì tùy ở con chim bay đi tìm mồi đã đủ no hay chưa. Nếu no mồi thì nó bay về sớm và thay ca sớm. Ngược lại, nếu hôm nào kiếm mồi khó khăn thì nó “lấn giờ” sang chút đỉnh. Nhưng dứt khoát là ngày nào việc ấp trứng cũng có đổi ca giữa chim vợ và chim chồng. Vào giờ thay ca, hễ thấy con kia trở về tổ là con đang ấp tự động đứng dậy khê khàng bước ra ngoài để nhường tổ lại cho chim kia !

Chúng ta thấy việc ấp trứng của giống chim Cu gáy cũng giống như việc ấp trứng của chim Bồ câu, trống mái cũng thay phiên nhau ấp theo “ca” như vậy.

Trong thời gian ấp trứng cả đêm lẫn ngày, kể cả lúc đôi “ca” cho nhau, chúng không hề gây một sự ồn ào nào, dù là những tiếng kêu nho nhỏ, do đó nếu người vô tâm không ai có thể phát hiện ra chúng.

Đặc biệt, giống Cu gáy rất thính, hề nghe động tĩnh gì một chút là chúng thu mình lại nằm hoặc đứng yên một chỗ im re, trong khi mắt không rời kẻ thù. Màu sắc ở bộ lông xám nhạt “rần rĩ” của chúng dễ hòa trộn vào màu lá cây nên chúng dễ ẩn mình. Khi nào biết chắc là nguy khốn, chúng mới tung cánh bay rất xa, nên ít ai nghĩ rằng nơi đó có tổ chim, mà chỉ nghĩ rằng cặp chim Cu gáy này tình cờ đậu ở đó rồi thấy động thì bay đi...

Chim cha mẹ bay thật lâu, có thể sau một hai giờ mới chịu trở lại chiếc tổ của nó. Nếu khi trở lại, nó phát giác có hơi người (lấy tay sờ vào trứng hoặc sờ mó vào chim con) thì chim cha chim mẹ thường bỏ cả ổ trứng hay ổ con mà tìm đến một phương xa làm tổ khác. Chỉ trừ trường hợp trong tổ, bầy chim con đã khôn lớn, sắp ra riêng, chúng biết kêu la khi lạnh lẽo hay đói mồi thì chim cha mẹ mới chịu lẳng vẳng đến gần để dứt mồi... Nhưng chiếc tổ đó coi như bị động, chúng không dám dùng để đẻ tiếp lứa sau nữa !

Trong trường hợp con đi kiếm mồi gặp nạn không trở về tổ nữa thì chim còn lại vẫn tiếp tục ấp trứng và sau này trứng nở thì tự nuôi con cho đến ngày khôn lớn.

Trong đời sống hoang dã, mỗi mùa sinh sản, một cặp Cu gáy có thể đẻ từ hai đến ba lứa con là nhiều.

Với chim còn tơ có thể đẻ được ba bốn lứa, còn chim đã già thì số lứa bị ít dần lại, có mùa chỉ một hoặc hai lứa con mà thôi, đã thế trứng lại nhỏ, ít khi đủ cổ.

Thời gian ấp trứng của Cu gáy là mười bốn ngày trong mùa nắng ấm, và trễ hơn một đôi ngày trong mùa giá lạnh. Chim con rất chóng lớn và mau khôn. Khoảng ba tuần tuổi là chúng gần đủ lông đủ cánh, hai mươi lăm ngày tuổi là bắt đầu tập bay, gọi là chim ra ràng. Những ngày đầu còn bay theo cha mẹ đòi đút mồi, nhưng chỉ vài ba hôm sau là chúng tự kiếm sống được.

Nhiều người muốn bắt chim con về nuôi, do chưa kinh nghiệm nên cứ chờ cho chúng gần tháng tuổi mới trèo lên tổ để bắt, nhưng khi đến nơi thì còn chiếc tổ không, hoặc thấy chim vẫn còn, nhưng khi thấy bóng dáng mình lại gần chúng đã khôn ngoan chuyển cảnh bay mất. Do đó, muốn bắt Cu gáy con về nuôi, nên bắt chim trong ba tuần tuổi trở lại. Tất nhiên, với chim còn non yếu quá thì khó nuôi...

Kinh nghiệm cho chúng tôi thấy chim rừng nói chung và Cu gáy nói riêng, chim con sinh đẻ ngoài thiên nhiên sớm khôn hơn chim sanh đẻ tại nhà.

Thường thì chim Cu gáy con mới nở trong tuần đầu được chim cha mẹ úm rất kỹ. Thời gian này chim non rất yếu ớt, khắp mình chỉ bao phủ lông thưa nhúm lông tơ nên rất cần được ủ ấm. Chim con trong ba bốn ngày đầu được chim cha mẹ mớm cho một loại sữa bổ dưỡng. Loại sữa này chỉ xuất hiện ở cả chim cha lẫn chim mẹ để mớm cho con trong thời gian mấy ngày đầu này thôi, sau đó mất hẳn.

Trong tuần đầu, gần như chim mẹ nằm lì trong tổ với con cả ngày lẫn đêm. Chim cha cứ bay đi bay về để lo mớm mồi cho chim mẹ, và chim mẹ lại mớm sang miệng chim con. Đến khi chim con được một tuần tuổi thì chúng đã khôn lanh, mắt đã bắt đầu nứt mí, trên đôi cánh lông ống đã bắt đầu hình thành, và thân nhiệt của chúng đã tỏa ra được khá nhiều đủ sức sưởi ấm cho nhau trong ban ngày. Hơn nữa vào tuổi này chim con bắt đầu háu ăn, nên cả chim cha chim mẹ phải cùng bay đi tìm mồi mới đủ sức nuôi con no đủ được. Bấy chim con càng già ngày tuổi thì chúng càng tiêu thụ lượng thức ăn càng nhiều, nên chim cha mẹ càng vất vả hơn... Do được ăn uống no đủ, nên khi chim con ra ràng, trọng lượng của chúng có thể bằng hai phần ba chim cha mẹ.

Chúng tôi cũng nhận thấy ở những vùng ven biển, trên những động cát vắng vẻ người qua lại, nơi có những khu dứa dại mọc như rừng, hoặc những trảng tranh bạt ngàn, đến mùa sinh sản, Cu gáy cũng làm tổ để ở đó. Tổ của chúng làm ngay sát mặt đất, mặt cát, cạnh gốc dứa dại hoặc cạnh những bụi tranh tươi tốt. Vì những vùng này không có lùm bụi hoặc cây to cho chúng chọn nơi làm tổ.

Ở những nơi không được đặc địa này, chim Cu cũng làm tổ sơ sài với những vật liệu sẵn có xung quanh. Tổ của chúng chẳng khác gì tổ của chim Sơn Ca hay Gà nước, chỉ có điều to hơn. Để xong một lứa, chim lại tha rác về xây chồng lên một lớp cao hơn để đẻ tiếp lứa sau... Nếu trong mùa sinh sản, đôi chim đẻ được ba bốn lứa, thì chiếc tổ này có thể

được chồng lên một độ cao vài ba tấc ! Đúng là chúng có trí khôn ngoan, biết tùy cơ ứng biến. Giống chim có thói quen làm tổ trên cây cao, nhưng ở những vùng không có cây cao và lùm bụi, chúng cũng thích nghi được với những chiếc tổ làm sát mặt đất, và sự sinh sản vẫn bình thường.

CU GÁY NUÔI SINH SẢN TẠI CHUỒNG

Chim Cu gáy tuy nhát người, nhưng nếu được nuôi từ lúc mới ra ràng, và đúng cặp trống mái, thì lớn lên chim dễ ngay tại chuồng.

Đây là việc xưa nay nhiều nghệ nhân đã từng áp dụng và đem lại kết quả rất tốt. Có điều như quý vị đã biết do giá trị con Cu gáy không đáng bao nhiêu, bán ra không được mấy đồng tiền so với công lao và tiền của để nuôi nấng phải bỏ ra nên phần đông nghệ nhân nuôi chim chỉ nuôi một vài cặp để giải trí mà thôi.

Một cặp Cu gáy con bắt từ trong tổ ra thường là đủ cặp trống mái, nếu có sự sai biệt thì chỉ độ vài bà phần trăm không đáng kể. Mặt khác, như quý vị đã biết, sự đồng huyết ở nhiều loài lông vũ tuy có nhưng không mấy ảnh hưởng quan trọng như các loài thú có vú, nên một đôi chim cùng tổ vẫn có thể cho ghép cặp và sinh con dễ cái như thường.

Cặp chim con này nếu cho ăn uống no đủ thì đến mùa sau chúng đã bắt đầu sinh sản, tức là chim con mùa trước sẽ sinh sản vào mùa sau. Có nhiều nghệ nhân chịu khó bỏ công chăm sóc, lại chọn cho chim những thức ăn bổ dưỡng cần thiết, nên chỉ bảy

tám tháng tuổi, Cu gáy đã bắt đầu đẻ.

Cu gáy thích ăn các loại hột như lúa, đậu xanh, bắp hột nhỏ, hột cải, hột kê, nhưng với thực phẩm gia cầm (cám gà, cám cút) chúng cũng đều tỏ ra thích khẩu cả. Do lúc nào cũng được no mỗi, lại là thứ mỗi bổ dưỡng, nên Cu gáy nuôi chuồng không những đẻ sớm lại còn đẻ sai. Chúng không còn đẻ theo mùa mà đẻ suốt năm, khoảng mười lứa, y như bồ câu vậy. Hễ lứa con chim này sắp ra ràng là chim mẹ lại sửa soạn đẻ lứa trứng kế tiếp...

Trước hết ta phải đóng chuồng để nuôi. Chuồng nuôi Cu gáy để phải làm vừa rộng vừa cao, và mỗi ngăn chuồng chỉ nuôi được một cặp.

Chuồng nên được vây kín bằng lưới kẽm mắt nhỏ độ một phân để ngăn ngừa chuột lắt chui vào phá hại thức ăn, cùng trứng và chim con. Chuồng nên treo cao cách mặt đất ít ra cũng một thước mới tốt. Ta nên tránh cho chim bị mèo đến rình mò phá phách, khiến cho chim bị ngưng đẻ do quá sợ hãi. Sự ngưng đẻ này có thể chỉ trong một thời gian hoặc có thể vô sinh mãi mãi.

Về kích thước của chuồng, bề cạnh mặt đáy ít ra cũng rộng từ năm đến bảy tấc, như vậy mới có mặt bằng rộng rãi để đủ chỗ cho cặp chim vận động. Chiều cao của chuồng phải từ tám tấc đến một thước, hoặc hơn, do bản tính Cu gáy khi ăn mỗi thì đậu sát đất, nhưng khi đậu lại thích đậu nơi cao, làm tổ cũng vậy. Vì vậy nóc chuồng mà quá thấp thường thất lợi cho việc đặt tổ chim.

Kinh nghiệm cho chúng tôi thấy, tổ đặt càng cao

thì chim Cu gáy càng thích thú hơn là tổ đặt ở độ thấp. Tổ đặt càng gần sát nóc lồng thì chim có cơ hội vận động nhiều ở cặp cánh nên trông chúng khỏe ra, lanh lợi hơn. Có nhiều cặp chim khi gặp tổ thấp chúng tỏ ra biếng ăp, cứ tìm dịp bỏ tổ để bước ra ăn, uống, hoặc vui chơi với con bên dưới mà bỏ ăp hoài. Và cũng do nhiều lần tự ý dời tổ như vậy nên có khi trứng bị giập bể đáng tiếc.

Trong khi đó nếu chiếc tổ được treo cao, cách nền chuồng khoảng năm sáu tấc, chim tỏ ra mê ổ hơn, ăp siêng hơn, và chúng cũng bớt sợ hơn, mỗi khi ta cần châm thêm thức ăn nước uống trong chuồng cho chúng.

Tổ chim Cu gáy ta có thể dùng nửa cái gáo dừa khô, hoặc bằng cái rổ nhỏ do mình tự đan lấy cũng được, miễn sao dung tích của tổ bằng miệng tổ nhỏ là vừa. Trong tổ ta có thể để sẵn một nắm cỏ khô, rơm khô, hoặc xơ dừa xé nhỏ thành sợi. Đến ngày đẻ, chim cứ vào tổ mà xoáy ổ cho vừa ý. Hoặc ta cứ để sẵn một mớ cành cây khô nhỏ, rơm rác vào chuồng, đôi chim cha mẹ sẽ biết cách nhặt nhanh từng cọng một để tự xây tổ lấy.

Trong chuồng, nên bắc vài ba cái cầu cho chim đậu. Cầu nên đặt có cái thấp cái cao để chim dễ dàng chuyển qua lại cho thỏa thích. Hoặc ta thay những cầu đó bằng một cây khô có dáng uốn lượn mỹ thuật lại càng hay.

Giống chim Cu gáy thích kiếm ăn sát đất, vì thế chúng còn có tên là Cu đất, nhưng khi ăn no thì lại thích đậu nhánh cây cao. Ngoài thiên nhiên, chúng

ta thường thấy chim Cu thích đậu ở chót vót ngọn tre, hoặc trong những lùm tre nửa rậm rạp. Sở thích của Cu gáy lại còn ưa tắm táp nữa. Nhưng, Cu gáy nuôi chuồng mà chịu tắm thì dù có khay nước thường trực trong chuồng chúng cũng không chịu tắm.

Trong suốt thời gian chim ấp, tuyệt đối không nên cho tắm nước, vì như vậy chim sẽ ướt lông và làm ung ổ trứng.

Khi chim con nở được từ mười lăm đến mười bảy ngày, ta nên đặt một chiếc tổ mới gần với tổ cũ để chim mẹ bước sang xoáy tổ mà đẻ lứa sau.

Với chim nuôi để trong chuồng, ta nên đặt nhiều công thức ăn thường trực để chim thích ăn thức gì thì có ngay thức đó. Chẳng hạn như một công lúa, công đậu xanh hột, công hột kê, hoặc công cám thực phẩm gia cầm... hoặc chỉ một công duy nhất nhưng trộn những thức ăn trên lại với nhau. Nuôi Cu gáy cũng cần đến khoáng chất, nhất là trong thời kỳ sinh sản, chúng tiêu thụ chất khoáng rất nhiều.

Trong thời kỳ nuôi con, chúng cũng uống nước khá nhiều, vì vậy ta không nên để cho chim bị thiếu nước uống.

Tóm lại, nuôi chim Cu gáy trong chuồng để cho chúng sinh sản là chuyện dễ thực hiện, nhưng ta phải áp dụng đúng những điểm sau đây :

- Chim cha mẹ được nuôi từ chim con lên, và nên nuôi chung cả cặp từ nhỏ cho đến khi khôn lớn.

- Phải nuôi chim bằng loại chuồng vừa cao vừa đủ rộng để chim được sống thoải mái. Chuồng được

đặt vào nơi thật sự yên tĩnh, tránh xa chó mèo, chuột bọ đến phá hại.

– Nên cho chim ăn thật no đủ và bổ dưỡng. Hễ lứa chim con này vừa ra ràng là bắt ra nuôi riêng để cha mẹ chúng được rảnh rang lo cho lứa khác.

Nếu việc chăn nuôi này áp dụng đúng phương pháp thì mỗi cặp chim Cu gáy cha mẹ, có thể nuôi để được liên tục suốt bốn năm mới gọi là già...

Chim càng nuôi thuần thuộc, để trong chuồng được nhiều lứa thì chúng dạn dĩ chẳng khác gì bò câu, ta muốn kiểm soát trứng hay chim con lúc nào cũng được, chim cha mẹ không hề bị sốc.

MÙA THAY LÔNG CỦA CU GÁY

Trong đời sống hoang dã, mùa thay lông của chim Cu gáy cũng trùng với mùa thay lông của nhiều giống chim rừng khác, nghĩa là khoảng tháng tám đến tháng mười một Âm lịch, tức là sau mùa sinh sản của chúng.

Trong mùa sinh sản hàng năm, mỗi cặp Cu gáy đẻ được từ hai đến bốn lứa, như vậy là đôi chim phải ấp trứng và kiếm mồi nuôi con suốt ba bốn tháng trời mới xong. Đây là khoảng thời gian khá dài chúng phải lao động cực nhọc nhất, và chắc chắn phải ăn uống thất thường nhất, vì phải dành mồi để đút cho cho các lứa chim con.

Sống cực khổ như vậy suốt một khoảng thời gian khá dài, chắc chắn chim cha mẹ không tránh được sự suy yếu. Vì vậy, chúng thay lông ngay sau thời gian sinh sản cũng là chuyện đương nhiên thôi. Hiện tượng chim thay lông sau mùa sinh sản, gọi là mùa thay lông hàng năm của chúng.

Mùa thay lông của chim không nhất loạt xảy ra cùng một tháng, mà còn tùy ở sức khỏe của từng con chim một. Hễ chim nào đẻ sớm thì mùa sinh sản

của chúng chấm dứt sớm, và chúng thay lông sớm hơn. Những chim nào sinh sản trễ thì mùa sinh sản của chúng sẽ muộn, do đó chúng thay lông muộn hơn những chim khác.

Thường thì mùa thay lông của các giống chim muông chấm dứt trước khi mùa lạnh đến, trễ lắm là cuối tháng mười một Âm lịch hàng năm.

Sau khi trút bỏ được lớp lông cũ xấu xí, để thay vào mình một lớp lông mới trông chim tươi tắn ra, mạnh khỏe hơn. Mà quả thật vậy, sau mùa thay lông con chim nào cũng mập mạp, do chúng được ăn uống no đủ, không phải liên tục ấp trứng và nuôi con như mấy tháng trước đây.

Nếu không phải thay lông bất thường thì lớp lông mới này sẽ gắn chặt trên mình chim cho đến mùa hay lông năm sau mới rụng. Thật ra, nói vậy cũng không được đúng lắm, vì trong mùa sinh sản, Cu gáy cũng thay lông lai rai, thường là lông bụng và hai bên sườn. Trong tổ của chúng, ta thường bắt gặp những chiếc lông vũ này, có công dụng giúp cho nền tổ được ấp êm.

Sau mùa thay lông, chim mập mạp, mạnh khỏe nên trống mái lại tìm đến nhau bắt cặp trở lại để... lo dân cho kịp mùa sinh sản trong năm tới sắp đến. Thời gian bắt cặp này của Cu gáy thường khởi đầu từ tháng trước Tết Nguyên Đán. Đôi chim sống bên nhau như một cặp tình nhân đang hưởng tuần trăng mật.

Thời kỳ trăng mật này kéo dài sang đến gần mùa mưa sang năm, vì thời này khởi đầu cho mùa sinh sản.

Với Cu Gáy, nuôi nhốt trong lồng thì mùa thay lông của chúng thường đến sớm, từ tháng hai đến tháng năm Âm lịch. Có nhiều chim Cu trống thay lông rất nhanh, khoảng một tháng là xong, nhưng cũng có con phải mất vài tháng mới khoác được vào mình lớp lông mới.

Những chim Cu gáy trống thay lông nhanh, thường là chim mập mạp, được ăn uống no đủ. Trong khoảng 1 tuần là con chim đã rũ bỏ hết bộ lông cũ trên mình. Mỗi lần nó rũ lông tia cánh là có cả năm lông lá tả rơi xuống.... Kinh nghiệm cho thấy hễ chim nào rớt lông “ồ ạt” như vậy thì thời gian thay lông của chúng diễn ra rất nhanh. Trái lại, những chim thay lông lại rai, mỗi ngày chỉ rớt chừng năm mười chiếc thì mùa thay lông của nó kéo dài ra khoảng vài tháng, có khi hơn.

Với Cu gáy nuôi để trong lồng thì chúng thay lông lại rai trong những lần ấp trứng, cho nên mùa thay lông của chúng không rõ rệt. Chim Cu mái nuôi lồng gần như đẻ quanh năm như chim Bồ câu, và cứ mỗi lần ấp một lứa trứng, ta thấy trong tổ có chừng vài mươi chiếc lông vũ, nhiều nhất là lông bụng và lông cạnh sườn, và một hai chiếc lông đuôi hay lông cánh.

Thông thường, hễ một chiếc lông cũ trên mình chim rớt ra thì những ngày sau đó ở đấy sẽ có một chiếc lông mới hình thành. Như vậy thì có thể nói, chim nuôi lồng thường thay lông lại rai quanh năm.

Cu gáy mái nuôi lồng mỗi năm có thể đẻ được từ sáu đến chín lứa. Hễ lứa con này sắp ra ràng là

chim mẹ đã sẵn sàng đẻ tiếp lứa sau. Nhưng, trong năm, thường là vào tháng năm, tháng sáu, giữa hai lứa đẻ bị thua ra một hai tháng. Chính thời gian đó là lúc chim thay lông.

Nuôi nhốt trong lồng, trong khi thay lông chim trống vẫn gáy, nhưng gáy ít và giọng nhỏ. Dù đang thay lông, chim trống vẫn đập mái, nhưng trứng thiếu cồ. Trong khi đó, đang đẻ mà bị thay lông thì mái tạm ngưng đẻ, nếu đang ấp nó có thể bỏ ổ trứng.

Nếu chim Cu trống và mái cùng thay lông chung một lần thì sự sinh sản của chúng chỉ bị ngưng chững lại trong một khoảng thời gian nhất định nào đó. Nhưng, nếu con thay lông trước, con thay sau thì ta sẽ mất nhiều lứa trứng, vì dù đẻ trứng cũng không cồ, hoặc là đẻ mà không chịu ấp...

Với Cu gáy trống, trong thời gian thay lông, ta vẫn chăm sóc bình thường, không phải trùm áo lồng như đối với các loại chim hót rừng khác, như Họa mi, Chích chòe chẳng hạn. Nếu có khả năng, ta nên cho chúng ăn uống với thức ăn bổ dưỡng thì tốt hơn.

Với Cu môi, trong thời gian thay lông ta nên cho chúng được nghỉ ngơi, tĩnh dưỡng. Môi đang suy mà gặp bồi dũ có thể sợ hãi mà... rớt luôn.

CÁCH PHÂN BIỆT GIỚI TÍNH CU GÁY

Trong các loại chim hót rừng, Cu gáy là giống khó phân biệt giới tính nhất. Nhiều người nuôi Cu thuộc loại “cha truyền con nối” nhưng nói về kinh nghiệm để phân biệt trống mái Cu gáy thì... đành chịu. Nghĩa là họ cứ nuôi cầu may, hễ nuôi một thời gian, thấy con nào có tài gáy hay, gù nhiều thì chọn con đó mà nuôi mãi. Tất nhiên, chim nào gáy dở thì loại bỏ, thả nó vào rừng để sinh sản tiếp....

Khổ nỗi, Cu gáy nhìn bề ngoài thì chim trống mái gần như không khác gì nhau : giống từ hình dáng, đến sắc lông vòng cổ ở cổ, và ngay cả giọng gáy cũng không khác gì nhau.

Chim Cu mái cũng gáy như Cu trống, mà bản tính hung hăng hấu đá của chim mái có khi còn dữ hơn cả chim Cu trống nữa. Vào những tháng đầu mùa sinh sản của Cu gáy, những chim Cu mái đang rụng trứng (sắp đẻ) tỏ ra hung hăng ghê lắm. Hễ gặp chim lạ bất kể trống mái léo hánh đến gần lãnh địa làm tổ của nó là mái liền bay tới đánh đuổi ngay !

Nếu gặp Cu mỗi gáy giục, Cu mái cũng gù cũng

gáy đáp lại, và chính nó sà vào bầy rập trước tiên. Nhiều người đi gác chim chưa kinh nghiệm, cứ tưởng là mình vớ được con Cu trống “ngon lành” không ngờ đó lại là chim mái. Chính những tháng đầu mùa mưa, cũng là đầu mùa sinh sản của Cu gáy, người ta bắt được chim Cu mái nhiều hơn Cu trống là vì vậy.

Giữa mùa sinh sản trở đi, chim Cu mái bớt hung hăng, do phải nằm tổ ấp trứng rồi phải vất vả kiếm mồi nuôi con nên sức khỏe của nó suy yếu, và lúc này đi bắt chim người ta mới bắt được Cu trống nhiều hơn.

Để phân biệt giới tính của giống chim này, nhiều nghệ nhân nuôi Cu gáy lâu năm có những nhận xét sau đây :

*** Đặc điểm của Cu gáy mái :**

– So với chim trống, đầu chim mái hơn nhỏ và hơi dẹp, mỏ nhỏ, mình thon nhỏ, ức hẹp, hai ghim ở hậu môn hở rộng.

*** Đặc điểm của Cu gáy trống :**

– So với chim mái, đầu chim Cu trống to hơn, mỏ to hơn, thân mình lớn hơn, vai nở, ức nở, hai ghim ở hậu môn hơi hẹp.

Theo kinh nghiệm của chúng tôi thì những nhận định trên đây có những điểm đúng và cũng có những điểm không được đúng.

Nếu đặt hai con chim trống mái gần nhau thì quả thật hình dáng chúng có khác nhau thật. Trước hết ta thấy :

- Cu gáy mái có thân hình nhỏ hơn chim trống khoảng một tám một mười (thường là vậy, nhưng cũng có con mái thân mình đầy đà không thua gì chim trống).

- Vai và ức chim mái hẹp hơn chim trống. Cu trống vai nở, ức nở trông oai vệ hơn.

Đó là những điểm so sánh đúng, còn những điểm không được đúng là :

- Mỏ của chim trống mái đều lớn bằng nhau, chỉ có một điểm hơi khác là phần mũi của nó có khác nhau.

- Cườm Cu mái hột cườm to hơn, nhưng màu sắc lợt màu hơn, những lớp cườm đóng gần vai chim mái như nhòe ra không được rõ nét lắm. Trong khi đó thì cườm ở cổ Cu trống có nhiều hột nhỏ, màu sắc ở hột cườm và nền cườm đều tươi tắn rõ ràng.

- Hai ghim hậu môn của chim thì đúng, nhưng cách này chỉ đúng khi ta quan sát ở chim đã sinh sản một hai lứa hoặc chim mái đã già. Còn với chim tơ chưa đẻ lứa trứng nào thì lỗ hậu môn còn khít thì làm sao phân biệt được ? Chỉ những mái đã đẻ nhiều lứa trứng thì lỗ hậu môn của nó mới rộng ra. Trong khi chim Cu trống do cả đời không hề đẻ trứng, nên dù chim tơ hay chim già, hậu môn của nó cũng hẹp khít lại.

Như vậy, những nhận xét trên đây không thể đúng được một trăm phần trăm. Mà ngay hầu hết những nghệ nhân nuôi Cu gáy lâu năm cũng công nhận với chúng tôi là họ chỉ có khả năng phân biệt được giới tính trống mái của Cu gáy đội 50 phần

trăm là nhiều. Việc chọn lựa chim bồi mà nuôi thường... phó mặc cho hên xui may rủi.

Trong mùa sinh sản của chim, có người chịu khó xách lục đi từ mờ sáng để hy vọng bắt được Cu trống về nuôi, vì họ nghĩ rằng vào buổi sáng Cu trống không phải nằm tổ để ấp. Ý nghĩ này rất thông minh, thế nhưng con chim bắt được vào lúc sáng sớm, nói chúng là buổi sáng cũng chưa hẳn đúng là Cu trống, vì nếu bắt con trong tổ chúng đã được vài tuần tuổi, lúc đó trống mái đều phải rời khỏi tổ đi tìm mồi nuôi con từ sáng sớm thì... sao đây ? Con chim sa vào lục có thể là Cu mái đấy chứ ? Cu mái vẫn gáy và siêng gáy kia mà !

Trong những buổi trà dư tửu hậu, có nhiều nghệ nhân nổi hứng khoe rằng : một cặp chim Cu bay trước mặt, ông ta có thể biết được con nào là Cu trống, con nào là Cu mái ! Nhiều người nghe nói như vậy, có vẻ cảm phục, nhưng cũng không tránh được sự... bán tín bán nghi. Nhưng, hỏi tác giả câu nói ấy thì không bao giờ được trả lời, ngoài nụ cười bí hiểm...

Có thể vị ấy biết câu trả lời, nhưng “giấu nghề”, mà cũng có thể vị đó không biết trả lời thật, vì... cũng chỉ nghe lại người khác nói vậy mà thôi.

Thật ra, với một cặp chim Cu gáy bay trên trời, ta có thể đoán trúng được trăm phần trăm con nào trống, con nào mái. Quý vị cũng biết chỉ trong mùa sinh sản chim Cu mới kết cặp với nhau, và mùa này thì con mái đã có sẵn “ổ trứng” trong bụng nên nặng nề lắm. Khi bay cùng đôi, chim mái thường bay thấp, và chim Cu trống lúc nào cũng bay phía trên

lưng chim mái với khoảng cách rất gần. Như vậy, con Cu bay trên đích thị là Cu trống, và con chim bay dưới chính là Cu mái.

Ngay loài Bồ câu cũng bay theo thứ tự “trống trên mái dưới” như vậy.

Đó là nói cho vui, chứ biết trống mái theo cách này thì đâu ích lợi gì cho việc chăn nuôi ? Làm sao ta bắt được con bay trên mà loại bỏ con mái bay phía dưới ?

Bây giờ, xin trở lại việc phân biệt giới tính của chim Cu gáy.

Theo kinh nghiệm của chúng tôi thì phân biệt trống mái của chim Cu gáy cũng như cách phân biệt trống mái của chim Bồ câu mà thôi. Chúng ta không hơi sức đâu mà đi tìm hiểu từ đầu, từ mỏ, từ cườm, và mọi bộ phận khác trên thân chim để rồi phải đi đến kết luận... nửa tin nửa ngờ !

Quý vị hãy quan sát thật kỹ ở phần mũi của chim Cu gáy thì sẽ thấy đích xác :

- Mũi chim Cu mái dù là quan sát trực diện cũng như nhìn nghiêng một bên, phần bán diện (profil) đều xẹp và nhỏ. Vì vậy ta thấy mỏ chim mái từ chót mỏ đến khoe miệng to bằng nhau.

- Trong khi đó, quan sát phần mỏ của chim Cu gáy trống, quý vị sẽ thấy phần mỏ ở mũi to hơn, nở nang hơn, gồ cao hơn so với phần thân mỏ còn lại của nó. Nói cách khác, gốc mỏ thì to, và phần chót mỏ thì nhỏ.

Nếu quan sát trực diện, ta sẽ thấy hai múi thịt

trên mũi chim trống nở ngang ra hai bên. Còn nếu nhìn bán diện thì thấy hai mũi thịt đỏ hơi gồ cao lên, vòng cao lên.

Theo kinh nghiệm nuôi Cu gáy lâu năm cho chúng tôi biết rõ, phân biệt giới tính của Cu gáy cũng như phân biệt giới tính của chim Bồ câu mà thôi. Chỉ quan sát vào hai mũi thịt trên mũi của chúng là phân biệt được trống mái.

Quý độc giả nào đã từng nuôi chim Bồ câu sẽ nắm bắt được dễ dàng cách diễn tả của chúng tôi trên đây, và thực hành với Cu gáy không khó khăn lắm.

Có điều như quý vị đã từng biết, do cái mỏ Cu gáy quá thanh mảnh, mặt khác chim thường không chịu đứng yên cho để giúp ta quan sát tường tận (trừ trường hợp bắt hãn chim lên tay mà coi), vì vậy ta cần phải quan sát thật kỹ kéo dài.

Cũng xin được nói thêm, với những giống chim khó phân biệt giới tính vì chúng có hình dáng bên ngoài giống nhau như chim Sơn Ca, Cu gáy, nhiều khi do cố quan sát thật kỹ nên mắt ta bị lóa đến nỗi cuối cùng chính mình cũng không tin tưởng lắm vào nhận định của mắt mình. Vì vậy, tốt hơn hết, ta cần phải theo dõi chúng nhiều lần. Cách hay nhất là bất chợt nhìn nó rồi phán đoán ngay. Cách sau này thường chính xác hơn, lại nhanh hơn.

Cu mái cũng gáy như Cu trống, nhưng giọng nó thanh hơn, lạnh lót hơn, nhỏ hơn. Trong mùa sinh sản, Cu mái rụng trứng, nếu nhốt chung với trống thì nó im hơi lặng tiếng cả ngày, nhưng nếu được

nuôi riêng thì mái sẽ gáy cả ngày từ sáng đến tối, có mái gáy được giọng đôi, giọng ba, ai nghe cũng thích.

Do Cu gáy mái siêng gáy (nhất là trong mùa sinh sản) lại gáy giọng giống chim trống, nên đâu mấy ai chịu tin đó là Cu mái !

Cũng xin được nói thêm, các giống Cu gáy, Cu ngói, Cu xanh đều thuộc Bồ câu : (Columbiformes) nên giới tính của chúng thể hiện trên múi thịt ở mũi cũng phải ! Chỉ cần quan sát múi thịt này là phân biệt được chính xác 100% Cu gáy trống và mái ngay !

THỨC ĂN CỦA CU GÁY

Trong đời sống hoang dã, thức ăn của Cu gáy là các loại hạt như lúa, đậu, mè, hạt các loại cỏ (gọi chung là bông cỏ)... Vì vậy ta mới thấy giống chim này chỉ thích sống quần quanh ở các vùng ruộng đồng, nương rẫy, là những nơi nông dân trồng trọt hoa màu. Ở trong rừng sâu, nơi có ít dấu chân người lui tới cũng có Cu gáy sinh sống, và thức ăn của chúng ở đây cũng là các loại hạt.

Cu gáy là giống chim rất chăm chỉ tìm mồi. Ta thấy từng con hoặc vài ba con đáp xuống một đám rẫy, liền chia nhau mỗi con một hướng lần hồi từng bước một, cố gắng cặm cụi kiểm soát từng hạt rơi hạt rụng cho đến khi no bụng mới bay đi. Chúng có thể chăm chỉ kiếm ăn như vậy hàng giờ, chứ không như nhiều giống chim khác, vụt biến vụt hiện khi kiếm ăn. Hình ảnh một chim Cu gáy tìm mồi giữa cánh đồng, chẳng khác gì cảnh người nông dân cặm cụi làm việc một nắng hai sương để tìm ra hạt gạo mà ăn.

Do chịu khó kiếm ăn như vậy, nên bất cứ mùa nào trong năm Cu gáy cũng mập mạp, trừ mùa sinh sản, vì chim cha mẹ phải nhịn đói nhịn khát để dành miếng ăn nuôi con. Gặp vụ mùa như mùa lúa,

đậu, mè... việc kiếm ăn của chim đỡ vất vả hơn. Vì với vài ba chục hột lúa hay hột đậu rơi rụng cũng đủ cho chim được căng điều, no nê suốt buổi rồi.

Khi đã no nê, Cu gáy liền tìm đến bờ ao, bờ ruộng để tìm nước uống. Và sau đó, chúng bay lên một lùm cây mát mẻ để đứng.

Khi nuôi nhốt trong lồng hay chuồng, thức ăn chính của Cu gáy vẫn là lúa. Chúng có thể ăn lúa suốt năm mà vẫn khỏe, vẫn mập mạp, vẫn gáy tung bừng. Vì vậy nuôi Cu gáy đâu có tốn kém nhiều bằng nuôi các giống chim khác. Nước mình là nước nông nghiệp, hột lúa đâu thiếu lại rẽ nữa, nên ở thôn quê, từ xa xưa, gần như nhà nào cũng có năm ba lồng Cu gáy treo trước mái hiên, vừa làm cảnh vừa nghe giọng gáy của chúng cho vui nhà vui cửa.

Cu gáy vốn được coi là giống chim của giới bình dân, của nhà nghèo, vì với một lít lúa, một con Cu gáy ăn đến vài tháng mới hết. Trong khi đó, cũng là chim rừng, nhưng Họa mi, Sơn Ca, được mệnh danh là giống chim quý tộc, thức ăn rất đắt tiền ! nào là trứng gà, nào là sâu tươi, trứng kiến, cào cào... mỗi ngày phải tốn một vài ngàn cho mỗi chú !

Thế nhưng, muốn Cu gáy sung sức hơn, nhất là đối với những Cu mỗi, chủ chim thường dành cho chim một chế độ ăn uống cao cấp hơn, tốn kém hơn. Chẳng hạn cho ăn thêm đậu xanh (nguyên hột), hột kê. Những thức ăn này đắt giá hơn lúa, nhưng số lượng cần đến cũng vài ba mươi phần trăm là đủ. Các chủ chim có thói quen trộn lúa với kê, hoặc lúa với đậu xanh đổ vào cón cho chim ăn.

Ta có thể trộn tám phần lúa với hai phần đậu xanh hoặc hột kê. Nếu khả năng tài chánh cho phép thì trộn nửa lúa nửa kê, hoặc nửa lúa nửa đậu xanh càng tốt.

Gặp công thức ăn trộn lộn thức ăn này, Cu gáy thường chọn đậu xanh hoặc hột kê ăn trước, sau đó mới tìm đến lúa mà ăn. Lúa và hột kê chúng có thể ăn quanh năm, nhưng đậu xanh thì nên pha trộn với tỷ lệ vài ba mươi phần trăm là đủ. Tuy đậu xanh hột chim ăn thích khẩu, nhưng nếu ăn toàn đậu xanh từ tháng này sang tháng khác, nhiều chim bị chứng tiêu chảy khó trị.

Với lúa, ta nên chọn loại lúa tiêu, tức là giống lúa hột tròn, nhỏ hột nhưng chắc, mười hột “mấy” như một. Còn nếu cho chim ăn lúa thường, thì nên lựa loại hột chắc, đem về gút lại trong thau nước để vớt những hột lép nổi lềnh bềnh trên mặt nước đổ đi. Hột lúa chắc chìm ngấm dưới đáy thau ta vớt lên phơi thật khô rồi để dành cho chim ăn dần. Lúa khi đã phơi khô thì bảo quản được rất lâu, từ năm này sang năm khác vẫn không hư hao và cũng không giảm bớt phần dinh dưỡng.

Với hột kê, ta cũng nên chọn loại kê tốt, hột chắc, màu vàng, đem về sàng sảy kỹ rồi phơi ngoài nắng thật khô, sau đó cho vào chai lọ, hoặc hộp thiếc để cho chim ăn dần. Hột kê khi đã phơi khô, ta có thể để dành từ mùa này sang mùa khác, nhưng để tránh hư mốc thì tốt hơn, mỗi tháng ta nên chịu khó lựa ngày nắng tốt đem ra phơi kỹ lại một lần. Như phần trên chúng tôi đã trình bày, hột kê rất bổ dưỡng, có thể thay lúa cho Cu gáy ăn thường xuyên,

chỉ có điều giá kê đắt hơn lúa đến ba bốn lần.

Với đậu xanh dành cho chim ăn phải là đậu xanh nguyên hột, và nên cho chim ăn loại đậu tốt (thứ dành cho người ăn). Tuy giá đậu xanh đắt, nhưng số lượng đậu mà Cu gáy ăn trong ngày chỉ một nhúm nhỏ thì đâu tốn kém bao nhiêu ! Đậu xanh, nếu không biết phương pháp bảo quản thì nên mua trữ trong vài tháng cho chim ăn dần mà thôi, vì đậu dễ bị mốc. Hột đậu đã bị một tấn công thì chỉ còn cái vỏ không, không còn bổ dưỡng nữa.

Nhiều nghệ nhân nuôi Cu gáy cũng thường cho chim ăn thêm một lượng nhỏ mè đen hay hột cải. Công dụng của mè là giúp chim thêm chất béo để mập thêm, còn hột cải thì tăng chất “nóng” giúp chim gáy căng hơn. Mè và hột cải dành cho chim ăn, chỉ với số lượng nhỏ chừng vài ba phần trăm là đủ. Nên để hột sống chứ đừng rang.

Xin lưu ý quý vị là khi mua mè và hột cải thì nên mua ở các cửa hàng bán thực phẩm, chứ đừng mua ở các gian hàng bán hột giống.

Ở các gian hàng bán hột giống, những hột giống thường được tẩm sẵn thuốc sát trùng để khi gieo xuống đất kiến và côn trùng không dám đến phá hại. Vì vậy, nếu quý vị lỡ mua hột cải và mè ở những nơi này thì khi về nhà phải rửa lại nhiều nước để xả hết thuốc sát trùng, sau đó đem phơi thật khô rồi mới để dành cho chim ăn dần.

Từ trước đến nay đã có nhiều nghệ nhân sơ ý về chuyện này mà phải thiệt mất nhiều con chim quý. Thật đáng tiếc !

Giống Cu gáy rất khôn, khi gặp công thức ăn chỉ đựng toàn lúa hoặc hột kê thì chim đứng ăn rất từ tốn. Nó có thể cầm cúi ăn mười lăm hột rồi bỏ đi, lát sau đến ăn lại. Nhưng, khi gặp công thức ăn có trộn lộn cả kê lẫn lúa hoặc đậu xanh với lúa, thì chim khôn ngoan lựa ra những thứ mà nó thích khẩu là kê và đậu ăn trước. Vì vậy, nó xóc xáo tung tóe cả lên khiến thức ăn rơi vãi hết ra ngoài. Chỉ khi nào ăn hết kê hay đậu thì chim mới chịu tiếp tục ăn lúa.

Từ đó cho chúng ta một kinh nghiệm là không nên đổ đầy công thức ăn “hỗn hợp”, mà mỗi lần cho ăn chỉ lường chừng phân nửa công mà thôi, chỉ khi nào thấy hết mới châm thêm.

Có nhiều nghệ nhân cẩn thận hơn, họ đựng mỗi loại thức ăn riêng mỗi công để chim thích thứ nào thì ăn thứ đó trước. Như vậy, mỗi lồng Cu gáy ta phải đặt vài ba công thức ăn cho nó, hễ vài ba ngày sau, thấy công nào hết thì cứ tiếp tục châm thêm cho chim ăn thoải mái. Nuôi theo cách này thì bảo đảm đủ dinh dưỡng cho chim, vì thông thường hễ trong mình chim thiếu thốn chất gì nó mới thèm ăn thêm chất ấy. Nhưng, dù sao thì nuôi như vậy rất tốn kém, trong khi như chúng ta đã biết giống Cu gáy đâu có kén ăn, quanh năm suốt tháng chỉ ăn lúa không thôi mà chúng vẫn khỏe mạnh kia mà !

Theo thiên ý của chúng tôi, nếu nuôi để sinh sản, nhất là trong thời gian đẻ trứng và nuôi con, cho chim ăn đầy đủ như vậy là cần thiết. Nhưng, nếu nuôi Cu trống để nghe gáy, và ngay cả Cu dùng làm môi, ta cũng chỉ nên cho ăn nửa lúa nửa kê,

hoặc bảy phần lúa ba phần đậu xanh là đầy đủ rồi.

Đây là giống chim rất dễ nuôi, nuôi như nuôi gà vịt trong nhà, thì cần gì phải tốn kém quá nhiều về thức ăn cho nó.

Thường thì chằm nửa công thức ăn (loại chai giắc hơi thủy tinh) cho một con Cu gáy ăn, phải ba bốn ngày sau mới hết. Với chim đã nuôi thuần thuộc, thức ăn lơ thiếu hụt một ngày, thậm chí đến vài ngày chim vẫn sống khỏe. Có điều chim bị đói thì biếng gáy.

Trong khi đó, nước uống thì không thể thiếu hụt một ngày. Do chim ăn thức khô nên nó thường lần mò đến máng nước để uống. Nước uống dành cho Cu gáy phải là thứ nước ngọt, trong sạch như nước uống của người. Ta có thể dùng nước mưa, nước máy, nước giếng cho chim uống. Mỗi ngày trung bình chim uống nước từ năm đến mười lần, tùy theo thời tiết mát hay nóng bức, và mỗi lần uống như thế chỉ vài ba hợp mà thôi. Thật ra, lượng nước mà Cu gáy tiêu thụ trong ngày không nhiều, nhưng thiếu thì không được.

Như Quý vị đã biết, Cu gáy thường có thói quen tìm mỗi sát mặt đất, vì ở đó mới có hột rơi hột rụng cho chim ăn. Do đó khi nuôi nhốt trong lồng, các công dụng thức ăn và nước uống, quý vị nên treo sát đáy lồng, miễn sao chim khỏi vói quá cao mới ăn mỗi được.

Công thức ăn và nước uống có thể treo cao, nhưng không được quá cao so với cầu đậu của chúng. Chim đậu trên cầu để ăn uống cũng là chuyện tiện lợi cho chúng.

Cu gáy không có tất tẩm cọng như chim Chích chòe hay các giống chim hót rừng khác, vì vậy ta cứ đổ đầy cọng nước cho chim uống thỏa thích. Và do thức ăn vốn là các loại hột, nên cọng nước ít bị bẩn. Tuy vậy, để giữ vệ sinh cho chim, vài ba ngày, ta nên thay nước mới một lần. Mỗi lần thay nước là mỗi lần rửa cọng sạch sẽ. Nước uống mà dơ bẩn, ngoài mầm mống gây bệnh về đường ruột, còn làm cho giọng chim bị khàn, gáy không trong trẻo nữa.

Tóm lại, Cu gáy cũng như giống Bồ câu, do ăn thức ăn khô nên chúng thường khát nước. Chỉ cần thiếu nước uống một buổi là chim đã có vẻ xuống sức. Với những người cho chim ăn cám hỗn hợp của gia cầm thì chim càng phải uống nước nhiều hơn (và ăn thức ăn hỗn hợp này cọng đựng nước uống rất mau dơ và có vị chua, do đó cần phải rửa cọng và thay nước luôn).

Sống ngoài thiên nhiên cũng vậy, trong mùa khô hạn, Cu gáy thường rủ nhau về trú ngụ ở những nơi có vũng nước đọng còn sót lại giữa đồng trống để kiếm nước uống.

Những trẻ mục đồng thường lợi dụng những vũng nước cạn đó, hoặc có khi còn tự tạo ra những vũng nước nhỏ ở giữa cánh đồng đất đai nứt nẻ vì khô hạn, rồi cắm nhiều bẫy dò chung quanh để bẫy Cu gáy về nuôi hoặc lấy thịt mà ăn. Họ chỉ cần núp trong các lùm bụi quanh đó ngồi chờ, thế nào chim Cu đậu trên những cây cao hoặc lùm bụi quanh đó cũng sà xuống tìm nước uống, anh nào tham uống lơ dềnh vướng chân vào bẫy thì coi như... rồi đời !

Ngoài thức ăn và nước uống ra, lồng hay chuồng nuôi Cu gáy phải thường xuyên có công dụng khoáng chất. Cũng giống như chim Bồ câu, Cu gáy rất thích ăn chất khoáng, thiếu khoáng lâu ngày chim dù được chủ cho ăn bổ dưỡng cũng không sung, và dần dần sức khỏe chim bị suy kiệt dần mà chết. Sống ngoài thiên nhiên, Cu gáy thích ăn cát, sỏi hạt nhỏ. Nếu làm thịt một con chim bồ, ta sẽ thấy trong bầu điều của chúng ngoài các thức ăn hạt ra còn có lẫn lộn những hạt cát to nhỏ này rất nhiều.

Từ trước đến nay mỗi người thường cho Cu gáy ăn chất khoáng theo cách riêng của mình. Các cụ xưa thì thích dùng đá ong tán nhuyễn để vào công cho chim ăn. Cách này hiện nay ở các vùng quê nhiều người vẫn còn áp dụng. Có nghệ nhân lại lấy đất gò mối để nguyên cục như cái trứng vịt vào lồng cho chim mổ rĩa ăn dần. Nhưng, theo chúng tôi, dùng chất khoáng pha chế theo công thức mà nhiều lần chúng tôi có dịp đề cập trong sách vẫn đem lại kết quả tốt.

Nuôi Cu gáy thiếu chất khoáng không được, mặc dầu nó tiêu thụ một số lượng rất ít. Chỉ những chim trong mùa sinh sản, nhất là mái sắp đẻ và đang nuôi con thì ăn chất khoáng rất nhiều. Trong thời gian nuôi chim con, chim mẹ rất cần chất khoáng để mớm cho chim con.

Tóm lại, Cu gáy chỉ ăn thức ăn hạt, khô khan như vậy chứ không cần thức ăn trứng hay rau xà lách như vài giống chim khác. Hiện nay, có một số nghệ nhân tập cho Cu gáy ăn cám hỗn hợp dành cho gia cầm, vì nghĩ rằng chim ăn như vậy sẽ có đầy

đủ chất bổ dưỡng hơn. Với chim nuôi để thì có kết quả tốt, nhưng cũng phải qua một thời gian để tập luyện cho chúng quen dần với thức ăn bột. Còn với chim trống nuôi để nghe tiếng gáy thì bổ quá như vậy chỉ làm cho chim mập ra mà thôi. Con chim mập thì bớt lanh lẹ lại biếng hót. Chim cu gáy cho ăn cám thực phẩm gia cầm làm cho cóng nước mau cấu bẩn, vì vậy cần phải thay nước mới và rửa sạch cóng hàng ngày.

Nuôi chim Cu gáy ta cũng khỏi tốn tiền để mua sâu tươi và cào cào, kể cả trứng kiến, vì những thức ăn đó không cần thiết đối với chúng.

CÁI THÚ “GÁC” CU

Gác Cu, hay bẫy Cu, không những được coi là một thú vui bình thường, mà còn là một nỗi đam mê của đa số nghệ nhân nuôi chim Cu gáy xưa nay, bất kể tuổi đời của họ là già hay trẻ.

Với người ngoài nghề thì đây quả là một điều rất... khó hiểu, đến nỗi không đặt vấn đề không được ! Sở dĩ thiên hạ cho đó là chuyện lạ, chuyện đáng ngạc nhiên là vì, họ thấy rằng không những chỉ có hạng trai tráng sức dài vai rộng, mà cả đến những ông già tuổi đời ngót nghét sáu bảy mươi, chân đi đã loạn choạng, nhưng hàng ngày vẫn hằng hái quả lục vào rừng, chịu khó lội mương băng đồng để... gác Cu ! Có điều giới trẻ thì chúng lặn lội đến các vùng xa, còn các ông già thì chỉ lui tới quần quanh trong phạm vi gần nhà chừng năm ba cây số trở lại.

Điều khó hiểu nữa là thực tế cho thấy, giá trị con Cu gáy thời nào cũng vậy đâu có đáng là bao mà người nuôi chim Cu gáy lại có thể bỏ mặc chuyện ruộng nương, chuyện nhà, chuyện cửa để lặn lội vào rừng mà săn bắt ? Đây tuy là giống chim rừng, nhưng lại được coi là giống... chim vườn, thiếu gì quanh nương rẫy ! Trẻ con đứa nào bắn giàn thun giỏi, đi

một buổi cũng có thể “gom” được cả chục con bói về ăn chứ đâu có hiếm hoi gì. Thế thì tội gì người nuôi Cu lại phải cất công vào rừng từ sáng sớm cho đến tối mịt mới về, với cơm đùm cơm nắm, với quần ống thấp ống cao, mà mỗi chuyến đi cũng chỉ mang về được năm bảy con Cu bói là cùng ? Thế mà họ còn tỏ ra quý hóa, coi như không bỏ công sức vất vả lẫn lợi suốt cả ngày trường quên cả trăm công ngàn việc, giao phó cho vợ con ở nhà định liệu...

Nhiều người phê bình những người có tính đam mê quá độ này là những người... ngu. Họ nghĩ rằng có ngu người ta mới có thể tiêu pha thời giờ và sinh lực của mình vào thú chơi... tào lao như vậy. Cái ngu gác Cu là một trong bốn cái ngu của người đời như Câu Ca Dao sau đây đã truyền tụng :

Ở đời có bốn cái ngu,

Làm mai, lãnh nợ, gác Cu, cầm châu.

Trước khi đề cập đến bốn “cái ngu” này của thiên hạ, ta cũng nên để tâm tìm hiểu xem tại sao những nghệ nhân nuôi chim Cu gây lại đam mê thú gác Cu như vậy.

Tất nhiên, họ có lý do chính đáng của họ. Lý do chính đáng đó là : có đi gác Cu họ mới tìm được cho mình những con Cu gây thật tốt mà nuôi !

Như quý vị đã biết, giống Cu gây cũng có con khôn con dại, có con hay con dở, chứ không phải con nào cũng tài nghệ sần sần như nhau. Đó là điều mà người trong nghề mới hay biết. Ai nuôi chim cũng muốn chọn những con tốt mà nuôi để khỏi bỏ công chăm sóc, mà chim đã gọi là tốt thì dù có tiền cũng

chắc gì người ta đã chịu “buông” ra ! Vì vậy, chỉ có cách tự mình chịu khó lặn lội đi gác Cu may ra mới tìm ra được những con chim tài nghệ vừa ý...

Tục ngữ mình vốn đã có những câu : “Chim khôn chưa bắt đã bay”, “Chim khôn tìm cây mà đậu”, “Chim khôn tránh lưới tránh dò”, hoặc “Chim khôn kêu tiếng rảnh rang”.... Những nhận xét đó của người xưa quả thật là rất đúng. Có đích thân xách lục vào rừng gác Cu ta mới thấy rõ được điều này.

Chỉ những con Cu bổi tâm thường mới dễ dàng chui đầu vào lục, còn những con Cu hay thường khôn ngoan không dễ dàng bắt ngay được nó. Chúng không những gáy hay, gáy đủ bài bản, mà còn biết chế ngự trước sức thúc ép của con Cu mỗi ! Chúng cứ đậu xa xa gần gần trên kèo, nhưng không dễ gì chịu sa vào lưới rập, mặc cho con Cu mỗi bên trong hết sức trở tài : nào bo, nào thúc.... Nhiều khi đánh được con bổi khôn, người ta phải thay đến mấy con Cu mỗi, và phải đi về lắm bận, có khi cả tháng trường mới bắt được !

Thử hỏi những con chim khôn như vậy, có trong tay ai lại chịu bán ra ? Và nếu họ bán ra thì bán với giá nào ? Giá trị của con Cu khôn chắc chắn là hơn cả trăm lần con Cu bổi tâm thường chứ đâu phải ít ! Tuy vậy, không ai nghĩ đây là món lợi về kinh tế, mà mục đích là chỉ để thỏa mãn thú chơi. Có trong tay một con chim quý, phải nói đó là một điều không đáng mừng, đáng hãnh diện với bạn bè đồng nghiệp, mới thỏa chí của mình...

Bây giờ, xin trở lại chuyện “bốn cái ngu” của

người đời. Ông bà xưa cho việc “Làm mai, lãnh nợ, gác Cu, cầm châu” là bốn cái ngu của người đời xưa nay :

– *Làm mai* : Làm mai trước đây được coi là một nghề được thiên hạ tin cậy và trọng vọng. Những ông mai bà mối này làm cái việc thay ông Tư bà Nguyệt se mối lương duyên cho trai gái được ăn đời ở kiếp với nhau. Công lao của họ thường được đền bù với chiếc đầu heo và một ít tiền bạc, hàng lụa... Nhưng việc này, ít khi được coi là “hết xôi rồi việc” được ! Anh chị ăn ở với nhau nếu trong ấm ngoài êm thì không nói làm gì, ngược lại, nếu cuộc sống của họ không có hạnh phúc, vợ chồng lúc nào cũng có chuyện lục đục gấu ó với nhau như chó với mèo thì đó là lúc họ lôi ông mai bà mối ra mà xỉ vả, mà trách cứ.

Với người “sinh nghề” thì chịu cảnh “tử nghiệp” đã đành, còn có những người không hành nghề mai mối nhưng lại nổi hứng đứng ra làm cái việc tác hợp cho đôi chàng, cứ tưởng đây là việc làm phúc đức, nào ngờ khi họ gặp cảnh “cơm không lành canh không ngọt” cũng lôi mình ra mà trách cứ nợ kia, coi như đã vụng tay... xe lộn mối chỉ hồng cho họ vậy.

Nghề làm mai được coi như cái nghề bạc bẽo nhất, nên xưa nay chẳng mấy ai ham.

– *Lãnh nợ* : Thói thường hễ “có lúa mới cho mượn gạo” còn người trong tay hoàn toàn không có một tấc đất cắm dùi thì dù có kêu gào khản cổ cũng không được ai cho mượn, dù đó chỉ là đồng xu nhỏ. Người đứng ra bảo lãnh nợ cho người khác thường bị

nhiều phiền phức. Tiền vay thì người ta hưởng thụ, nhưng nếu sau này việc trả nợ có gặp sự trắc trở, như trả không đúng hạn, hoặc chỉ trả lần hồi, hay không có khả năng chi trả thì người cho vay cứ một mực nhắm vào mình mà đòi. Nếu trước đây việc bảo lãnh có văn bản đảng hoàng, thì coi như người ký tên bảo lãnh phải hoàn toàn chịu trách nhiệm về khoản nợ đó.

Đây là chuyện “ách giữa đảng mang vào cổ”, chuyện không liên can đến mình lại đại dột rước vào mình để mang họa vào thân.

– *Gác Cu* : Gác Cu là mang lục vào rừng, vào nương vào rẫy để cố bẫy cho được những Cu khôn về nuôi. Bắt được con Cu khôn hay không chưa biết, chỉ biết một điều là người đi gác Cu phải chịu biết bao nhiêu điều khổ cực : nào là phải sửa soạn “đồ nghề” trước đó mấy ngày, rồi phải dậy sớm để lặn lội vào rừng với cơm dùm cơm nắm, trong khi phải khệ nệ tay xách tay mang nào chim mồi, nào dây nhợ, nào sào dài, nào ngắn... Giống Cu không thường sinh sống ở những vùng xa lơ xa lắc, lắm khi phải khổ công vượt suối băng đồng suốt cả buổi trời mới tìm được nơi gác lục.

Chuyện phải “quần vo áo vụn”, rách áo tưa quần, xước da chảy máu là chuyện không tài nào tránh được. Thế nhưng, những trở ngại đó, người đã đi hành nghề gác Cu đều coi là chuyện vặt vãnh, chẳng ai hở môi ta thán. Họ chỉ mong sao sớm tóm được con chim đang gáy giọng đôi, giọng ba trên kia, mới là chuyện đáng mừng thôi !

Tìm được hồ treo lục xong, lại phải tìm chỗ để

ngồi thu mình vào một lùm bụi kín đáo nào đó, rồi vánh tai căng mắt ra để theo dõi mọi diễn biến đầy kịch tính hồi hộp của buổi gác Cu. Trước hết phải kiểm tra lại coi con Cu mỗi cửa mình trối giọng có đủ phong độ cần thiết hay không, để nếu cần thì chính chủ chim phải kịp thời... chu mồm ra mà gù phụ.

Thường thì tất cả nghệ nhân làm nghề gác Cu có kinh nghiệm, đều có tài nhái tiếng chim của họ rất tài tình, giọng y như giọng chim mỗi, đến nỗi chim bổi cũng không tài nào phát giác được giọng nào là giả giọng nào là thật ! Khổ nỗi, Cu mỗi trừ những con quá hay, quá dữ, nổi tiếng sát thủ cự phách thì lúc nào ra quân cũng... dư sức trăm trận trăm thắng. Còn nhiều Cu mỗi khác do chưa nhiều “kinh nghiệm chiến trường” thì lắm khi chúng trở chứng phát bực ! Nhiều con ở nhà thì hung hăng, nhưng khi ra rừng thì dâm nhát. Có con mới đánh được con bổi đầu, qua con sau đã “khớp”, cứ đứng ý ra một chỗ ! Có con gù tiền hăng để dụ chim bổi lại gần, nhưng sau đó thì lơ lơ lảo lảo không dám gù hậu !

Trong trường hợp này thì chủ chim phải gù trợ lực thì may ra mới hạ được con bổi dữ bên ngoài. Chính vì vậy nên mỗi chuyến đi gác Cu, ít ai chịu mang theo một con mỗi duy nhất, mà phải thường vài ba con...

Ngồi gác Cu là ngồi thu mình vào một chỗ kín đáo, cố không gây một tiếng động khẽ, cho nên không dám cựa cựa nhúc nhích, mặc dầu đang đập lên ổ kiến lửa nó đốt dưới chân, muốn ho cũng cố

ngậm miệng, đang đói khát cũng đành chịu nhịn... vì rằng lỡ gây ra tiếng động, con chim bồ trên cây sẽ thính tai thính mắt phát giác ra liền...

Như trên chúng tôi đã trình bày, với con Cu khôn ta không dễ gì bắt ngay được nó. Có khi ta phải đến năm lần bảy lượt, có khi phải trần thân vất vả suốt cả tháng trường mới được toại ý sở cầu !

Bắt được con chim khôn mà phải bỏ biết bao là công sức, đó là chưa kể những tổn hao quá lớn, như mọi công việc lớn nhỏ trong nhà đành phải gác bỏ lại một bên. Biết làm sao hơn khi nổi đam mê đã như một ma lực quyến rũ mình, cuốn hút mình... thì trở ngại nào lại không thể vượt qua ? Vì vậy, tính giữa cái được và cái mất, người ngoài nghề cho người gác Cu là kẻ ngu kể ra cũng không có gì quá đáng !

- *Cầm châu* : Ở miền Nam, trong dịp cúng lễ Kỳ yên đầu xuân hàng năm, các đình làng thường tổ chức nhiều đêm hát bội. Tuồng tích các đêm hát đó được rút ra từ những pho truyện Tàu nổi tiếng như Phong Thần, Đông Châu Liệt Quốc, Chung Vô Diệm... với những trích đoạn nêu bật lên những tấm gương Trung, Hiếu, Tiết, Nghĩa, trước cung Thần sau mời dân làng giải trí.

Người được ngồi cầm châu là người có chức vị lớn nhất trong làng, trong xã, có tiếng tăm được mọi người nể trọng. Đây là một vinh dự lớn lao chứ không phải ai muốn xung phong vào đảm trách cũng được !

Vị chức sắc này được mời ngồi bên một chiếc trống đại, đặt sát sân khấu để ông ta nhìn và nghe

rõ được mọi tình tiết xảy ra trên sân khấu suốt buổi diễn. Tay ông ta không hề rời chiếc dù trống để đánh khi vắn.

Vì như quý vị đã biết, công việc của người cầm châu là khi xem diễn tuồng, gặp câu hát nào hay (có ý nghĩa) hay điệu bộ nào xuất sắc thì tức khắc cầm dù lên giáng vào giữa mặt trống một hoặc vài tiếng “thùng” để khen thưởng. Ngược lại, nếu lớp nào mà diễn viên ca trật, cương dở, hoặc ra điệu bộ không đúng thì ông ta cầm dù giáng vào tang trống (thành trống) một vài tiếng “Cắc” để chê trách. Như vậy, có nghĩa tiếng trống “tùng” là khen, và hề nghe “Cắc” là chê. Một buổi diễn mà người ta được nghe tiếng tùng nhiều, và thỉnh thoảng mới có tiếng cắc là buổi hát đó thành công...

Khổ nỗi, người đời thường trăm tính trăm nết, trình độ hiểu biết của họ cũng khác nhau... Cho nên điều mà vị chức sắc trong làng khen hay, nhưng biết đâu phía khán giả lại có người không đồng tình như vậy ? Trong khi đó diễn viên trên sân khấu chắc gì đã bằng lòng với tiếng tùng, tiếng cắc của người cầm châu ? Hơn nữa, vị chức sắc ngồi cầm châu tuy có danh, nhưng chắc gì đã là người có học ?

Chính vì vậy mà sau mỗi buổi hát bội cúng đình, người ta thường xầm xì dị nghị về những tiếng “Cắc, Tùng” của người cầm châu, đa số cho vị chức sắc này là không hiểu truyện tích, là... ngu.

Tóm lại, được ngồi cầm châu vinh dự đâu chưa thấy, mà trước mắt là cái bìa để người khác nhắm vào mình mà chê bai, dù là không dám chê bai trước mặt.

Sống giữa làng xã, mang danh “ông nọ bà kia” mà bị nhiều người chê bai, nhất là chê... dốt nát, chê ngu thì thật không còn gì xấu hổ cho bằng !

Bốn cái ngu mà người đời nêu ra trên đây, quá thật cũng có phần đúng của nó :

– *Đồ nghề “gác” cu* : Muốn gác Cu phải có một bộ đồ nghề. Mới nghe đến đồ nghề ai cũng tưởng là... to chuyện, mắc tiền, thật ra với người khéo tay có thể làm ra được mà dùng. Thường thì đồ nghề của ai nấy dùng, chứ không đi mượn của ai, gây phiền hà cho người khác. Người có khả năng thì sắm nhiều bộ, kể ít khi đi gác thì mỗi thứ sắm một bộ cũng được. Đồ nghề thì có nhiều thứ, nhưng tùy theo sở thích, tùy theo cách gác chim của mình, mà chỉ nên sắm những thứ cần thiết với mình mà thôi.

a) *Cu môi* : Đi gác Cu thì nghề nhân nào cũng phải đem theo chim Cu môi. Buổi gác Cu thành công hay thất bại đều tùy vào tài nghề của con môi. Thường mỗi dịp đi gác Cu người ta phải mang theo vài ba con Cu môi để tiện dụng. Con nào làm phạm sự thì cứ công việc mà làm. Con nào không phạm sự thì cũng đi theo “thao tác” để khỏi bị “lụt” nghề, vì con nhà võ mà không năng “văn ôn võ luyện” thì “tay nghề” làm sao tinh tấn được !

b) *Lục treo* : đây là chiếc bẫy rập thường được các nghề nhân gác Cu ở miền Trung dùng đến. Nhưng hiện nay trong nước nhiều nơi cũng đã biết dùng. Ở trên lục treo có cái móc để máng lục vào nhánh cây. Con Cu bới từ nhánh chuyển vào cần là bị lưới rập xuống không sao vùng thoát được. Tất nhiên, trong

lục treo đã có sẵn con Cu mỗi. Ai chuyên đánh lục treo thì mỗi lần đi gác phải mang theo vài ba chiếc để tiện dụng. Có nơi gọi lục treo là lục xếp.

c) *Lục chạy* : đây là chiếc bẫy rập Cu mà nghệ nhân trong Nam thường dùng. Lục chạy có cái cần đưa ra, được gác trên chẳng ba cây, phía dưới lục móc sẵn cây sào để giữ thăng bằng cho lục. Cây sào này có chiều dài tối thiểu phải vài ba thước, vì độ cao để treo lục chạy phải cách mặt đất từ ba thước đến bốn năm thước, tùy theo địa hình địa vật nơi gác lục. Đi đánh lục treo, dù mang theo nhiều lục cũng chỉ cần một cây sào dài, nhưng gác Cu bằng loại lục chạy thì hễ mang theo bao nhiêu lục thì phải có bấy nhiêu sào. Cu mỗi lục thường được hốt ngắn đuôi, như vậy sống trong lục chúng dễ xoay trở. Để dụ con bổi vào lục, chim mỗi hết kềm đến bo... xoay qua trở lại như... múa lân do đó nó cần phải có chỗ rộng để tới lui mà không bị vướng bận. Đánh bằng lục, ta chỉ cần một con chim mỗi treo lên mà thôi.

d) *Cách đánh trần* : Đánh trần là đánh không cần lục, nghĩa là con Cu mỗi không bị nhốt kín trong lục, mà cho nó lộ diện ra ngoài như chim thả vậy. Mặt khác, đánh trần thì đánh ngay sát mặt đất, chứ không phải treo chim Cu mỗi lên độ cao ba hay bốn năm thước. Có điều Cu mỗi dùng để đánh trần phải là loại Cu mỗi rất dạn, rất dữ, và phải để dài đuôi cho được tự nhiên.

Đánh trần có hai cách :

– Cách thứ nhất gọi là *đánh trăng*, để Cu mỗi

đứng ngay trên mặt đất, một giò bị cột bằng một đoạn dây ngắn chừng ba tấc để chim có thể đi qua đi lại tự do trong vòng tròn có bán kính ba tấc đó.

– Cách thứ hai là để cho Cu mỗi đứng trên một cục đất cày (cao khỏi mặt đất từ mười đến mười lăm phân là vừa). Dĩ nhiên, ta phải tập trước cho chim đứng quen.

Trong hai cách này, nếu quả thật Cu mỗi rất dạn và rất dữ thì không cần dùng lồng úp (có nơi gọi là cái úp). Ngược lại, nếu xét Cu mỗi chưa được dạn dĩ lắm và cũng không dữ lắm thì bắt buộc phải dùng đến chiếc lồng úp để úp nó lại cho chắc ăn.

Lồng úp là một cái bội khung bằng tre hay kẽm cứng và chung quanh phủ bằng lưới có mắt rộng khoảng ba phân. Nếu dùng lồng úp thì Cu mỗi không cột chân bằng đoạn dây ngắn như trên đã nói cũng được, vì nó đâu còn chạy thoát được đằng nào. Chung quanh lồng úp có cắm nhiều “Dò” để chim Cu bối sà xuống mắc dò vào chân...

Cũng xin được trình bày thêm cho rõ, sở dĩ đánh trần phải dùng loại *môi đất* vừa dạn vừa dữ, vì phòng hờ bị chim bối dữ bên ngoài tấn công. Có nhiều Cu bối rất dữ dám sà vào tấn công thẳng Cu mỗi đang bị cột giữa trời, hoặc nhảy trên nóc lồng úp mà cắn mổ chim mỗi... Còn phần nhiều chim Cu bối khác thì từ trên cao sà xuống ngoài đám dò một đoạn rồi mới bước lẫn vào... vùng tử địa.

– Dò : Dò là loại bẫy trông rất đơn sơ nhưng lại rất nguy hiểm cho những con chim do tham ăn hoặc

do thích đầu đá với chim mồi mà gặp họa. Dò được làm bằng một đoạn tre ngắn khoảng 25 phân và vót nhỏ đầu to đầu nhỏ. Đầu to để cắm xuống đất cho chắc, còn đầu nhỏ được uốn cong như cần câu, mắc vào đó một cái thông lọng bằng sợi chỉ nhỏ nhưng bền. Dò được kết nối thành từng bộ, bộ dài ngắn là tùy ý thích của mỗi nghệ nhân. Dò này nối với dò kia với sợi chỉ (dây nylon) và khoảng cách độ vài mươi phân. Cái dò cuối bộ thì nối vào một cục chì (nặng độ 100 gờ ram) để phòng ngừa chim bổi khi dính dò có tha dò đi cũng bị trì kéo không thoát thân được.

Chim bổi vướng dò bằng nhiều cách, có thể vướng vào chân, vào cổ. Và khi thông lọng đã thắt vào thì nó chỉ còn cách bị bắt mà thôi.

Chim bổi đánh bằng dò nhất thời không thể phân biệt được tính hiền dữ của nó. Bắt theo cách này thường dùng như chim thịt mà thôi.

Con mồi đất tất nhiên là phải siêng “bẹo”, tức là siêng gáy, biết phóng biết rước càng tốt, như vậy mới đủ sức lôi kéo được chim bổi từ các lùm cây lân cận hoặc đang bay trên trời nghe “mời gọi” mà đáp xuống...

e) Cách đánh rập : đánh rập là đánh bằng lưới. Người ta dùng hai tấm lưới khoảng năm sáu thước lật banh ra hai bên. Khoảng giữa hai tấm lưới thì gài con mồi đất (khôn cần phải chim thuộc) rồi rải lúa chung quanh để dụ chim bổi bay đến kiếm ăn. Trong những mùa hạn hán, đồng khô cỏ cháy, người ta cũng dùng một con chim đứng giữa hai tấm lưới

làm mỗi, rồi đặt cách đó một thau nước (hoặc có vũng nước nhỏ tự nhiên càng tốt) để dụ chim trời xuống uống. Cu bổi từ trên cao thấy có thức ăn nước uống, lại tưởng con mỗi có mặt là chim rừng đang ăn uống nên sà xuống nhập bọn. Người đánh bẫy ngồi từ xa giật dây cho hai tấm lưới úp lại là được. Xong mẻ này lại giăng lưới ra để bắt mẻ khác.

Đánh theo cách này có mẻ được đến năm bảy con, hoặc một vài con bổi. Trong trường hợp con mỗi cứ đứng bất động, không đi tới đi lui (do có đoạn dây cột) thì người bẫy chim giật dây cho nó té lên té xuống để gây sự chú ý cho những con bổi còn đứng trên các lùm bụi chung quanh.

Thật ra, hai cách bẫy “đánh trần” và “đánh rập” bằng lưới người xưa cũng biết, nhưng ít ai dùng, vì người xưa không ai muốn hại chim trời cá nước, vì cho đó là điều tội lỗi. Người ta đi gác Cu (hay bẫy các loại chim khác) là muốn ỉm một ít chim tốt về nuôi mà thôi, chứ không làm chuyện... sát sanh.

Cu Gáy là giống chim rất “bỏ” lông, nếu bắt không đúng cách để chim chim vùng vẫy thì lông trên mình nó sẽ rơi ra khỏi thân mình và bay tứ tung cả lên. Cách bắt chim bổi là úp bàn tay xuống, lừa thế cho đầu chim hướng về phía cổ tay mình, rồi trên chụp xuống lưng cho chính xác, như vậy chim sẽ không thể vùng vẫy được.

Cu bổi bắt được, những con biết chắc là hay (tính dữ, gáy được nhiều lèo...) thì lấy kéo hót đuôi làm dấu để sau này bắt nuôi riêng, tất cả đều nhốt chung vào một chiếc lồng lớn...

Do một lần đi gác Cu có nhiều đồ vật linh kinh, nên ta phải biết thu xếp cho có thứ tự, gọn gàng. Dù sao cũng phải nhớ mang theo đầy đủ thức ăn nước uống cho lù Cu mỗi đầy đủ để chúng khỏi bị đói khát. Nên đem theo dư thừa, để phòng sự hư hao, đổ...

Một con Cu mới tốt, nếu biết cách chăm sóc nuôi nấng, nó sẽ sống với ta đến vài chục năm trời.

PHƯƠNG PHÁP CHỌN LỰA CHIM CU GÁY TỐT.

Điều mà bất cứ ai nuôi chim cũng đều công nhận là giống chim hót rừng nào cũng có con khôn con dại, con hay con dở, con tốt con xấu, chứ không phải con chim nào cũng có giọng hay hoặc đẹp mã cả đâu. Trong khi đó, nghệ nhân nuôi chim thì đều khó tánh, ai cũng mong muốn chọn được cho mình những con chim thật tốt, thật giá trị về mọi mặt mà nuôi để khỏi phí công chăm sóc, để khỏi uống tiền của bỏ ra cho ăn. Nuôi được con chim quý mới toại ý mãn lòng, và nhờ đó còn nhận được sự nể phục của bạn bè trong nghề nữa.

Thà là nuôi ít chim mà là chim tốt hơn là nuôi đến số chục, hàng chục mà tất cả tài nghệ đều chẳng ra gì.

Với người chưa am hiểu về cái tốt, cái quý ở chim Cu gáy thì họ coi con nào cũng như con nấy, tầm thường từ giọng gáy đơn giản... Cúc... Cu... Cu... đến sắc vóc quê kệch. Thế nhưng, với người trong nghề thì lại khác. Họ nghe con chim gáy lên là đã có thể biết ngay được con chim đó hay dở ở điểm nào ; và nhìn qua vóc dáng của con chim, họ cũng có thể biết

được con chim đó xấu tốt ra sao...

Với những nghệ nhân nổi danh nuôi Cu gáy vào hạng bậc thầy, thì giống chim này là giống chim quý của nước ta, chứ không nên vì thấy chúng xuất hiện quá nhiều ngoài thiên nhiên mà tỏ ý xem thường, coi như thứ chim chim thật ! Xin cứ bắt tay vào việc nuôi thử đi, quý vị sẽ biết tài nghệ xuất sắc của con chim “quê mùa mộc mạc” này.

Nói chung, điều gọi là tốt, là quý ở chim Cu gáy chính là giá trị ở giọng gáy của nó, sau đó là giá trị ở phần ngoại hình.

Về giá trị giọng gáy của Cu gáy, chúng tôi đã có dịp trình bày ở phần đầu sách. Qua đó chắc quý vị cũng đồng ý với chúng tôi, đây là chất giọng bậc thầy chứ không thể coi là đơn giản, là tầm thường như một số người lầm tưởng.

Cũng là ba tiếng Cúc... Cu... Cu... nhưng nếu lắng tai nghe thật kỹ ta sẽ thấy trong đó có nhiều giọng, nhiều âm, có khi kèm, có khi bo, có khi phóng, có khi gù... chứ đâu phải là đơn điệu, là tẻ nhạt ?

Với con chim dở thì chê bai cũng đúng, nhưng với những chim hay, siêng gáy lại gáy với nhiều giọng cực hay thì quả là một sự sai lầm.

Muốn chọn con chim có giọng hay tất nhiên phải tận tai nghe mới biết rõ được. Nên treo lồng gần chim đang căng lửa để xem nó trở tài ra sao. Việc này nên lập đi lập lại nhiều lần với nhiều chim lạ khác, như vậy mới giúp ta đánh giá chính xác được tài nghệ đích thực của con chim.

Mặt khác, ta có thể quan sát qua phần dáng vóc bên ngoài của chim Cu gáy mà đoán biết được giá trị của nó xấu tốt như thế nào, trong đó có thể đoán được giá trị của giọng gáy nữa. Chẳng hạn như quan sát ở phần đầu, phần thân, phần cườm, phần chân, móng, phần lông...

Cũng như giọng gáy của chim Cu gáy, không phải còn nào cũng giống hết như con nào, thì hình dáng bên ngoài của chúng gần như mỗi con cũng có những nét khác biệt, nghĩa là có những nét chung, mà cũng có những nét riêng.

Từ thời xa xưa, có lẽ cả ngàn năm trước, tổ tiên ta đã biết đến thú chơi Cu gáy rồi, và họ đã có những nhận xét khá độc đáo sau đây để đánh giá một con Cu gáy thật tốt. Những kinh nghiệm về nghề chơi này của người trước còn truyền lại đến ngày nay, và xét ra vẫn còn có giá trị, vì nhiều nghệ nhân nuôi Cu gáy ngày nay vẫn phải căn cứ vào những tiêu chuẩn đó khi chọn lựa con chim tốt mà nuôi.

Nhứt huỳnh liên

Nhì liên giáp

Tam quá khóe

Tứ chân thô

Ngũ liên hoàn

Lục cườm rưng.

Nghệ nhân nuôi Cu gáy lâu năm nào cũng thuộc lòng sáu điều quan trọng trên của người xưa truyền lại, coi như là một... loại cẩm nang quý giá trong nghề chăn nuôi Cu gáy của mình.

- *Nhứt huỳnh liên* : Thứ nhất và quý nhất là chọn những chim Cu gáy có vòng cườm quanh cổ màu vàng, nếu được cườm liên hoàn (đóng giáp cả vòng) càng quý. Vòng cườm này phải to bản, phải đóng dài xuống tận vai chim mới tốt. Cu gáy có loại cườm huỳnh liên này rất hiếm, xưa nay có nhiều nhà năm sáu đời nuôi chim Cu liên tiếp, từ đời Sơ, đời Cổ đến đời cháu chắt, dù ao ước cố tìm nhưng vẫn chưa hề thấy bao giờ.

- *Nhì liên giáp* : Thứ nhì là chọn những chim có thân mình gọn gàng rắn chắc, lông ép sát vào thân gọn chặt, trông như một viên tướng soái thời Trung cổ mặc áo giáp sắt để ra xáp chiến với quân thù vậy. Chim Cu gáy có hình dáng này trông như một cái bắp chuối chưa trở nải, đầu và đuôi vót lại, còn phần thân thì phình lớn ra trông rắn chắc và mạnh dạn.

- *Tam quá khốe* : Thứ ba là chọn con Cu gáy nào có vệt lông nhỏ màu đen kéo từ khốe miệng đến quá khốe mắt một chút mới là chim dữ. Thường thì vệt đen nhỏ này chỉ vừa chấm đến khốe mắt dưới của chi mà thôi.

- *Tứ chân khô* : Thứ tư là nên chọn những chim có bộ chân khô khốc mới tốt. Chim bình thường thì chân hồng và ửng lên một cách tươi tắn.

- *Ngũ liên hoàn* : Thứ năm là chọn chim có vòng cườm đóng giáp vòng hết cổ, như mang chiếc vòng hoa cườm ở cổ vậy. Chim này rất hiếm thấy, nhưng thực tế đã có số ít nghệ nhân từng nuôi. Với loại cườm liên hoàn này cả ngàn con may ra mới có được

một. Thường thì Cu gáy chỉ có cườm phủ ở phần trên cổ, chưa lại phần ức không có.

– *Lục cườm rừng* : Thứ sáu là chim có cườm lót. Chim này có tài gù hậu tốt, dùng làm cu mỗi thì tuyệt, vì cả ngày nó gáy dai dẳng, nhất là khi đánh hơi được Cu bổi bên ngoài thì chịu khó trở hết tài nghệ ra.

Chọn lựa được con chim Cu gáy hội đủ được cả sáu tiêu chuẩn trên tất nhiên không phải là việc dễ dàng, ít ai có duyên may nuôi được con chim quý như thế. Thường thì chọn được con chim hội đủ vài ba tiêu chuẩn trên đây cũng là chuyện đáng mừng rồi.

Ngoài ra, kinh nghiệm còn cho chúng tôi thấy còn có nhiều chi tiết quan trọng khác giúp ta chọn lựa được chim tốt để nuôi :

– *Xét về cườm* : Những chim nào có cườm đen đóng nhiều thì gù nhiều, đó là chim tốt. Những con có cườm trắng nhiều không nên chọn nuôi gù thì ít.

– *Xét về phần đầu cổ* : Những chim có dáng đầu tròn và cổ ngẩng là chim có khả năng gáy đủ bài bản, tức là biết gáy, biết thúc, biết gù... Đây là loại chim tài năng dùng làm chim mỗi rất tốt.

– *Xét về phần đuôi* : Chim Cu nào có đuôi vót, tức là phần bấp đuôi thì nở nang, nhưng đến phần chót đuôi lại vót nhỏ lại. Chim có đuôi vót này được đánh giá là chim khôn, nếu là chim bổi thì rất khó dụ vào bẫy, trừ khi gặp chim mỗi thuộc loại sát thủ.

– *Xét về phần mỏ* : Chim Cu gáy có mỏ đỏ là chim rất dữ, trong nghề gọi là chim “sát thủ”, không

hề thua sút con nào. Nếu chim mỡ dỏ được dùng làm chim mồi thì ra rừng nó không kiêng dè bất kỳ con bói dử nào. (Như quý vị đã biết ngoài rừng có nhiều con chim bói rất dữ, chim mồi thường phải sợ nó).

– *Xét về phần móng* : Móng Cu gáy thường màu đen, nhưng những chim có móng trắng (có thể cả hai chân móng đều trắng cả, hoặc chỉ có một hai móng trắng mà thôi) thì gọi là chim Cu bạch đề, hoặc bạch đầu chỉ, được xếp vào loại chim quý và hiếm.

– *Xét về cánh* : Cu gáy có gián cánh, tức là một hay cả hai cánh có vài chiếc lông trắng ở mép rìa cánh là chim có tài gù hậu. Đây cũng là chim lạ, tốt.

Phần trên cánh chim có lớp lông nhỏ hình vẩy qui cũng được đánh giá là chim tốt. Chim có lông vẩy qui không quá hiếm nếu chịu khó tìm, ta có thể lựa ra được mà nuôi. Sở dĩ gọi là vẩy qui vì hình dáng những chiếc lông nhỏ này có hình mai rùa, mai đồi mồi kết sát cạnh nhau, trông đều đặn và đẹp mắt.

Vẩy qui có đến ba dạng, quý vị nên quan sát kỹ để tránh lầm lẫn :

– *Vẩy qui me* : do lông chim có hình dáng lá me, đầu và cuối lông bầu bầu chứ không nhọn. Những lông này đồng đều và san sát cạnh nhau trên phần đầu cánh. Nếu cả hai cánh vẩy qui me đồng đều và san sát nhau như khuôn đúc thì đó là chim tốt, có dài gáy đủ bài bản. Ngược lại, cánh này vẩy qui me đồng nhất, còn cánh kia đồng thưa không đều nhau thì đó là chim dỏ (nếu dùng làm chim mồi sẽ đánh không đều kèo).

- *Vây qui sen* : do lông cánh có những vây tròn hình lá sen xếp cạnh nhau. Chim có loại vây này trông sáng đẹp, và là chim tốt, nếu cả hai cánh lớp lông qui sen này đồng đều như nhau.

- *Vây qui bê tên* : lông cánh chim có hình vây qui, nhưng phần chót của vây hơn nhọn. Đây cũng là loại chim dữ, hiếm thấy.

- *Xét về phần lông* : Thường thì Cu gáy con nào cũng có sắc lông na ná như nhau, nhưng thật ra cũng có những chim có sắc lông đặc biệt khác với đồng loại của nó. Ngoài chim có lông hình vây qui ra, ta còn thấy :

- *Chim xám trắng* : chỉ Cu gáy có bộ lông toàn thân màu xám trắng. Nhiều nghệ nhân gọi nó là chim “bạch tuyết”, được đánh giá là chim rất dữ, nổi tiếng là chim sát thủ trong cả bốn mùa, nên được ưu tiên chọn làm chim môi.

- *Chim lông xám tro* : chỉ Cu gáy có bộ lông toàn thân màu xám tro pha đen, nhiều nghệ nhân đặt tên cho nó là “chim lông đen”. Kinh nghiệm cho thấy giống chim này khó thuần dưỡng, nuôi một vài mùa, có khi lâu hơn mới chịu mở miệng gáy, do đó có nhiều người nản không chịu nuôi. Thế nhưng, khi chim lông xám tro này đã nổi thì nó là loại chim thật dữ, gáy đủ bài bản không chịu thua sút trước địch thủ tài ba nào.

- *Chim lông trắng* : Chỉ Cu gáy toàn bộ lông khắp mình trắng phau như chim bồ câu trắng vậy. Hình dáng cũng giống Cu gáy thường, nhưng toàn thân lông trắng, mắt đỏ, mỏ hồng, móng trắng, nhiều

nghệ nhân đặt tên cho nó là chim “Cu bạch tạng”. Chim này giọng hay được xem là loại chim quý, nên xưa nay hể vùng nào xuất hiện giống Cu trắng này là giới bầy chim kéo nhau về rình bắt. Nhiều người cho nó là loại linh diệu vì rất khôn ngoan, khó lòng dính vào bẫy rập, dù là gập chim mỗi thuộc loại sát thủ cũng vậy.

Thật ra giống Cu trắng này do hiếm thấy nên bị săn đuổi thường xuyên nên nó có tính nhát, vì vậy mới khó bắt, chứ không phải là linh diệu đâu.

Tóm lại, chọn một con Cu gáy có những tiêu chuẩn tốt mà nuôi không phải là chuyện dễ dàng. Đôi khi do gặp cơ may ta mới bắt được con chim tốt mà nuôi. Và cũng vì lúc nào cũng mơ ước có trong tay một vài con chim tốt như vậy nên nghệ nhân nuôi Cu gáy xưa nay đều chịu khó băng rừng lội suối vác lục đi bầy chim, để hy vọng may ra tự mình tìm được con chim quý hiếm mà nuôi cho khỏi bỏ công... Dần dà việc gác chim trở thành một cái thú, ghiền lúc nào không hay, mặc dầu ai cũng công nhận gác cu là một trong những cái “ngu” trong đời !

Nếu có trong tay con Cu gáy hiếm quý thì ai cũng ưa thích, dù với giá nào chủ nuôi cũng không chịu buông ra. Ngày xưa, chuyện một con Cu gáy tốt có người gạ đổi vài ba mẫu ruộng là chuyện bình thường...

KIẾU LÔNG NUÔI CU GÁY

Từ xưa đến nay, ít có nghệ nhân nuôi chim nào lại thích nuôi chim Cu gáy từ chim con lên, dù biết nuôi chim con sẽ mau dạn. Ngay với Cu mỗi cũng vậy, họ thường chọn nuôi từ chim bổi, là loại chim lớn đánh bầy được ở ngoài trời.

Cu gáy bổi thì như quý vị đã biết, chúng nhất vô cùng, nhiều con về nhà dù nuôi nấng kỹ cũng không chịu ăn uống để kiệt sức dần mà chết. Nuôi Cu bổi phải có cách nuôi riêng, điều cần là phải tìm cách cho chúng chịu ăn uống mới sống được. Tuy vậy, nhiều con bổi nuôi tại nhà đến nửa năm trời mà hề thấy bóng dáng người lại gần nó còn tỏ ra sợ hãi, bay loạn xạ tìm cách trở lông thoát thân cho bằng được !

Giống Cu gáy hề thoát ra khỏi lông là coi như mất hẳn, dù là chim nuôi thuộc đã nhiều năm.

Ông bà mình coi Cu gáy là giống chim có tính bạc bèo. Có những con Cu mỗi nuôi thuần thuộc đến mười lăm năm, cho tay vào lông chim cứ đứng yên cho chủ nuôi vuốt ve nựng nịu, thế nhưng khi đã sổ lông là chúng cứ cắm cổ bay luôn một mạch không

hể một lần quay cổ lại. Họa hoàn lắm mới có một đôi con chịu lẩn quẩn kiếm ăn quanh vùng, nhưng nếu chủ nuôi không tìm cách bẫy lại thì vài hôm sau đó chúng cũng tìm phương khác bay luôn ! Đó là bản tính lạ lùng của chim Cu gáy ! Không trách người đời gọi nó là giống chim bạc bèo cũng phải !

Những con chim khi sẩy ra mà còn lẩn quẩn chung quanh vườn nhà chủ vài ngày thường được người trong nghề đánh giá là con chim khôn, và chúng là đầu đề câu chuyện của nhiều người trong giới, đôi khi mãi đến vài chục năm sau vẫn có người còn nhắc lại, coi như là chuyện... ngàn năm một thuở mới có trong đời !

Giống Cu gáy dù là ở trong Nam hay ngoài Bắc, hễ thoát ra khỏi lồng thì mười con như một đều bay biệt tích.

Có nhiều chủ chim do tiếc con chim quý, đến nỗi dám bỏ cả công ăn việc làm hàng tháng trường để cất công lặn lội vào các nương rẫy, băng từ làng nọ sang làng kia cách nơi cư ngụ của mình hàng chục cây số, hầu tìm cho ra tông tích con chim để mong bẫy lại mới vừa lòng.

Công việc tìm kiếm này tất nhiên là vất vả, có khi phải nhịn đói nhịn khát, có khi phải ăn bờ ngủ bụi là chuyện bình thường. Nay họ đi tìm theo hướng này, mai lại bươn bã sang hướng khác. Đi đến đâu họ cố lắng tai nghe giọng từng con chim hoang dã trong vùng để xem có giọng gáy nào quen thuộc với mình hay không để treo bẫy bắt lại. Vùng gần đi hết lại chịu khó bươn chải đến các vùng xa, có khi

mất công mất việc đến hàng tháng trời mới tìm bắt lại được !

Điều này cho thấy nuôi được con Cu gáy hay người ta quý hóa nó đến mức độ nào ! Trong dân gian đã từng có nhiều chuyện **thật** mà kể ra cũng chẳng được mấy ai tin là những con Cu gáy quý đến độ dù có người gạ đổi vài ba mẫu ruộng loại “nhứt đẳng điền” mà chủ chim con không khứng chịu ! Hoặc có người chạy giặc không màng mang theo của cải quý giá trong nhà, mà chỉ xách mỗi chiếc lồng Cu mà thôi...

Do bản tánh Cu gáy quá nhát, lại do giống chim này diêm tĩnh, không có thói quen bay nhảy trong lồng lung tung nên chúng được nuôi trong các loại lồng mây, hoặc tre với hình trái bí rợ chật hẹp. Từ xưa đến nay, loại lồng dành nuôi chim Cu gáy hình như không được cải tiến bao nhiêu, từ hình dáng đến thể tích chật hẹp của lồng.

Lồng nuôi Cu gáy có hình dáng khác lạ đối với lồng nuôi các loại chim hót rừng khác. Nó vừa chật chội lại vừa thấp lè tè, mới nhìn qua ai cũng tưởng như đây chỉ là chiếc lồng tạm để nhốt chim mà thôi. Chiều cao của lồng chỉ vừa vịn cho con chim đủ ngẩng đầu lên, và diện tích chật hẹp trong lồng cũng vừa đủ cho con chim khốn khổ xoay qua trở lại vừa vịn, mỗi khi nó cần ăn uống.

Nuôi trong chiếc lồng hình trái bí rợ quá chật hẹp này, quả thật rất hợp với chim Cu bổi. Nó muốn trở lồng để thoát thân cũng không đủ chỗ mà xoay trở, mà có muốn tung mình bay cao thì cái nóc lồng quá thấp kia đã cố tình “đề đầu cời cổ” nó rồi !

Cuộc sống con chim bị tù hãm như bị bó rọ lại một chỗ nhất định, ta thấy thì thương cho nó, nhưng nghĩ kỹ lại thì lại có vẻ thích hợp với nó ! Vì như quý vị đã biết, trong đời sống hoang dã Cu gáy ngoài trừ việc đi tìm mồi phải lùng sục nơi này nơi nọ, còn khi được nghỉ ngơi thanh thoi, Cu gáy chỉ thích tìm một lùm cây nào đó để đứng trầm ngâm hàng giờ như một triết gia đang trầm tư mặc tưởng chuyện đời... Nhiều người bắt gặp con chim Cu gáy đứng ở bụi tre đầu làng, tắt tả bỏ ra cả giờ đồng hồ chạy về nhà xách lồng Cu mới ra để đánh bẫy, mà con chim bồi kia vẫn còn đứng nguyên ở vị trí cũ chứ không hề xê dịch một bước nào !

Do bản tính của giống chim này lúc nào cũng lừ đừ chậm chạp, không thích bay nhảy, không thích chuyển cảnh, nên các cụ xưa đã khôn ngoan nghĩ ra loại lồng trái bí rợ cho Cu gáy kể cũng thích hợp lắm.

Loại lồng nuôi Cu mà ta đang dùng vừa nhỏ nhắn gọn gàng, tiện lợi cho việc di chuyển biết bao. Trong nhà dù treo đến vài chục chiếc lồng Cu vẫn không bị choán bao nhiêu chỗ.

Bị nhốt trong chiếc lồng chật hẹp, con chim cơ hồ như cả ngày cứ đứng yên một chỗ. Thỉnh thoảng ta mới thấy nó xoay qua trở lại với dáng điệu chậm rãi khoan thai, khi thì hướng về công dụng thức ăn, khi thì hướng qua móng nước uống. Chỉ năm thì mười họa, ta mới thấy chú chim dang rộng đôi cánh ra để vỗ đồm độp một vài cái như kiểu muốn cất cánh bay lên, nhưng kỳ thực là để giãn chút gân cốt !

Với chim Cu bồi thì người ta nhốt chúng trong

loại lồng trái bí chật hẹp, đường kính đáy lồng khoảng hơn ba mươi phân, và chiều cao từ đáy đến nóc lồng cũng chỉ độ hai mươi hai phân mà thôi. Con chim chi tỏ ra khó chịu trong vài ba giờ đầu là nhiều, sau đó nó biết sống an phận không tìm cách để chui rúc nữa. Chính nhờ vào chiếc lồng vừa nhỏ vừa hẹp đó mà người ta dễ dàng thuần hóa chim Cu gáy bởi.

Chim bồ nuôi nhốt trong lồng thường được chủ chim hót bớt một phần đuôi để chim dễ dàng xoay trở trong chiếc lồng chật hẹp đó. Việc cắt ngắn phần đuôi (cắt ngắn một phần ba hay phân nửa cũng được) không ảnh hưởng gì đến sức khỏe của chim, vào mùa thay lông sau đuôi sẽ mọc lại dài như cũ. Có nghệ nhân còn hót bớt một bên cánh, mục đích là cũng để hạn chế sự bay nhảy loạn xạ của chim bồ trong những ngày đầu còn xa lạ với môi trường sống chật hẹp này. Cụt một bên cánh, ngay thế đứng của chim cũng mất thăng bằng, nên dù có muốn trở ngón sở trường để cất cánh bay lên... nó cũng ngại !

Nhiều nghệ nhân cứ dùng chiếc lồng chật hẹp này để nuôi con chim đến suốt đời, thực tế thì không có gì trở ngại, nhưng trông con chim sống tội nghiệp làm sao ! Nhiều nghệ nhân khác, khi thấy chim đã thuần thuộc, bớt nhát, họ liền sang chim qua một chiếc lồng khác rộng rãi hơn, cao ráo hơn... chút đỉnh. Loại lồng lớn này cũng có hình trái bí rợ, nhưng đường kính mặt đáy rộng khoảng gần bốn mươi phân, chiều cao từ đáy đến nóc lồng gần ba mươi phân. Chiếc lồng này nhìn vào có vẻ thông thoáng, nhưng hình như không mấy cần thiết đối với

con chim nuôi. Dù ở trong lồng chật hay lồng rộng chúng vẫn giữ dáng điệu lù khù, lúc nào cũng muốn đứng yên một chỗ !

Trong vài ba mươi năm trở lại đây, người ta còn nuôi Cu gáy trong loại lồng chim bằng kẽm, hình dáng có đổi khác chút đỉnh. Loại lồng kẽm này vừa nhẹ nhàng vừa thông thoáng nhìn rõ được con chim đứng bên trong hơn, nhưng không được mấy ai ưa thích. Người ta không thích không phải vì không tiện lợi mà là trông nó có vẻ... lạc điệu làm sao ! Cu gáy nếu được nuôi trong lồng hình trái bí và làm bằng mây hoặc tre trông mới phù hợp. Cũng như Họa mi không thể nuôi trong lồng của Yến phụng, của Chích chòe lửa, tuy cũng được nhưng trông nó lạc điệu chẳng hay ho gì ! Cái thói quen có tính “truyền thống” từ ngàn đời, đâu dễ gì nhất thời thay đổi được !

Hơn nữa, loại lồng Cu gáy làm bằng kẽm tuy chiều rộng có hẹp, nhưng chiều cao lại hơi cao, cho nên chỉ dùng nuôi chim thuộc, chứ không phù hợp với chim bổi.

Cu gáy là con chim bình dân, bình dân từ giá cả, bình dân từ thức ăn, và bình dân ở giá cả chiếc lồng. Một chiếc lồng mây nuôi Cu gáy chỉ khoảng mười lăm đến hai mươi ngàn bạc, như vậy là vừa túi tiền của mọi người mọi giới. Một chiếc lồng mây như vậy có thể nuôi con chim suốt đời của nó vẫn chưa hư hỏng, nếu ta bảo quản tốt.

PHƯƠNG PHÁP NUÔI CHIM CU GÁY BỒI

Chim Cu gáy bồi là loại chim lớn sống hoang dã ở ngoài trời, ta bắt được đem về nuôi hoặc ăn thịt.

Từ trước đến nay, các nghệ nhân nuôi chim Cu gáy thường thích nuôi Cu bồi hơn là Cu con, mặc dầu ai cũng biết loại Cu bồi rất nhát lại khó nuôi, trong khi Cu gáy con lại dễ nuôi và muốn bắt mà nuôi cũng không hiếm.

Cu gáy cũng như Sáo, Cưỡng, Se sẽ thích sống gần người, gần xóm làng, nên chúng làm tổ ở trong các vườn tược, lùm bụi, vì vậy đến mùa sinh sản của chúng, việc bắt chim con về nuôi đâu có gì khó khăn đối với đa số người mình, nhất là những ai đang cư ngụ ở vùng nông thôn rẫy bãi...

Người ta thích nuôi Cu gáy bồi vì chúng tuy quá nhát nhưng lại mau thuần thuộc, mà khi con chim đã thuần thì sẵn sàng cho ta nghe giọng gáy “rùng” của nó tuyệt hay. Trong khi đó nuôi chim con lên, ít ra phải mất hơn năm trường chúng mới gáy hay được !

Với chim Cu bồi thì nước ta không hiếm, từ Bắc chí Nam trong suốt bốn mùa trong năm lúc nào cũng

có thể đánh bắt được dễ dàng. Do đó, giá chim Cu bồi không cao, dù vào thời điểm nào cũng vậy, chỉ bằng phân nửa giá tiền mua Sáo, Cưỡng mà thôi. Vào vụ mùa (trùng với mùa sinh sản của chim) giá chim bồi thường rất hạ, vì được bán với giá chim thịt, đôi khi chỉ nó chỉ có giá bằng một phần ba chim Sáo, một phần tư giá chim Cưỡng !

Nhiều độc giả viết thư về hỏi chúng tôi là liệu những con Cu gáy bồi đang nhốt trong lồng, bán theo giá thật rẻ mạt kia liệu mua về có nuôi tốt không ? Xin trả lời là cứ bình tĩnh mua về nuôi, miễn là phải biết cách chọn lựa.

Cách chọn lựa mà chúng tôi nói ở đây là cách chọn lựa vóc dáng và sức khỏe của con chim, và chọn lựa trống mái, chứ ít ai đủ tài để chọn lựa được con chim có có giọng gáy hay mà nuôi. Con chim gáy hay nó bộc lộ ra ở vòng cườm trên cổ, ở vân nổi trên cánh... và điều này chúng tôi sẽ trình bày rõ hơn ở đoạn sau.

Chúng ta nên lựa những con chim khỏe mạnh, thấy người lạ đến gần thì nhón nhác bay nhảy loạn xạ trong lồng. Tất nhiên, những chú chàng có dáng lừ đừ xin đừng lầm là chim dạn mà chính là chim suy, mua về nuôi mười con sẽ chết hết chín ! Cũng nên chọn những chim lông lá liền lặn, đầu không bị xước máu, trụi lông, cánh không xệ, chân đứng vững vàng... Với con chim bồi khỏe mạnh như vậy, mà lại chính mắt thấy nó đứng cạnh máng thức ăn để ăn mỗi thì bạn nên chọn mua ngay mà thôi

Từ xưa đến nay, phần đông nghệ nhân nuôi Cu

gáy chuyên nghiệp, thường có ý thích tự mình đi “đánh” chim bồ về nuôi, như vậy mới có hy vọng chọn được những con chim hay, chim quý mà nuôi. Cái thú nuôi Cu lại gắn liền với cái thú “gác” Cu, nên gần như tuần nào các nghệ nhân nuôi chim Cu gáy cũng thường rủ nhau từng nhóm năm ba người đến một vùng nào đó ở ngoại ô, ở vùng bìa rừng hay một thôn trang nào đó để đánh Cu bồ về nuôi. Nhờ đó mà họ mới có cơ hội tốt chọn lựa ra được những con chim vừa ý để thuần dưỡng, nuôi riêng cho mình. Còn những chim dở, tầm thường thì... coi như chim thịt.

Cu gáy tuy sống gần người, suốt đời chỉ lẩn quẩn trong làng mạc, thế nhưng chúng rất nhát người, Sống ngoài trời dù đang đi kiếm ăn dưới đất hay đậu trên cây cao, nhưng thấy bóng dáng người lại gần là chúng vội tung cánh bay xa. Ít ra khoảng cách an toàn giữa người với chúng phải từ năm bảy chục thước trở lên chúng mới bớt lo sợ.

Do tính chim quá nhát nên khi bắt Cu gáy bồ ra khỏi lục, khỏi lưới, khỏi bẫy dò muốn cho chim khỏi bị thương, ta phải rất cẩn thận từng thao tác một. Nếu không có nghệ thuật bắt Cu bồ thì chúng sẽ giãy giụa đến nỗi bị nhiều thương tật trên mình, nhất là phần đầu, phần cánh, phần chân, và tệ hại nhất là bị trần trụi lông vũ trên mình, chẳng khác gì hình dáng con gà nòi phơi thịt ra ngoài vậy.

Ta nên lựa dịp con chim đang đứng yên, nhanh tay chụp mạnh từ trên xuống, sao cho bàn tay nắm gọn phần đầu và cả phần thân chim, mà đầu phải hướng về phía cổ tay mình. Phải bắt theo cách đó

thì chim mới hết phương vùng vẫy để thoát thân. Ngược lại, cũng chụp từ trên xuống dưới, nhưng đầu chim hướng ra ngoài khẩu tay thì nó sẽ vùng vẫy để thoát thân cho bằng được.

Khi nắm chắc được con chim bồi trong tay thì nên tức thời đút vào miệng nó chừng mười hột lúa hoặc đậu xanh, cho uống thêm chút nước rồi mới nhốt tạm vào lồng, chờ đánh thêm chim khác.

Thường một chuyến đi “gác” chim như vậy phải mất cả ngày, đôi khi đến vài ngày, do đó nếu không biết cách “lót lòng” trước cho chim bồi thì làm sao chúng đủ sức sống nổi cho đến lúc về tận nhà ? Chim được ăn trước mười hột lúa và uống vài ngụm nước như vậy sẽ no được cả ngày, khỏi sợ chết đói chết khát dọc đường...

Khi về tới nhà, trước khi sang chim “rộng” qua lồng lớn mà nuôi, ta cũng nên chịu khó bắt ra từng con để đút mồi và cho uống nước như lần mới bắt được để chim bồi hồi mát sức trong mấy ngày đầu. Vì như quý vị đã biết, chim Cu gáy bồi mới bầy về trong mấy ngày đầu nhiều con không chịu ăn uống, do chúng quá sợ hãi. Mà chim không ăn uống trong một vài ngày là chúng đã suy yếu, mười con chỉ sống được hai ba mà thôi.

Vì vậy, nuôi Cu bồi phải có cách nuôi riêng, như vậy mới hy vọng ít hao hụt. Ý muốn của ta là phải nuôi cách nào cho con chim chịu ăn mồi để sống được. Chim có sống ta mới tính đến chuyện thuần hóa cho chúng dần dần.

Muốn cho chim bồi sớm chịu ăn uống, tức là phải

làm cách nào cho chim bớt nhát, mau hoàn hồn lại vĩa, mau thích nghi được với môi trường sống mới chật hẹp, tù túng và... đáng sợ mà chúng đang gặp phải. Đó là những vấn đề khó khăn đối với những ai chưa có kinh nghiệm nuôi chim bồ, nhưng lại là chuyện quá dễ đối với nghệ nhân chuyên nghiệp.

Cách tốt nhất là ta nên nhốt tất cả chim bồ vào một cái lồng lớn, mà trong đó đã có sẵn những con Cu gáy bồ khác đã tương đối thuần thuộc, nghĩa là chúng đã được bầy về trước đó vài ba tuần trở lên, và tất nhiên đã biết ăn môi.

Chim nhát được nhốt chung với chim dạn sẽ giúp chúng bớt sợ hơn. Giống chim Cu gáy tuy háu đá, nhưng khi bị nhốt chung chuồng thì con nào cũng tỏ ra hiền hậu, rất ít trường hợp cắn mổ lẫn nhau. Nếu có con nào quá hung hăng, mổ một con đứng gần mà con đó lánh đi thì nó cũng không hề rượt đuổi.

Những con bồ cũ vốn đã chịu ăn môi, nên khi đói thì chúng đến cồng đựng lúa mà ăn, khi khát thì đến cồng đựng nước mà uống. Chim bồ thấy vậy cũng bắt chước ăn uống theo. Và, khi chim bồ đã chịu ăn uống là chim đã có nhiều cơ hội "sống" được, và lần hồi sẽ bớt tính nhát.

Mặt khác, trong những ngày đầu nhốt chim bồ vào lồng để thuần dưỡng, ta nên đặt trước vào lồng nhiều cồng thức ăn và nước uống, để chim đủ môi mà sống được bốn năm ngày liền. Vì trong thời gian mấy ngày đầu đó, ta nên để chim bồ sống được yên tĩnh, không nên lân la đến gần, cũng nên tránh cho chúng phải sợ hãi vì chó, mèo hay chuột bọ đến phá

quấy... Chim bắt về đã quá sợ hãi, bây giờ lại tạo cho nó nhiều cơ hội để hoảng hốt thêm thì chúng làm sao sống nổi. Đó là điều sơ đẳng chắc chắn ai nuôi chim cũng phải biết để ngăn ngừa.

Khi chim mới đã chịu ăn uống bình thường thì nó là con chim... dễ nuôi rồi, lúc này ta mới lựa những con chim thật tốt như ý mà nuôi.

Thật ra, những con chim gọi là ưng ý thì lúc con ở ngoài rừng ta đã “chấm” trước rồi. Chẳng hạn những con chim quá khôn, dù mãi mà chúng vẫn không chịu vào lục để đá với chim mới (nhiều khi chỉ vì bắt một con chim khôn này mà nghệ nhân phải đi bẫy nhiều lần, đôi ba tháng trường mới bắt được), hay những chim có giọng gáy thật hay... Những con chim quý này khi bắt được, nghệ nhân thường làm dấu riêng như hót cụt chút lông đuôi hoặc cắt ngắn một bên cánh, hay lấy sợi thun cột chéo hai đầu cánh lại... để sau này dễ nhận diện khi chọn lựa. Tất nhiên, những chim dở, bị thương tật hay chim mái thì gạt ra làm chim thịt !

Trong trường hợp nhà không sẵn chim mới cũ, thì quý vị cứ bình tĩnh nhốt chung mới với nhau chung một lồng, dĩ nhiên trong đó phải có đầy đủ cọng lúa và nước, rồi trùm áo lồng bên ngoài để chim được sống yên tĩnh trong vài ba ngày đầu. Và dĩ nhiên, trước khi bắt từng con thả vào lồng ta cũng nên nhớ đến việc đút lúa và nước cho chim để chúng được no bụng trong khi còn quá sợ hãi...

Quý vị mua một chim mới từ chợ chim về nuôi cũng nên áp dụng theo phương pháp đó : cũng

tự dứt mối cho chim ăn uống no nê, rồi trùm kín áo lồng, sau đó treo lồng vào nơi thật sự yên tĩnh...

Chỉ khi nào biết chắc được bắt nuôi riêng mà chim vẫn chịu ăn uống thì mới bắt chim sang lồng nuôi riêng mỗi con một lồng.

Đang sống tập thể cả bầy đàn, bây giờ bat ra nuôi riêng, tất nhiên không thể tránh khỏi chim bị nhát trở lại. Thế nhưng, nhờ vào việc đã từng thích nghi được với môi trường sống mới, đã chịu ăn uống trong lồng, nên việc tiếp tục thuần dưỡng cũng không gặp mấy khó khăn. Có điều, trong thời gian vài tháng đầu ta nên tìm mọi cách để cho chim bồi được sống yên tĩnh, chỉ trong trường hợp cho ăn uống ta mới gần gũi chúng mà thôi.

Bất cứ vị nào nuôi Cu gáy bồi cũng mong muốn cho con chim mau dạn, vì chim có dạn mới chịu gáy. Muốn cho chim dạn thì có nhiều cách như cắt bớt một bên cánh và một phần đuôi, như lại gần bên lồng rồi búng ngón tay trỏ trỏ (dùng ngón cái và ngón tay giữa đập vào nhau rồi bật mạnh sẽ tạo ra tiếng trỏ trỏ...), như dùng ngón trỏ nhip lên nhip xuống trước mặt chim, như tập chim đứng trên đầu một cái gậy ngắn, hoặc thả cho đi tự do trong một gian phòng...

- Khi cắt bớt bên cánh và một phần đuôi, con chim bị mất thăng bằng, cho nên nó muốn đứng yên một chỗ hơn là bay nhảy tứ tung. Nhờ đó mà khi gặp người đến gần chim quý nhón nhác lo sợ, chứ không tìm cách bay nhảy tứ tung muốn trở lồng mà đi như khi chúng còn đuôi và cánh nguyên vẹn. Phần

đuôi và cánh bị hốt ngắn này sẽ ra trở lại trong mùa thay lông sau. Xin lưu ý là nên hốt ngắn bớt một bên cánh mà thôi, chứ không được nhổ, mặc dầu hễ nhổ thì lông ở đó mau mọc ra trở lại.

– Cách búng ngón tay tróc tróc lúc đầu cũng làm cho Cu gáy bối sợ, nhưng khi thấy chủ làm nhiều lần như vậy mà vô hại cho nó, nên những lần sau nó đứng yên để theo dõi như có ý tò mò... Hễ đã áp dụng theo cách búng ngón tay thì mỗi lần lại gần lồng chim ta nên nhớ thực hiện đúng như vậy. Mỗi lần chỉ cần búng năm bảy lần là đủ. nếu mỗi ngày thực hiện được cách búng ngón tay năm bảy bảy lần thì con chim bối mau dạn người hơn.

– Cách dùng ngón trỏ nhíp lên nhíp xuống trước mặt chim cũng có tác dụng như cách búng ngón tay kê tróc tróc. Khi con chim đã quen dần với cách “biểu diễn” này của chủ nuôi rồi, thì mỗi lần chủ chim đưa tay ra hiệu là chim có thể gục gặc đầu gù, theo... trông rất thích thú...

– Khi chim bối nuôi nhốt đã tương đối dạn người, và phần bên cánh của nó bị hốt ngắn trước đây chưa mọc ra được, ta có thể tập cho chim đứng trên dây gậy và đưa nó ra khỏi lồng. Mặc dầu được thoát ra khỏi ngắn lồng chật hẹp, nhưng chim vẫn chịu đứng yên ở đầu chiếc gậy hàng giờ mà không tính đến chuyện cất cánh bay đi. Có lẽ sự mất thăng bằng trong thế đứng đã làm cho nó biết an phận, vì hễ bay cũng bị rơi xuống đất. Con chim đứng trước mặt chủ trên cái gậy do chủ nuôi cầm, trong lần đầu có thể nó lo sợ, nhưng nếu ta khéo léo giữ cho nó được yên tĩnh thì chim mau dạn dĩ hơn. Việc này nên

ngày nào cũng làm, và chỉ thực hiện một lần cũng đủ.

— Chim bồ đã chịu đứng trên đầu gậy thì thỉnh thoảng nuôi thả tự do trong một căn phòng hay trong một khuôn viên có tường bao bọc chung quanh trong một vài giờ cũng là chuyện tốt. Điều cần là ta không nên tìm dịp đến gần chúng để bắt bớ thô bạo, hoặc làm cho chúng sợ hãi bằng tiếng động, bằng cách cho chó mèo lai vãng đến gần...

Nếu biết cách thuần dưỡng thì Cu gáy bồ tuy tính nhát cũng nuôi mau dạn. Nhiều con bắt về chỉ độ vài tháng là gáy rất siêng. Và khi chim đã chịu thuần thuộc rồi thì dù đem lồng đặt trên bàn làm việc nó cũng gáy, và tất nhiên ta có thể cho tay vào lồng để vuốt ve trên đầu trên lưng nó cũng được. Luyện được con chim như vậy thường phải mất ba bốn mùa mới được. Luyện được con chim như thường phải mất ba bốn mùa mới được. Tuy vậy, nếu sơ sẩy để chim bay ra khỏi lồng thì dù đã nuôi thuần thuộc đến đâu Cu gáy cũng cầm đầu cầm cổ một mạch bay luôn... Người ta gọi giống Cu gáy chim có tính bạc bẽo là vậy.

PHƯƠNG PHÁP NUÔI CHIM CU GÁY CON

Đến mùa sinh sản, chim Cu gáy thường rủ nhau kéo về làm tổ trong các khu vườn cây cối rậm rạp, những lũy tre bụi rậm gần nhà... Nơi chúng làm tổ thường yên tĩnh, kín đáo, ít người qua lại, mặt khác do bản tính hiền lành và nhút nhát nên Cu gáy trong thời gian làm tổ cũng không gây một chút ồn ào như một số giống chim rừng khác, nên nếu không để ý thì ta khó lòng phát giác ra tổ của chúng.

Chỉ trường hợp tình cờ thấy đôi chim Cu cha mẹ liên tục tha rác về một bụi bờ nào đó ta mới biết là chúng đang xây tổ, và dễ dàng xác định được vị trí của chiếc tổ đó ở đâu.

Xưa nay, việc phát giác ra tổ Cu gáy vốn là “tài nghệ” của bọn mục đồng và trẻ con ở vùng thôn quê, vì hầu hết trẻ con thường thích phá phách tổ chim, mặc dầu cha mẹ nào cũng cấm đoán. Khi phát hiện ra tổ chim, các em thường chịu khó theo dõi, và chờ đến ngày tổ chim con sắp ra ràng thì mới tìm cách trèo lên cây bắt về để nuôi hoặc ăn thịt. Có thể nói, mùa sinh sản của chim chóc là mùa vui thú nhất của trẻ con ở nông thôn. Bắt gặp một tổ chim, chúng có

thể biết ngay được đó là tổ của giống chim gì, hoặc chỉ cần quan sát cách tha mồi về tổ cho con của chim cha mẹ, chúng cũng có thể đoán được bầy chim con đã lớn cỡ nào, sắp ra ràng hay chưa... Đó là do “kinh nghiệm nghề nghiệp” dạy cho chúng biết được như vậy. Trẻ con sống ở thành thị chắc chắn... mù mờ về chuyện này.

Cũng cần biết thêm, Cu gáy đẻ mỗi lứa hai trứng. Thời gian ấp trứng nếu thời tiết nóng thì mất mười bốn ngày, nếu thời tiết mưa lạnh thì kéo dài khoảng mười sáu ngày chim con mới nở được. Chim con được hai mươi lăm ngày tuổi gọi là chim ra ràng, đã bắt đầu tập bay, đã có thể rời tổ để đón nhận cuộc sống mới, tự lập thân...

Nói chung, chim hoang dã đã sớm khôn hơn chim nuôi sinh đẻ trong lồng : chúng biết ăn sớm hơn, biết tự vệ sớm hơn, như trốn lánh kẻ thù, trong đó có con người. Khi chúng đã biết bay, dù chỉ bay được từng quãng ngắn, ta đã khó lòng bắt được chúng.

Cu con mới nở thân mình vừa yếu vừa nhỏ, chỉ bằng lòng tay út mà thôi. Trong những ngày đầu còn non yếu này, Cu con cần được mẹ sưởi ấm liên tục và mớm sữa cho ăn. Chất sữa này tự nhiên hình thành trong diều chim cha mẹ, có trước ngày chim con nở độ mười ngày, và đủ dùng nuôi bầy con trong bốn năm ngày đầu mới nở.

Sữa chim rất bổ dưỡng hơn tất cả những thức ăn mà chúng tự kiếm được ở ngoài đời, giúp cho chim con mau lớn và có sức đề kháng cao. Vì vậy nếu bắt chim con một hai ngày tuổi về nuôi, trừ người có

nhiều kinh nghiệm mới nuôi sống được. Còn ai chưa kinh nghiệm, thì nuôi mười con chưa chắc sống được một, hai...

Cu con một tuần tuổi trở lên đã khôn lanh nên có nhiều khả năng nuôi sống hơn. Chúng đã bắt đầu “nứt” mắt, khi đói biết há choạc mồm đòi ăn, cho nên rất dễ việc đút mồi hoặc nước uống. Sau một tuần tuổi trở đi, Cu con có thể tiêu hóa được các thức ăn tương đối cứng, các loại bột nhỏ như gạo, đậu xanh, bắp xay bẻ làm tư làm năm... Cơ quan tiêu hóa của chúng rất mạnh, có thể tiêu hóa được các thức ăn cứng đó một cách dễ dàng.

Trước đây, ông bà mình thường có thói quen nuôi Cu gáy con bằng cách nhai gạo rồi trún sang miệng của chúng cho đến khi căng điều no nê thì thôi. Mỗi lần mớm gạo như vậy, người nuôi thường ngậm một nhúm gạo rồi nhai nhỏ ra thành một chất sền sệt, sau đó đút mỏ chim vào miệng mình mà trún từ từ cho đến khi hết bột, tức là đủ cho chim no mới thôi. Đến cách cho chim con uống nước, người ta cũng trún như vậy. Được cái hay là giống Cu gáy con rất phàm ăn, háu ăn, khi biết có cái ăn đưa tận miệng là chúng cứ há mỏ đớp mồi liên tục cho đến khi thực sự no nê.

Mỗi ngày chỉ cần mớm mồi như vậy độ bốn năm lần là đủ. Cách trún mồi cho chim bằng miệng như vậy quả thật là mất vệ sinh cho người, nhưng lại rất tốt cho chim con. Thức ăn không những được nhai nhuyễn, lại được trộn lẫn với nước bọt nên giúp chim dễ tiêu hóa.

Đó là trong thời gian chim con còn nhỏ dại. Khi chúng được nửa tháng tuổi trở đi, ta có thể dứt mỗi bằng tay cho chim. Mỗi có thể là hỗn hợp bột bắp, tấm gạo, cám gạo... nhồi sền sệt với nước rồi vò từng viên nhỏ để dứt thẩn vào miệng cho chim. Điều cần là khi cho chim ăn xong một vài viên bột thì nên cho nó uống năm bảy giọt nước để giúp thức ăn dễ trôi tuột xuống bầu điều. Hễ chim con còn há mỏ đòi ăn thì ta nên hiểu là nó còn đói, nên tiếp tục cho ăn nữa. Vì khi đã no, chỉ có cạy mỏ chim mới chịu há mỏ. Hễ bụng no là chúng lim dim ngủ...

Cũng xin lưu ý quý vị là thức ăn dứt cho Cu con không cần phải nấu chín, cũng không đòi hỏi đậm động vật như thịt, cào cào, sâu tươi, mà nếu cần thì trộn thêm chút khoáng vi lượng.

Ngày nay, nhiều người nuôi Cu gáy con bằng cám hỗn hợp, gia cầm, như cám gà cám cút chẳng hạn. Thức ăn cũng được nhồi sền sệt với nước, rồi dùng ống chích hoặc Compte goutte bơm thức ăn lỏng này vào miệng chim. Có điều là nên bơm thức ăn từ từ, tránh cho chim bị sặc. Ăn loại thức ăn này ta nên cho chim uống nhiều nước, có thể thêm một cử nước giữa hai bữa ăn.

Nuôi Cu con ta phải ủ ấm cho chúng, nhất là khi ngày tuổi của chim con còn quá nhỏ. Nên cho chúng ngủ trong chiếc tổ nhân tạo, có lót rơm rạ, cỏ khô hoặc vải vụn để chúng nằm êm ái và ấm áp. Quý vị cũng biết, chim con chịu lạnh rất dễ, nếu được ăn no ngủ ấm, chỗ ở lại sạch sẽ khô ráo, chim con sẽ tránh được bệnh tật lại khôn lớn rất nhanh.

Ngày nay, có nhiều nghệ nhân nuôi Cu gáy cho

để tại chuồng. Cách nuôi này cũng như nuôi bồ câu. Việc nuôi con cứ “khoán” cho chim cha mẹ nuôi đến lúc ra ràng mới bắt con ra nuôi riêng.

Một cặp Cu con trong tổ (cũng giống như chim Bồ câu) thường là con trống con mái. Cặp chim này có thể bắt ra nuôi riêng, cho ghép cặp từ đầu, trễ lắm một năm sau chúng sẽ đẻ lứa trứng đầu.

Cu gáy con mới nở không tài nào phân biệt được trống mái. Điều này ít ra phải từ tháng tuổi thứ ba trở đi, khi cơ thể chúng đã gọn gàng sẵn chắc, nhất là cái mỏ. Chim con vài ba tháng tuổi mới nổi cườm, và cũng vào tuổi này chúng mới bắt đầu biết gáy, giọng như tiếng dế, sau đó giọng mới nổi dần lên, hay hơn...

PHƯƠNG PHÁP LUYỆN CHIM CU GÁY “MÔI”

Từ trước đến nay, hầu như nghệ nhân nuôi Cu gáy “chuyên nghiệp” nào cũng có trong tay ít lắm là một vài con Cu môi thật ưng ý, vì nó là phương tiện giúp mình đánh bắt được những Cu bổi tốt ở rừng về nuôi. Chuyện mượn Cu môi của người khác để “hành nghề”, được coi là chuyện bất đắc dĩ mà thôi.

Đi gác Cu, dù là dùng lục treo, lục chạy, hay đánh trần, đánh rập đi nữa, người ta cũng phải dùng đến Cu môi. Nếu không đem theo Cu môi – mà phải Cu môi thật hay, thì không dễ gì bắt được Cu bổi. Cũng như người đi câu cá, câu tôm, dù mang theo đủ cần, đủ nhợ, đủ lưỡi câu, nhưng không có môi câu (mà phải là loại môi thích hợp với loại tôm cá mình định câu) thì dù có chịu khó ngồi buông cần đến cả ngày, thì chiều tối cũng đành xách giỏ không mà về !

Con cá chết là vì tham môi. Môi câu là thứ tanh tươi, có khi hôi thúi khó ngửi. Chất tanh này sẽ lan tỏa trong nước khiến cá đánh hơi rồi bơi ngược dòng chảy để tìm đến lưỡi câu mà... nộp mạng. Còn con Cu môi ra rừng thì hết gáy đến bo, rồi gù tiền khiến con bổi từ xa nghe giọng môi mà tìm đến kèo mà

đậu. Cu mỗi thất bối thì chuyển sang gù hậu khiến bối đứng ngoài tức tối nên mới đành... lờ vờ sa cơ !

Như vậy thì con Cu gáy mỗi rất lợi hại trong việc dùng bẫy Cu bối ngoài rừng. Nó phải là con mỗi do chính mình nuôi dưỡng, chăm sóc, luyện tập để biết tính ý, khả năng của nó lợi hại đến đâu mà điều khiển cho đúng mức. Và chính nó cũng phải thuần thuộc trước mọi hiệu lệnh của chủ nuôi để khi sai đâu thì biết làm nấy. Tóm lại, phải “thầy nào tớ nấy” mới mong tiến hành công việc gác Cu nhuần nhuyễn được.

Đó là lý do chính đáng khiến ai cũng phải tự luyện cho mình một số Cu mỗi thiết “chiến” để tiện... hành nghề. Theo tâm lý chung, không ai muốn cho người khác mượn Cu mỗi của mình, dù là chỉ một vài hôm, vì nhiều lý do xét ra cũng chính đáng : rủi sơ sẩy bay mất thì sao ? Rủi “hư” con mỗi thì sao ? Mất thì ít khi bị, nhưng hư thì thường bị xảy ra như chim mỗi bị kiến cắn, bị bối dữ làm cho rớt... Trong khi đó việc luyện tập một con Cu mỗi đâu phải là chuyện giản đơn và tốn ít công sức cũng như thời gian ?

Với những con cu mỗi thuộc loại sát thủ, chủ chim nào lại không quý hóa ? Có người thương chim mỗi như thương... con cái của họ, lúc nào cũng tận tâm chăm sóc, khi bệnh thì lo chạy thuốc chạy thầy đến nỗi quên ăn mất ngủ... Cu mỗi thuộc loại “chiến đấu” dù được trả với giá nào người ta cũng không chịu bán, hễ “sống nuôi chết chôn”...

Trong dân gian người trong nghề thường truyền tụng nhiều mẩu chuyện khó tin nhưng lại có thật là

có nhiều người nghèo đến độ không có một tác đất cắm dùi, nhưng người ta gạ đòi cả mẫu ruộng để lấy con Cu gáy mỗi mà cứ khẳng khẳng từ chối. Hoặc có người chạy giặc đến đâu thì lúc nào cũng kè kè lồng Cu gáy bên mình đến đó, không màng nghĩ đến mọi đồ đạc quý giá khác... Có vị sống chung thủy với con chim quý suốt hai ba chục năm trường, dù sống với cảnh nhà tranh vách đất, có lúc phải chạy ăn từng bữa, nhưng lại thẳng thừng chối từ khi có người chịu mua con Cu mỗi với giá thật cao... Biết như vậy để thấy rằng cái thú chơi Cu gáy của người đời xưa nay đam mê đến mức nào !

Nếu có con Cu mỗi dữ trong tay thì trong đời không lo đến chuyện chọn được Cu bồi tốt mà nuôi nữa.

– *Cách chọn Cu để làm chim mỗi* : Những chim được chọn làm mỗi phải là chim khôn và chim dữ, và có khôn, có dữ chúng mới chiến thắng được chim bồi. Những chim có đặc điểm tốt này phần nhiều cũng được chọn từ những con bồi mà ta đánh được.

Như quý vị đã biết, có những Cu bồi rất khôn, nhiều lần sà xuống kèo nhưng không bao giờ chịu lọt bẫy, dù con mỗi bên trong lực trở hết tài năng ra phóng, rước, gù tiền, gù hậu liên tu bất tận mà nó cứ khôn khéo... đứng ngoài ! Với những con Cu gáy khôn ngoan này, người đi gác Cu nào cũng ao ước bắt cho bằng được mới nghe. Có khi họ phải theo “sát gót” nó hàng tháng trường, ngày nào cũng quấy Cu mỗi đi nhử mới bắt được ! Con Cu đã khôn thì suốt đời nó vẫn là chim khôn, nên nếu huấn luyện làm chim mỗi thì không gì tuyệt bằng.

Thường những con chim khôn cũng là con chim dữ, ít ra nó cũng không hề kiêng dè trước con mồi dữ của mình, khi nó còn là con chim bổi ngoài rừng. Không những tính gan lì mà tài nghệ qua giọng gáy bài bản của nó nhiều khi cũng làm cho con chim mồi bên trong khiếp sợ. Muốn bẫy được những con bổi khôn này, nhiều khi người ta phải dùng nhiều Cu mồi thay đổi, nay con này mai con khác chứ đâu phải dễ dàng gì ! Do đó, khi gặp được con bổi thuộc hàng “cao thủ” như vậy thì người gác Cu nào cũng thích, cũng cố gắng bắt cho bằng được, và những con chim đó thế nào cũng dành làm mồi sau này...

Kinh nghiệm cho những nghệ nhân nuôi Cu gáy lâu năm đoán biết được rằng : chỉ cần nhìn những đặc điểm sau đây của Cu gáy, là đoán biết được đó là chim khôn, chim dữ để chọn làm Cu mồi :

– Xin quý vị nhớ lại câu : “Nhứt huỳnh liên, nhì liên giáp, tam quá khốe, tứ chân khô, ngũ liên hoàn và lục cườm rặng”, để thấy rằng những chim có đặc điểm sau đây là những chim dữ, có tài gáy đủ bài bản nên huấn luyện làm Cu mồi :

Chim có cườm vòng kín quanh cổ.

Cườm màu vàng hoặc cườm màu đen nhiều hơn các màu khác.

Vệt chỉ đen chạy dài quá khốe mắt một chút.

Chân khô, có móng trắng càng hay.

Gián cánh, hoặc chim lông cánh có hình vẩy qui.

Đuôi vót (bắp đuôi to nhưng cuối đuôi nhỏ lại).

Chim đầu tròn cổ ngắn.

Chim có bộ lông khắp mình màu xám trắng hay màu xám tro...

Đó là những đặc điểm bên ngoài giúp ta chọn lựa được con Cu tốt để làm Cu mỗi.

– *Phương pháp luyện Cu gáy làm mỗi* : Đặc điểm của một con Cu mỗi là phải dạn, phải siêng gáy và gáy đủ bài bản. Và sau cùng nó phải có bản lĩnh nghề nghiệp.

Cả ba điều trên đây ít có chim bồi nào hội đủ được, cho nên cần phải có sự huấn luyện của chủ nuôi thì chim mới trở thành chim mỗi tốt được.

Việc huấn luyện lâu hay mau, thành công nhiều hay ít là tùy thuộc vào kinh nghiệm và sự bền tâm trí chí của chủ nuôi, chứ không phải bất cứ người mới vào nghề nào cũng có thể thực hiện được. Tuy vậy, việc này xét ra cũng không khó khăn lắm, nếu chúng ta nắm vững được phương pháp, tức là cách thức để huấn luyện chim mỗi.

a) *Cách tập chim dạn* : Cu gáy bồi bản tính rất nhát người, đang ăn ngoài đồng mà thấy người đến gần, dù với khoảng cách vài mươi thước chúng đã vụt cánh bay xa. Bồi mà dính vào lục lại thêm mất hồn bạt vía nên càng nhát hơn gấp bội.

Cách nuôi chim bồi để làm mỗi trong gian đầu, cũng giống như cách nuôi chim Cu bồi mà chúng tôi đã trình bày trong phần trước của sách này, nghĩa là cũng nhốt chung với chim đã biết ăn mỗi, đã có phần nào thuần thuộc để chúng dạn dần. Có điều là

với những con bồ khôn mà chúng ta đã có ý chọn trước khi còn ở ngoài rừng, thì khi bắt được nên nhớ hớt ngắn một chút lông đuôi, hoặc làm một dấu hiệu nào đó để sau này ta dễ dàng nhận diện ra nó để bắt nuôi riêng.

Chờ khi con bồ này biết ăn môi, nghĩa là cam chịu thích nghi với môi trường sống chật hẹp mới thì ta có thể bắt nó ra nuôi riêng trong lồng trái bí. Việc tập luyện đòi hỏi tốn nhiều thời gian, vì vậy trong vài tuần đầu quý vị nên trùm áo lồng cho chim và treo lồng vào nơi yên tĩnh nhất để chim được tĩnh dưỡng mà dần dĩ dần...

Sau thời gian đó, ta hé dần áo lồng rộng ra để chim mở tầm quan sát rộng ra bên ngoài, tập làm quen dần với quang cảnh mới, nhờ đó mà bớt nhát. Lồng chim từ đây trở đi có thể treo thấp ngang tầm tay với của mình để giúp chim mau dạn với người. Giống Cu gáy bồ tuy nhát nhưng so với nhiều giống chim rừng khác, nó lại nuôi mau dạn. Chim nuôi độ một mùa là coi như đã dạn lắm rồi, cho tay vào lồng để lấy công thức ăn, chim chỉ còn né mình sang một bên chứ không bay nhảy loạn xạ như trước đây nữa ! Từ đây, ta có thể treo chim ngang với tầm nhìn của mình, và nên treo lồng vào những nơi mà mình và người trong nhà thường xuyên lui tới để chim được dạn dĩ thêm ra...

Cách tập cho chim Cu gáy bồ dạn người, như quý vị đã biết, đâu tốn nhiều công sức. Điều cần là biết tập luyện có bài bản, bước đầu nên nuôi cách nào, và những bước kế tiếp nên nuôi cách nào được. Có điều là phải tốn nhiều thời gian. Với người có nhiều

kinh nghiệm thì có thể mất năm sáu tháng, còn người chưa kinh nghiệm thì bỏ ra một năm...

b) Cách tập chim gáy đủ bài bản : Điều đòi hỏi trước tiên đối với một con Cu gáy dùng làm Cu mỗi là phải... siêng gáy ! Những chim “kín tiếng”, “ém tiếng”, chậm mồm chậm miệng tốt hơn hết là nên loại bỏ ngay từ đầu. Nói thì nói vậy, chứ tài nghệ của con bổi mà mình đã chọn lựa ngay từ ngoài rừng ra sao thì mình đã biết trước rồi...

Khi con bổi đã bắt đầu dạn thì nó không kín miệng nữa. Nó đã chịu gáy, và thời gian đầu chỉ chịu gáy lai rai, càng về sau càng gáy siêng hơn, đủ giấc sáng, trưa, chiều. Lúc này ta có thể cho chim đi dượt tại các nhà bạn bè thân quen, hoặc treo lồng gần những chim lạ khác có cùng độ sung như nó...

Kinh nghiệm cho chúng tôi thấy, hễ trong nhà nuôi nhiều chim Cu thuộc thì mấy con bổi mau sung, gáy nhiều. Chúng cũng biết học giọng của nhau để phong phú hóa giọng gáy của mình.

Với những chim nuôi đơn lẻ tại nhà không những chậm sung, lại còn ít gáy, và gáy thiếu bài bản. Những con chim thiếu tập dượt này cả ngày chỉ biết gáy một cách đơn điệu chất giọng trời ban cho nó mà thôi : cứ giọng chiếc, giọng đôi... mà gáy hoài, chứ ít khi chịu gù, chịu thúc, chịu kèm như những con chim dữ khác.

Bản tính của Cu gáy cũng thích sân si, thích gây hấn với nhau, vì vậy khi treo lồng cạnh chim lạ chúng đều lảng xãng “dùng lời để mắng mỏ nhau” không tiếc lời, nào thúc, nào gù... Con nào cũng cố

trở hết tài nghề bài bản ra để mong áp đảo đối thủ cho bằng được !

Nếu ngày nào chúng cũng được tập luyện theo cách này, dù chỉ mười lăm phút ngắn ngủi, chim cũng mau sung sức và gáy bài bản hơn. Vì khi sung, chim mới có cơ hội tốt để trở hết tài năng sẵn có của mình...

Không những trong thời gian luyện Cu gáy trở thành Cu mỗi, mà ngay cả Cu mỗi cũng nên thường xuyên phải tập luyện theo cách tập dượt này, vì nếu không chuyên “văn ôn võ luyện” thì tài nghề của chúng sẽ giảm sút đi.

c) Tạo bản lĩnh nghề nghiệp : Cu gáy mỗi bắt buộc phải dạn, dạn ở nhà và dạn ở trong rừng, ở bất cứ môi trường sống nào. Trước hết, ta phải tập cho Cu gáy quen thuộc cách sống ở trong lồng cũng như trong lục. Từ lồng sang lục, hoặc từ lục sang lồng, con chim vẫn tỉnh táo tự nhiên như không có gì thay đổi mới được.

Muốn thực hiện tốt việc này, ta phải có thời gian để tập luyện cho chim. Có thể cho chim sống trong lục vài ngày rồi lại cho sống trong lồng, công việc cứ thế mà đảo qua đảo lại. Thỉnh thoảng cứ cho chim sống trong lục mà xách đi tập dượt cho nó quen đi. Nếu không được tập luyện thì con mỗi có thể hay khi đứng trong lồng, nhưng khi sang lục thì nó lại trở nên nhát, thỉnh thoảng cứ tìm cách chui rúc thoát thân !

Mặt khác, khi chim đã quen sống trong lục cũng như cách sống trong lồng, chủ chim cũng nên xách

lục vào rừng để cho nó có dịp tập sự cho quen với môi trường mới, và cũng tập quen dần với... trận mạc. Trong những lần đi gác Cu, ngoài việc đem những con Cu mới thiện nghệ theo, ta nên cho chúng chú chim “học trò” đi học nghề. Tới bãi, ta cứ treo lục chim tập sự vào một kèo nào đó và thỉnh thoảng nên để ý xem nó phô diễn tài nghệ ra sao...

Khi chim đã làm quen được với quang cảnh của rừng thì nó tự tin hơn, bình tĩnh hơn...

Trong khi tập luyện, khi treo lục lên mà con mới không chịu gáy, hoặc gáy mà không chịu bo, chịu thúc thì chủ chim ngồi núp trong bụi gần đó phải liệu là “nhắc tuồng” nghĩa là tự mình phải chu miệng gáy, hoặc thúc Cúc cu... Cúc cu... cho con mới tập sự gáy theo để dụ bồi về.

Việc “nhắc tuồng” này vốn là “nghề ruột” của những tay gác Cu nhà nghề. Giọng của họ giống hệt như giọng Cu mới. Những khi gặp con bồi bên ngoài quá dữ mà bên trong Cu mới lại ém tiếng không gù hậu, thì... trong lùm cây chủ chim phải gù hậu để con mới lấy lại bình tĩnh mà hăng lên, đồng thời cũng làm cho con Cu bồi hăng tiết lên để chui vào lưới...

Tập luyện một con Cu bồi trở thành Cu mới tốn kém nhiều thời gian và công sức. Vì vậy, những con mới hay, nhất là mới sát thủ, ra quân trăm trận trăm thắng, chủ chim coi quý như của... gia bảo cũng phải thôi. Dù nó không xứng đáng là “Cần câu cơm” nhưng cũng là phương tiện cần thiết để hỗ trợ cho thú chơi chim của người chủ : hễ trong tay có Cu mới sát thủ thì trong nhà không thiếu chim tốt để nuôi...

CHĂM SÓC CHIM CU GÁY

Nuôi chim, chim sống hay chết, sung hay suy là do ở khâu chăm sóc. Có chịu khó chăm sóc ta mới theo dõi được sức khỏe của chim, mới bảo vệ được sức khỏe cho chim, ngoài ra nhờ đó mà biết được cá tính của từng con chim một để nuôi dưỡng đúng mức.

Có nhiều nghệ nhân dám bỏ tiền trăm, tiền triệu ra mua một con chim quý, nhưng lại coi thường, nếu không muốn nói là biếng nhác trong khâu chăm sóc cho chim, nên chim bị suy, thật là điều đáng tiếc.

Người ta thường nói “nghề chơi thật lắm công phu”, cho nên nuôi chim mà không bỏ công sức ra để chăm lo cho chúng từ miếng ăn, giấc ngủ, đến vệ sinh nơi ăn chốn ở của nó thì... đừng trách sao chim cứ đứng ủ rũ cả ngày, không chịu hót, chịu gáy như chim của người !

Không ai là người có “tay nuôi” cả, mà người ta chỉ hơn nhau ở chỗ có kinh nghiệm chăn nuôi hay không mà thôi.

Quý vị thừa biết, chim là giống trời phú cho đôi

cánh, thích bay liệng đó đây giữa bầu trời cao rộng, cho nên bắt nuôi trong một chiếc lồng chật hẹp nó thích nghỉ ngơi được đã là một điều may. Nếu bây giờ chúng ta muốn nó vui sống, hoan hỉ sống ; nghĩa là phải siêng hót, siêng gáy, hoặc trở tài đấu đá với nhau, thì đòi hỏi ta phải có kỹ thuật chăm sóc cho chúng từ khâu ăn uống bổ dưỡng đến vệ sinh lồng, chuồng... Thờ ơ đến việc này coi như việc nuôi chim bị thất bại.

Nuôi chim Cu Gáy khâu chăm sóc rất giản dị, không mất nhiều thời gian như cách chăm sóc nhiều giống chim rừng “khó tính” khác. Mọi việc không đòi hỏi phải thực hiện hằng ngày, mà đôi ba ngày “ngó ngang” đến một lần cũng được. Đại khái mọi công việc thuộc khâu chăm sóc chim Cu gáy như sau:

– *Tránh mèo và chuột* : Lồng Cu gáy nên treo ở nơi yên tĩnh, nơi mà chó mèo không thể vô chup, và chuột bỏ không len lỏi vào được để phá hại thức ăn của chim. Chim mà bị mèo vồ hụt một lần là đủ kinh hồn bạt vía. Lồng chim mà bị chuột viếng hoài thì thức ăn bị hao hụt, đôi khi chim chết đói mà chủ không hay biết.

– *Tránh kiến lửa* : Mỗi khi treo lồng lên các nhánh cây, quý vị nên quan sát kỹ trước xem có sự hiện diện của tổ kiến lửa hay không. Kiến lửa vốn là loại háu ăn, chúng tìm đến lồng chim là kiếm thức ăn, sau đó mới bu bám vào chân vào mắt chim mà cắn.

Do chim Cu gáy thích sống ở nơi lùm bụi vừa yên tĩnh vừa mát mẽ, nên nhiều nghệ nhân chiêu

theo ý thích của chim mà treo lồng vào những lùm cây rậm rạp ngoài vườn để chúng được sống một cách tự nhiên với cây cối vây quanh. Việc làm này thường đem lại kết quả tốt : chim trở nên sung sức, siêng gáy hơn, dạn dĩ hơn...

- *Tắm nắng* : Cũng giống như các giống chim nuôi nhốt trong lồng khác, Cu gáy cũng thích được sưởi nắng sáng. Nắng sáng tốt nhất là trước chín giờ mỗi ngày, và chim chỉ cần sưởi nắng độ nửa giờ là đủ.

Gặp nắng ấm, Cu gáy sẽ nằm nghiêng mình xuống sát bố lồng, nó xòe rộng một bên cánh ra để sưởi. Sưởi xong cánh này nó lại trở mình sưởi tiếp cánh kia, ra chiều ưng ý lắm. Việc tắm nắng này nếu được đều đều mỗi ngày thì quá tốt, nếu không thì mỗi tuần cho chim sưởi một đôi lần cũng được.

Chúng tôi thấy ở thôn quê, những nhà có mặt tiền quay về hướng đông hay hướng đông nam, mỗi sáng người ta đem lồng Cu gáy treo dài dài trước mái hiên để chim tắm nắng ban mai. Và sau đó cứ treo chim suốt ngày như vậy để chim được sống gần gũi với thiên nhiên. Tối lại, họ mới đem chim vào nhà trùm áo lồng lại cho ngủ sớm...

- *Tắm nước* : Trong đời sống hoang dã, Cu Gáy rất thích tắm nước, nhất là sau khi đã được ăn uống no nê. Nhưng khi nuôi nhốt trong lồng thì thời gian này không có con nào chịu tắm cả. Điều này trái với nhiều giống chim hót rừng khác. Chẳng hạn như Họa mi, Chích chòe, Khướu, Vành khuyên v.v... chim bới bắt về hể sang lồng tắm là chúng tắm ngay,

riêng Cu Gáy bồi thì không. Chỉ những chim Cu nuôi thuộc một vài mùa thì chúng mới chịu tắm, và cách tắm cũng như chim Bồ câu vậy. Ta có thể sang chim qua lồng tắm, và khi tắm xong thì cho nó trở về lồng nuôi.

– *Hót bớt lông đuôi* : Chiếc lông trái bí nuôi Cu gáy vốn chật hẹp, trong khi chiếc đuôi nó lại khá dài. Vì thế vài tháng một lần ta nên hót bớt lông đuôi ngắn lại, chỉ chừa lại độ năm phân mà thôi. Nếu để chiếc đuôi dài quá (mặc dầu ai cũng công nhận nhờ vào chiếc đuôi dài này mà trông dáng Cu gáy mới uyển chuyển dễ thương) chim sẽ xoay trở khó khăn, lông đuôi lại tua mất vẻ thẩm mỹ. Với Cu mỗi đánh lục, việc hót ngắn lông đuôi được coi như là chuyện bắt buộc, vì nhờ đó mà chim xoay trở nhanh lẹ khi phải “đấu đá” với chim bồi bên ngoài.

– *Nên dượt chim* : Kinh nghiệm cho thấy trong nhà nuôi Cu gáy số nhiều (độ năm bảy con trở lên) thì tất cả số chim đó đều sung sức và gáy hăng cả. Ngược lại, nếu trong nhà chỉ nuôi một con thì trông nó lừ đừ và biếng gáy.

Nếu nhà ta chỉ nuôi mỗi một con Cu gáy, nhưng gần nhà lại có người cùng nuôi Cu như mình, thì bạn để ý xem, hễ con Cu hàng xóm cất tiếng gáy thì con chim nhà mình cũng tỏ ra hăng hái đối đáp lại ngay! Vì vậy, bạn bè cùng nuôi Cu gáy với nhau, thỉnh thoảng nên đem chim đến nhà để tập dượt, để chim có cơ hội hỏi giọng gáy hay lạ của nhau.

Có điều là không nên treo chim dở cạnh chim hay, không nên treo chim chưa thuộc cạnh chim quá

dữ, vì giống Cu gáy cũng ưa đề nhau như nhiều giống chim hót rừng khác : con mạnh sẽ hiếp đáp con yếu. Tốt nhất là nên treo chim có cùng độ sung gần nhau để chúng đấu đá ngang ngửa với nhau.

Chính vì lẽ đó nên trong nhà chật chội mà nuôi nhiều Cu gáy, người ta phải phủ áo lông để tránh cho chim khỏi thấy mặt nhau. Nghe giọng của nhau chúng nó không khớp, nhưng nếu thấy mặt nhau, con dõ bao giờ cũng khiếp sợ con dữ... Giống chim khi đã sợ, ta nhìn vào biết ngay : lông đầu của nó xù lên : và quay sang hướng khác tỏ ý lẩn tránh.

– *Chim bệnh* : Chim bệnh thì đáng vẽ lù rù. Nên mang lồng ra một nơi cách xa các chim lành mạnh khác để theo dõi bệnh tình của nó mà tìm phương cách chữa trị đúng thuốc và kịp thời. Bệnh của Cu gáy như quí vị đã biết, không nhiều và cũng dễ trị.

NGŨA VÀ TRỊ BỆNH CU GÁY

Chim Cu gáy tuy bị nuôi nhốt trong chiếc lồng trái bí chật hẹp, không vận động nhiều, nhưng lại là giống chim. Ít bị bệnh tật. Tuổi thọ của Cu gáy cũng khá dài, nếu được ăn uống no đủ và chăm sóc chu đáo, có con sống đến vài ba mươi năm mới chết.

Có nhiều con Cu mỗi tuổi đời đã được hai mươi “mùa”, đến nỗi con cháu trong nhà gọi đùa là “Ông Cu” mà vẫn còn khả năng theo chủ vào rừng để gác chim bồi. Những con mỗi già này tuy đã yếu sức, ít gáy nhưng kinh nghiệm trận mạc nhiều, gáy đủ bài bản nên vẫn được đánh giá là những sát thủ sừng sỏ, mà những Cu mỗi tơ chưa chắc đã bằng. Vì vậy, những con chim quý này “sống nuôi chết chôn”, không chủ chim nào chịu bán ra cả, dù với giá khá cao.

Cu gáy sở dĩ có tuổi thọ khá cao như vậy là nhờ chúng ít bị bệnh ngặt nghèo như các giống gia cầm hay các giống chim rừng khác.

Nhiều nghệ nhân nuôi Cu gáy lâu năm cũng đồng ý với chúng tôi là hiếm thấy Cu gáy bị các bệnh như thương hàn, lao, toi dịch, mà chỉ vướng mắc một số bệnh thông thường về đường ruột, về mắt và giun

mà thôi. Cu gáy cũng ít bị chết vì trúng gió như Nhông, Khướu và nhiều giống chim rừng khác, nghĩa là ít có con bị chết... bất đắc kỳ tử.

Dù sao thì việc tốt nhất và cần nhất là ta cũng nên biết cách ngừa bệnh cho chim. Mình có câu “phòng bệnh tốt hơn chữa bệnh”, phòng bệnh tuy tốn công tốn sức một chút nhưng giúp chim sống khỏe mạnh suốt đời, trong khi chờ bệnh xâm nhập thì tốn tiền thuốc men, mà chưa chắc đã bảo đảm được mạng sống của chim.

Ngừa bệnh cho Cu gáy, ta nên làm những việc như sau :

- Treo lồng chim vào nơi yên tĩnh, thông thoáng, không bị ô nhiễm độc hại, kể cả khói bếp... Quý vị cũng biết bản tính của chim Cu gáy là thích sống nơi yên tĩnh, vì vậy treo lồng vào nơi xe cộ dập dùi, nơi chợ búa trường học có đông người qua lại chỉ làm cho chim sợ hãi mà thôi. Chim mà lúc nào cũng hoang mang sợ hãi thì làm sao dám gáy, dám bo, dám thúc cho mình nghe ?

- Treo lồng vào nơi có ánh nắng ban mai rọi vào để hàng ngày chim được tắm nắng, phơi lông để làm ung trứng rạn mặt.

- Thức ăn phải có chất lượng (Cu gáy tiêu thụ thức ăn không nhiều), lúa, kê, đậu vừa tốt vừa sạch sẽ, và nhất là không nên để cho chim bị đói khát.

- Cu gáy rất cần chất khoáng, vì vậy trong lồng lúc nào cũng có đủ khoáng chất. Thiếu khoáng chim dễ bị bệnh. Khoáng không được nhiễm bẩn, vì vậy vài tuần nên thay mới một lần.

– Vệ sinh thường xuyên lồng nuôi, và các dụng cụ trong lồng như cầu đậu, cống đựng thức ăn và nước uống. Bố lồng cũng nên giặt giữ luôn, nếu không chân chim dễ bị vấy bẩn, sinh ra ghê lở khó trị.

Như quý vị đã biết, lồng Cu gáy rất “bỏ” dễ chụp vào người nó thì từng túm lông rời ra khỏi thân mình, trông con chim xơ xác, xấu xí, phải chờ một vài tháng sau bộ lông của nó mới mọc mất trở lại, vì vậy chỉ khi chẳng đáng đừng người ta mới bắt chim để cho uống thuốc hay điều trị một vết thương nào đó mà thôi. Hơn nữa, do không được thường xuyên vuốt ve, nên sau mỗi lần bắt chim trên tay, nó trở nên nhát người...

Và, sau đây là vài chứng bệnh thông thường mà chim Cu gáy thường vướng phải :

– *Bệnh tiêu chảy* : Chim bị chứng tiêu chảy rất dễ biết, nó biếng ăn, uống nhiều nước, phân màu trắng hoặc phơn phớt màu xanh lá cây. Trông dáng chim mỗi mết, mắt kéo mi nhắm lại như ngủ, không gáy, và ốm nhanh.

Có thể do bị nhiễm lạnh, do nhiều loại ký sinh gây bệnh, cũng có thể do thức ăn mốc meo, hư thối, hoặc nước uống quá bẩn...

Nếu bệnh nhẹ, có thể cho uống nước trà đặc (thay nước uống thông thường một vài tuần).

Có thể dùng thuốc tiêu chảy dùng cho người (với liều lượng nhỏ thích hợp với thể trọng của chim).

Dùng thuốc Ampic, khoảng 1/4 viên cho mỗi con một ngày, uống trong vài ba ngày.

Có thể dùng các loại trụ sinh đặc chế cho gia cầm dùng chuyên trị bệnh tiêu chảy.

– *Bệnh đau mắt* : Cu gáy thường bị chứng đau mắt. Mắt chim có thể bị sưng, mí mắt nhắm lại vì ánh nắng chói chang. Có con chỉ đau một mắt, có con bị đau cả hai mắt. Chim bị đau mắt thường ủ rũ đứng yên một chỗ, không màng ăn uống, không gáy. Bệnh nặng mà không kịp thời chữa trị, chim có thể bị chết vì suy kiệt sức lực do không ăn uống.

Nếu bệnh đau mắt nhẹ và mới phát thì có thể phun nước muối vào mắt ngày vài lần, và trong vài ba ngày chim sẽ hết.

Nếu bệnh nặng hơn thì dùng nước cốt rau răm, còn có tên là thủy liễu (*Polygonum odoratum* L.) pha với chút xiu muối rồi nhỏ vào mắt. Nếu mắt chim sưng nhiều, thì lấy xác rau răm (vò nát) đắp vào mắt trong chốc lát mắt sẽ bớt sưng. Do rau răm có được tính chữa được nọc rắn, sâu quăng.

Cách thứ ba để trị chứng đau mắt của Cu gáy là dùng vài trái ớt hiểm thật cay giã nát rồi bôi vào mắt chim và hai đầu cánh của chim. Chim bị chất cay của ớt làm cho xót mắt nên cạ mắt vào hai đầu cánh tưởng như vậy mắt sẽ đỡ xót hơn, không dè lại tăng thêm cơn xót. Nhưng chỉ một lúc nào đó thôi, khi ớt hết cay thì mắt sẽ không còn đau nữa.

– *Bệnh giun* : Ít có trường hợp Cu gáy bị giun, nhưng nếu bị cũng rất chữa trị. Ta có thể dùng thuốc: Piperazin adipinat trộn vào thức ăn cho chim ăn. Chỉ dùng một chút thuốc bằng mút đũa trộn vào nửa cóng thức ăn của chim để chim ăn dần đến hết.

Thuốc này có thể trộn vào nước uống cho chim cũng có kết quả tốt, với liều lượng nhỏ như vừa nói.

Trên đây là ba loại bệnh mà chim Cu gây thường mắc phải, và cũng rất dễ trị lại ít tốn kém.

THAY PHẦN KẾT

Nói đến Cu gáy, thiết nghĩ chúng ta cũng nên tìm hiểu thêm những “bà con họ hàng” xa gần với nó, cũng là điều có ích :

– *CU NGÓI* : Tên khoa học của Cu ngói là *Streptopelia tranquebarica humalis*. Nhiều nơi gọi Cu ngói là “chim ngói” vì lông cánh của nó có màu hung hung đỏ của tấm ngói lợp nhà.

Cu ngói có thân hình giống như Cu gáy, chỉ khác là nhỏ độ hai phần ba trọng lượng Cu gáy mà thôi. Cu ngói không ai nuôi vì chúng không biết gáy, mà chỉ săn bắt làm chim thịt, vì thịt nó mềm mại thơm ngon hơn cả thịt Cu gáy.

Đây là giống chim di cư, sống thành bầy đàn, ít thì vài ba con, và nhiều là năm sáu mươi con. Giống chim này không có lợi cho nhà nông vì nó phá hại mùa màng, ăn lúa, đậu, mè, nhưng bù lại thịt chúng rất ngon và bổ nên ai cũng thích.

Hầu hết các nước vùng Đông Nam Á đều có giống chim này sinh sống. Tại nước ta, Cu ngói xuất hiện quanh năm ở miền Nam, vào mùa Hè thì chúng tụ về các tỉnh miền Trung, và ở miền Bắc thì từ cuối xuân đến cuối thu ở các vùng trung du và miền núi

đều có nhiều chim ngói. Vào mùa thu, ở miền Bắc là mùa cốm và cũng là mùa có nhiều chim ngói nên người mình có một món ăn rất đặc biệt vừa ngon vừa bổ : nhồi cốm và hột sen vào bụng Cu ngói đem hầm, như lồi hầm vịt tiềm ở trong Nam vậy.

Như trên đã nói Cu ngói có hình dáng giống như Cu gáy, chỉ nhỏ con hơn mà thôi. Bộ lông trên mình nó màu nâu nhạt, cổ có cườm là một vệt lông đen nhỏ như que tăm, riêng đôi cánh thì có màu hung đỏ như màu ngói lợp nhà. Mùa sinh sản của chúng từ tháng tư đến tháng bảy tháng tám Âm lịch, mỗi năm đẻ chừng hai lứa và mỗi lứa cũng chỉ được hai trứng mà thôi. Cách làm tổ của Cu ngói cũng đơn sơ như tổ Cu gáy, và cũng chọn những nơi kín đáo yên tĩnh nhất...

Người mình bắt Cu ngói bằng cách đánh rập, tức là đánh bằng lưới, chứ không ai bẫy bằng lục. Do Cu ngói đi ăn từng bầy, nên đánh rập là bắt nhanh hơn cả, mỗi mẻ lưới ít ra cũng được năm bảy con, có khi hàng chục con.

- *CU XANH* : Tên khoa học của chim Cu xanh là *Treron*. Sở dĩ người ta đặt cho giống chim này tên Cu xanh vì toàn thân chim có lông như lông Két. Cu xanh cũng có thân hình giống như Cu gáy, nhưng trọng lượng lớn hơn. Mỏ Cu xanh hơi ngắn, chân cũng ngắn nhưng mập to và có màu đỏ như chân Cu gáy. Điểm đặc biệt là khi đậu cũng như khi đang đậu trên cây mà bị bắn chết, đôi chân Cu xanh vẫn bám chặt vào nhánh cây, treo lủng lẳng thân mình ở trên cành chứ không dễ gì rơi xuống...

Do thân mình to nên cho nhiều thịt, thịt cũng

ngon nhưng lông khó nhổ chứ không bở rệt như lông Cu gáy và Cu ngói.

Cu xanh cũng sống thành bầy đàn, năm ba chục con, và khi kiếm ăn nơi đâu thì bay hết cả bầy về hướng đó.

Xưa nay, nếu có một thiếu số người nào đó nuôi Cu xanh là để làm cảnh chứ không phải nghe gáy, vì nó cũng như Cu ngói, nó không hề biết gáy. Cu xanh thích ăn trái cây có vị ngọt và thích ăn lúa, đậu của nhà nông như Cu gáy, Cu ngói. Vì vậy bắt Cu xanh có hai cách : một là bắn bằng giàn thun, bằng súng hơi, hai là đánh bằng lưới rập như cách đánh bắt Cu ngói.

Kinh nghiệm cho biết, nếu bắn thì bắn khi chim sắp sà xuống đậu như vậy chim mới rớt xuống đất. Còn khi chim đã đậu để ăn trái cây rồi thì có chết chân nó cũng quắp chặt trên cây để thân mình treo lủng lẳng.

Nếu rập bằng lưới thì phải tìm đến những thửa ruộng vừa gặt hái xong. Giống chim này có tính “ngu” là kiếm ăn ở đâu cứ đậu chùm nhum lại một chỗ, nên cất một mẻ lưới mà trúng, có thể được vài chục con chứ không phải ít.

Đây là giống Cu rừng phá hại mùa màng và cây trái.

- *GẤM GHÌ* : Gấm ghì có tên khoa học là *Macropygia*, cũng là một giống Cu rừng, có thân mình tựa tựa như chim bồ câu và cũng to hơn chim Bồ câu sẻ, trọng lượng của nó khoảng nửa ký hoặc nặng hơn. do Gấm ghì có thân hình giống Bồ câu nên

người Anh gọi nó là con “Bồ câu rừng”.

Bộ lông Gấm Ghi không đẹp, gần như toàn thân phủ một màu đen nhánh. Giống này không sống gần người, không ở đồng bằng mà là rừng sâu, nơi có nhiều trái rừng, món ăn thích khẩu của chúng.

Thịt Gấm Ghi không mềm như thịt Cu gáy, nhưng nhiều thịt. Người ta không ai chịu nuôi giống chim này làm cảnh hoặc nghe gáy, mặc dầu các buổi sáng, trưa và chiều, chúng cũng thích bo, thích gù “Cù cù... Cù cù” như Cu gáy vậy. Có lẽ nếu trời ban cho bộ lông nó sắc sỡ chắc sẽ được nhiều người bắt nuôi làm cảnh...

– *CU LUÔNG* : Tên khoa học của Cu Luông là : *Chalcophaps indica indica*, giống này sống trong rừng sâu, kiếm mồi dưới đất như Cu gáy, và có biệt tài lượn lách rất giỏi trong các đám lá mục và tầng bụi rậm.

Thân hình Cu Luông màu xám tro, lưng và cánh màu lục, đuôi lông xám đen, mỏ đỏ và chân màu đỏ sẫm, gần như tím. Đặc biệt, trên mí mắt của nó có một viền trắng dài. Cu Luông cũng như Gấm Ghi sống trong rừng nước ta, gần như nơi nào cũng có, nhưng số lượng không nhiều bằng Cu xanh, Cu ngói.

– *CU TÂY* : Cu Tây còn gọi là Cu Gáy Tây, tên khoa học là *Streptopelia decaocto*, có thân mình nhỏ như chim Cu ngói, và dáng vóc cũng giống với Cu Gáy.

Cu Tây sống nhiều ở Anh và ở Âu châu, bộ lông màu xám sáng ửng hồng, trên cổ có vòng cườm nhỏ màu đen. Giống này không biết gáy nhưng cũng siêng

gù “Rù rù... Rù rù”... hoặc “Hu ru ru...”, với giọng buồn buồn.

Cu Tây vốn là cu rừng, nhưng nay đã được thuần dưỡng trở thành gia cầm, sự sinh sản cũng như Bồ câu và được nuôi làm cảnh cũng đẹp và lạ.

MỤC LỤC

Phân dẫn nhập	5
Tìm hiểu chất giọng của chim cu gáy	9
Mùa sinh sản của chim cu gáy	22
Mùa thay lông của cu gáy	36
Cách phân biệt giới tính cu gáy	40
Thức ăn của cu gáy	47
Các thú “gác” cu	56
Phương pháp chọn lựa chim cu gáy tốt	70
Kiểu lồng nuôi cu gáy	78
Phương pháp nuôi chim cu gáy bố	84
Phương pháp nuôi chim cu gáy con	93
Phương pháp luyện chim cu gáy “mồi”	98
Chăm sóc chim cu gáy	107
Ngừa và trị bệnh cu gáy	112
Thay phần kết	117

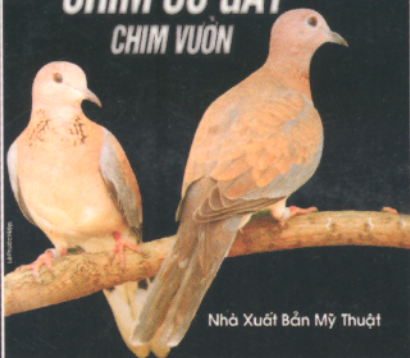
VIỆT CHƯƠNG

Nghệ thuật
THUẦN HÓA
CHIM
NHÀ

Nhà Xuất Bản Mỹ Thuật

VIỆT CHƯƠNG

Nghệ thuật
THUẦN HÓA
CHIM CÚ GÁY
CHIM VƯỜN

Nhà Xuất Bản Mỹ Thuật

NT THUẦN HÓA CHIM CÚ GÁY

S058

2200777001035

1079

21/02/03

14.000 Đ

Giá : 14.000 đ